

**Управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського**

Подільський книжник Альманах

**Випуск 17
(2024 р.)**

**Вінниця
2025**

УДК 002.2(477.43/44)93/94
П44

Видання вийшло друком за кошти П. І. Цимбалюк
у пам'ять про сина, військовослужбовця ЗСУ
Цимбалюка Вадима Михайловича,
який віддав своє життя за свободу,
незалежність і територіальну цілісність України

Відповідальна за випуск Г. М. Слотюк,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач Т. Р. Каросва

Подільський книжник : альманах. Вип. 17 (2024 р.) /
Упр. культури та креатив. індустрій Департаменту гуманітар.
політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановсь-
кого ; уклад. Т. Р. Каросва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип.
Г. М. Слотюк. – Вінниця, 2025. – 152 с.

У сімнадцятому випуску альманаху традиційно подано
відомості про фонди відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ
ім. В. Отамановського, висвітлено розмаїття книжкового життя
регіону минулого та сьогодення. Не менш значущими для
плідної бібліотечної діяльності є її спеціалісти. Тим, хто про-
працював понад п'ятдесят років на цій ниві, також присвячено
дві статті. Історію вивчення такої книжкової форми, як альбом,
розглянуто в одній із публікацій. І залишаються незмінними наші
рубрики про лауреатів премій 2024 року, історія бібліотек регіону
крізь призму архівних документів.

Видання призначено науковцям, краєзнавцям, бібліотека-
рям, бібліофілам, студентам, а також усім зацікавленим особам.

ISBN 978-617-7230-99-0

© ВОУНБ ім. В. Отамановського, 2025

Від укладача

Третій рік масштабної війни. Війна вже увійшла в наш буденний побут. Як і за Другої світової, читання стало однією з розрад буття. Книга актуалізувалася. Книжкове життя набуває системності та розмаїття. У Вінниці відкриваються нові книгарні, книжковий фестиваль «VinBookFest» розширює свої кордони, бібліотеки намагаються урізноманітнити обслуговування читачів.

І черговий випуск альманаху оповідає про багатогранність книжкового світу нашого регіону.

Олена Сафронова, скориставшись публікаціями, що зберігаються у відділі рідкісних і цінних видань, повідомляє про колишніх учнів Немирівської чоловічої гімназії, які залишили свій слід у науці різних країн. А її колега Наталія Стойко до ювілею Великого Сонцепоклонника підготувала огляд коцюбинськiани також з колекції відділу. Іншою гранню цього зібрання є польськомовна література, що походить із родової бібліотеки Руссановських з Якушинців, саме про це пише Тетяна Кароєва. Колеги невеличкими публікаціями відзначили сторічні книги-ювіляри з фонду відділу: Леоніда Данилова «Клімат Поділля» та Данила Щербаківського «Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні».

Доволі часто рукописні та друковані альбоми фахівці також визнають рідкісними і цінними примірниками. Киянин Віктор Соколов підготував огляд історії вивчення цього виду творів в Україні та за кордоном.

Будь-яка бібліотека живе не лише своїми фондами, її співробітники часто визначають, якою їй бути, а тим паче бібліотекарі, які віддали цій справі понад 50 років свого життя. Вони заслуговують на вшанування. В обласній книгозбірні їх працювало чимало, тож Поліна Цимбалюк та Галина Слотюк підготували невеличкі нариси про таких героїнь.

Історії становлення бібліотечної мережі регіону присвячено архівний документ 1924 р. з підсумками її радянської реорганізації.

Завершують випуск наші традиційні рубрики «Вінницький “THE BEST”». Наші земляки – лауреати літературних премій України 2024 року» та «Хроніка. Події», які ще раз засвідчують, що, попри війну, книжковий світ живе і рухається далі.

Тетяна Кароєва

З КНИЖКОВИХ КОЛЕКЦІЙ БІБЛІОТЕК ПОДІЛЛЯ (за фондами ВОУНБ ім. В. Отамановського)

Книжкові проєкти випускників Немирівської гімназії середини XIX ст.

О. В. Сафронова

Немирівська чоловіча гімназія виникла за наказом Міністерства народної освіти Російської імперії від 16 квітня 1838 р. Першим її директором було призначено І. А. Миладовського [1, с. 63–64]. Кількість учнів із першого ж року сягала 450 осіб.

Історія гімназії розпочалася 1785 р., коли володар Немирова, підкоморій великий коронний, генерал-лейтенант військ коронних Вінцентій Потоцький (1740–1825) за постановами Едукаційної комісії Речі Посполитої заснував приватний навчальний заклад для «шляхетної молоді». Спочатку в ньому навчалося двадцять учнів, а через десять років у п'яти класах уже налічувалося понад двісті учнів та дванадцять викладачів [2, с. 80]. У 1838 р. двоюрідний онук Болеслав Потоцький запропонував Міністерству народної освіти перетворити дворянське училище на гімназію та зобов'язався щорічно виплачувати необхідні для її утримання кошти, а також збудувати для неї нову будівлю [3].

Як і в будь-якому навчальному закладі, тут також формували бібліотеку. Перший спогад про неї датується 1803 р. Спочатку вона складалася з одних підручників, згодом її фонди розрослися та на початку XX ст. налічували понад 18,4 тис. томів. За імперською традицією в середніх навчальних закладах усіх форм власності та підпорядкування бібліотеки містили учнівську та фундаментальну частини. Учнівська охоплювала літературу для засвоєння шкільного матеріалу, фундаментальна – універсальну, що допомагала формувати світогляд учнів в умовах, коли їм забороняли користуватися публічними бібліотеками [4].

У відділі рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського (далі – РіЦ) зберігається частина бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії, серед якої вагому частину займають

журнали. Це близько 90 назв часописів 1821–1917 рр. друку. На багатьох титульних аркушах видань середини XIX ст. є списки читачів і дати повернення примірника. Як зауважує історикня Тетяна Кароева, бібліотекар на свіжому номері журналу зазначав список – послідовність ознайомлення викладачів з випуском, кожному надавали три дні для загального перегляду, по закінченні всіх «знайомств» можна було – так само за чергою – вже брати часопис для докладного читання. Черга не збігалася з офіційним статусом викладачів – вона радше відображала читацький статус кожного [4]. Така ж практика існувала й в учнівській бібліотеці. Серед прізвищ – відомі особистості, які після навчання в гімназії мали не лише видатні досягнення в галузях, якими вони займалися, але часто були й громадськими діячами, організаторами наукового життя суспільства.

Уже упродовж 1840–1860-х рр. Немирівська гімназія здобула славу найкращого навчального закладу на Східному Поділлі. Заклад виховував майбутніх інтелектуалів, науковців та громадських діячів. Серед випускників гімназії – відомі літератори Юліан Онуфрійович Солтик-Романський (після 1845 – після 1906), Автоном Якимович Солтановський (1826–1886), Адам Мелешко-Малішкевич (1829–1899), Юліан Беліна-Кенджицький (1827–1889); лікарі Вітольд Болеславович Камінський (1859–1931), Феліціан Іванович Яхимович (1831–1915), Ксенофонт Михайлович Гамалія (1854–1918), Олександр Янушкевич (1872–1955), Микола Іванович Кохановський (1870–1966); юристи Віктор Іванович Базилевич (1868–?), Михайло Венедиктович Зданевич (1871 – після 1917); музезнавці Карл Васильович Болсуновський (1838–1924), Густав Вольдемарович Брілінг (1867–1942?); мовознавець Вітольд-Симеон Павлович Клінгер (1875–1962); економіст Андрій Іванович Ярошевич (1875–1941); священник Павло Ферапонтович Погорілко (1869–1937); математик Олександр Степанович Смогоржевський (1896–1969); підприємець Владислав Владиславович Жуковський (1860–1916).

Більшість учнів гімназії народилися та вирости на Поділлі, здобувши освіту, згодом відігравали особливо значну роль у науковому та культурному житті суспільства.

У 1845 р. із золотою медаллю гімназію закінчив Автоном Якимович Солтановський – український педагог і мемуарист. На жаль, відомостей про місце народження немає, відомо, що він родом зі Східного Поділля, можливо, це місто Брацлав Подільської губернії, де мав дерев'яний будинок. З 1846 по 1849 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету, де здобув ступінь кандидата історії. Навчаючись, очолював фольклорно-етнографічний гурток, який діяв із самого початку заснування університету. До зібрання входили студенти різних спеціальностей, об'єднані єдиним прагненням вивчення народної творчості, музики та співу. Програма гуртка ставила завданням вивчати рідний край. Перебуваючи на канікулах, гуртківці занотовували все, що вдавалося почути довкола. Усі нотатки передавали Солтановському, як старшому. 1849 року, закінчивши університет, Автоном Якимович передав керівництво цією справою іншому ентузіастові – студенту-медику, майбутньому відомому українському фольклористу, етнографу, громадсько-політичному діячу Степанові Носу (1829–1901).

Після закінчення університету Солтановський дістав призначення в Рівненську гімназію, де упродовж 15 років працював учителем історії, з 1851 р. – старшим викладачем словесності, з 1855 р. ще виконував обов'язки завідуючого бібліотекою. З 1864 р. був начальником Сувальської навчальної дирекції (нині – Польща). Згодом переїхав до Кам'янця-Подільського, де був інспектором чоловічої гімназії, а потім директором шкіл Подільської губернії. За свою багаторічну педагогічну працю Автоном Солтановський отримав безліч нагород, зокрема орден Св. Станіслава 2-го ступеня з короною (1866), орден Св. Анни 2-го ступеня (1868). У 1871 р. здобув чин дійсного статського радника. У 1875 р. був звільнений зі служби за власним бажанням з правом носіння мундира при виході у відставку. Повернувся на батьківщину в Брацлав, де і помер 16 липня 1886 р. [5].

Ще перебуваючи у Рівному, Солтановський почав вести щоденник, де записував спогади про своє життя, досвід служби в навчальних закладах, порядки в державних установах, місцеві історії, оригінальні сюжети приватних стосунків знайомих йому

людей, різноманітні факти з історії та побуту українців, звичаї різних верств населення, інформацію про окремі історичні події, товариства, гуртки на українських теренах у XIX ст. З роками ці щоденникові записи склали цілі томи, але Автоном Якимович нікому не зізнавався про свій рукопис, і тільки після смерті вони були опубліковані його дружиною в низці томів «Киевской старины» та друкувалися протягом 1892–1894 рр. Після смерті А. Я. Солтановського лише незначна частина його «Записок» побачила світ. У своїх записках автор згадував і про Тараса Шевченка, назвавши його найвідомішим з українських поетів, розповів про розповсюдження творів «Сон», «Кавказ» та ін., описав арешт Кобзаря, що відбувся 5 квітня 1847 р. Чи особисто були знайомі Шевченко та Солтановський, на жаль, невідомо [6, с. 892].

У 1924 р. історикиня Ганна Шамрай (1869–1943, сестра Михайла Грушевського, на сторінках журналу «Україна» опублікувала уривки із «Записок» Солтановського, які редакція «Киевской старины» не надрукувала «через тодішні цензурні умови». Зокрема, спогади про «родинну аферу Потоцьких», де Солтановський описує історію одруження Мечислава Потоцького (1799/1800–1878) з Емілією зі Свейковських (1821–1894) та подальшу долю їхньої родини. Дослідивши спогади А. Я. Солтановського, Шамрай зазначала, що вони потребують критичного підходу та достовірної перевірки. Вважаючи їх цінним джерелом до історії київського міського життя середини XIX ст., дослідниця опублікувала уривки мемуарів, присвячені історії університетської науки в Києві, студентського життя, діяльності кирило-мефодіївців, губернаторської канцелярії Бібікова та ін. [7, с. 85–87].

У 1847 р. із золотою медаллю закінчив Немирівську гімназію Феліціан Іванович Яхимович) – лікар, бальнеолог. Народився в Тульчині, походив зі шляхетського роду. Його батько, Іван [Ян] Яхимович, був лікарем, під час навчання сина надавав медичну допомогу гімназії, за що отримав подяку від Міністерства народної освіти [8, с. 18]. Феліціан Іванович пішов стопами батька, вступив на медичний факультет Київського університету й 1855 р. отримав диплом із відзнакою. Проходив практику в одеських шпиталях, здобував фахову освіту в Берліні, Відні,

Гайдельберзі, Італії. Після повернення додому працював лікарем у с. Вахнівці Бердичівського повіту (нині село Турбівської селищної територіальної громади Вінницького району Вінницької області). Брав участь у Січневому повстанні, зокрема, допомагав переховувати поранених повстанців, за що був заарештований і засуджений на безтермінові важкі роботи в Сибіру. У 1869 р. одержав дозвіл повернутися в Україну. Працював в Одесі, де швидко знайшов собі численну клієнтуру (часто лікував безоплатно). Виконував обов'язки головного лікаря місцевого пологового шпиталю, який був створений за його співініціативи. З 1882 р. став директором Павловського притулку для безпорадних немовлят та нужденних породіль і очолював цей заклад 9 років. Досліджував лікувальні властивості чорноморських лиманів. Відкрив першу оздоровницю на березі Куяльницького лиману (1881). Автор праць «Одесские лиманы» (1884), «Лечение туберкулеза суставов, особенно тазобедренного сустава, в Одессе на лимане» (1897), «Методы лиманного лечения» (1908). Нагороджений орденом Св. Станіслава 3-го ступеня (1880), орденом Св. Анни 3-го ступеня (1885) [9, с. 896]. Книга «Методы лиманного лечения» (Одеса, 1908) зберігається у фонді відділу РІЦ.

Цікава постать Адама Мелешка-Малішкевича – письменника, перекладача, колекціонера. Походив із дворянської родини. Народився в околицях Брацлава, де мешкали його батьки. Мав братів Едмунда Юзефата (1821–?), Романа Міхала (1825–?) та Ігнація (1838–1882). За родинною традицією (старший брат Роман Міхал закінчив Немирівську гімназію 1843 року зі срібною медаллю) навчався в тому самому закладі, який закінчив близько 1847 р., згодом здобув освіту в Києві, а потім за кордоном. Багато подорожував, зокрема до Франції та Алжиру, і деякий час був ув'язнений у Київській фортеці (ймовірно, під час Січневого повстання). Друкував свої поезії під псевдонімом Нуго Раса (Гуго Раца). У 1860 р. опублікував епігонську збірку поезії «Руїки», яка містила відлуння творів Адама Міцкевича та Юзефа Богдана Залеського. У колекціях Національної бібліотеки Польщі зберігся переклад з івриту А. Мелешка-Малішкевича поеми Єгуди бен Шмуель Галеві, єврейського поета XII ст. Його переклади

сонетів Петрарки публікували журнали «Bluszc» (1868–1869) і «Kłosy» (1873–1874). Він був першим, хто переклав вірші Гейне польською, які друкували у виданнях «Bluszc», «Przegląd Tygodniowy» та «Kurier Warszawski», а також окремо в збірках «Obrazy z podrozy» (т. 3–4, 1879), «Księga piosni» (1880) і «Melodie hebrajskie» (1882), що вийшли у Варшавському видавництві дешевих книг А. Вісліцького. Багато його перекладів увійшло до вибраних творів Гейне («Dzieła wybrane», 1956).

Маючи доступ до численних архівів польських магнатів в Україні, Адам Мелешко-Малішкевич також збирав рукописи, книги та періодичні видання, зокрема листівки й вирізки з газет. Зрештою, він упорядкував та доповнив матеріали, зібрані його братом Ігнацієм, повстанцем та в'язнем Київської цитаделі. Це привело до створення тек «Справ Ігнація та Адама Мелешка-Малішкевича», які складаються з п'яти томів і є одним із найцінніших джерел про Січневе повстання. Залишив рукописи історичних праць, які зараз зберігаються в Національній бібліотеці Польщі.

Мелешко-Малішкевич також був книголюбом, мав багату бібліотеку, яка без урахування рукописів та кількох сотень стародруків, що він зібрав, налічувала 6058 томів включно з 3290 польською мовою, а решта – французькі, англійські, німецькі та російські твори.

У 1873 р. проживав у Житомирі. Після 1880 р. через майнові проблеми почав спродувати (нерідко за безцінь) свої колекції. Бібліотеку (у т. ч. стародруки) продав 1881 р. Владиславу Браніцькому [10, с. 133–142]. Серед часописів, у яких друкувався Адам Мелешко-Малішкевич, у фонді відділу РіЦ зберігаються «Tygodnik ilustrowany», «Kraj», «Kłosy» та ін.

Особливої уваги заслуговує постать Ксенофонта Михайловича Гамалії – лікаря, громадського діяча, члена київської Старої громади та палкого шанувальника Тараса Шевченка.

Ксенофонт Михайлович походив із відомого українського старовинного козацько-старшинського роду, оспіваного Т. Г. Шевченком у поемі «Гамалія». Народився на хуторі Вікторія Пирятинського повіту Полтавської губернії (нині село

Вікторія Пирятинської територіальної громади Лубенського району Полтавської області). У 1877 р. закінчив Немирівську гімназію, 1882 р. – медичний факультет Київського університету.

Батько, Михайло Олексійович Гамалія, був чиновником, губернським секретарем Пирятинського повіту. Дідусь по батьківській лінії, Олексій Якович Гамалія, – морський офіцер (поручник), рідний брат відомого Платона Яковича Гамалії (1760–1817) – морського офіцера, педагога, перекладача, ученого, члена Державного адміралтейського департаменту, почесного члена Петербурзької академії наук (1801), дійсного члена Російської академії наук та Вільного економічного товариства (1808); автора першого російського підручника з кораблеводіння. У фонді відділу РіЦ зберігаються сім книг із морської справи авторства Платона Яковича.

Але все ж таки на інтереси Ксенофонта Михайловича та формування його громадянської позиції палкого шанувальника Тараса Григоровича Шевченка вплинула родина матері, Тетяни Михайлівни. Вона походила з дворянського роду й була дочкою Михайла Івановича Данчича, прилуцького поміщика, титулярного радника, краєзнавця, збирача старожитностей. Рукописну книгу «История Петра Великого. Рукопись времен Екатерины I» він подарував Миколі Маркевичу (1804–1860) для роботи над 5-томною працею «Истории Малороссии» (новий власник на книзі написав: «Подарок Михайлы Ивановича Данчича») [11, с. 1–2]. Михайло Іванович був хрещеним Павла Івановича Чубинського (1839–1884), українського етнографа, поета, громадського діяча, автора тексту Гімну України, якого охрестив 8 квітня 1839 р. [12].

У червні 1845 р. до Прилук за завданням Київської археографічної комісії замальовувати історичні та архітектурні пам'ятки приїхав Тарас Григорович Шевченко. Тут він познайомився та заприятелював із Михайлом Івановичем Данчичем. Деякі дослідники вважають, що Шевченко завжди зупинявся в будинку Данчичів, коли навідував Прилуки. Портрет Михайла Івановича в образі косаря з підписом «Данчич» є першим серед малюнків Шевченкового альбому 1845 року [11, с. 2]. Можливо, Ксенофонт Гамалія ще в дитинстві міг бачити Тараса Шевченка в садибі

свого дідуся, коли художник у 1859 р. знов відвідав Прилуки і, звісно, міг завітати до свого старого приятеля Данчича.

Ось у такому колі зростав і виховувався Ксенофонт Михайлович Гамалія. І все ж таки він обрав фах лікаря. Після закінчення університету Гамалія працював ординатором терапевтичної клініки знаменитого професора Мерінга. У 1885 р. обійняв посаду київського санітарного лікаря. Через вісім років активної роботи очолив міську санітарну виконавчу комісію. «Київська міська санітарна організація, без перебільшення можна сказати, була створена Гамалією», – писав у некролозі на його смерть професор В. Фавр [13, с. 314].

Як член київської Старої громади, брав участь у заснуванні часопису «Киевская старина». В умовах цензури він, як благодійна особа в очах міської та губернської адміністрацій, у 1889 р. дістав права на видання журналу «Киевская старина». 1890 р. він був затверджений як видавець, хоча редакторські обов'язки виконував Євген Олександрович Кивлицький (1861–1921). У 1893 р. за клопотанням Ксенофонта Михайловича редактором часопису став Володимир Павлович Науменко (1852–1919), якому Гамалія в 1902 р. передав і права на видання журналу. Саме на ім'я Ксенофонта Михайловича, поміщика середнього достатку, голови Київської міської санітарної комісії, київська Стара громада придбала землю на Чернечій горі біля Канева. У листі до Василя Степановича Гнилосирова (1836–1900), українського педагога, письменника, наглядача могили Т. Г. Шевченка, Гамалія продемонстрував свою велику повагу до поета готовністю жертвувати значні кошти для догляду за його могилою: «Не маючи можливості особисто спостерігати за придбаною мною нещодавно біля Канева земельною ділянкою, де поховані рештки поета Т. Г. Шевченка, я найпокірніше прошу Вас не відмовити взяти на себе працю – найняти сторожа до могили і наглядати за її належним утриманням, чим дуже мене зобов'язжете. Гроші для виплати платні сторожу, а також для необхідних витрат на її утримання будуть мною надіслані Вам своєчасно» [14, с. 161]. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається текст угоди від

25 січня 1889 р. між книготорговцем Францом Олександровичем Іогансоном та власником прав на видання всіх творів Т. Шевченка у період з 1888 р. по 1902 р. Ксенофонтом Михайловичем Гамалією про передачу Ф. О. Іогансону права на видання «Кобзаря» у кількості 10 000 примірників [15].

Деякий час після закінчення університету Ксенофонт Михайлович подорожував, враження від побаченого записував. У 1883–1884 рр. у київській типографії Г. Т. Корчака-Новицького українською мовою вдалося надрукувати серію брошур (6 номерів) «Земля и люде в России»: «Пивничный ледовий океан», «Мезенська тундра», «Лисова полоса России», «Сторона великих озер», «Билоруссия и Литва», «Кавказ». Це було унікальне явище: після Емського указу в «мертве» для українського книгодрукування десятиліття вдалося надрукувати науково-популярні книжки. У фонді відділу РіЦ зберігаються чотири брошури авторства Ксенофонта Михайловича.

У 1905 р. через невідомі причини Гамалія переїхав до Харкова, де був призначений на посаду міського санітарного лікаря. «Моральна чистота його особистості, його стійкі та сміливо висловлювані гуманні й громадські переконання дали підстави називати його громадянською совістю Харківського медичного товариства», – акцентував В. Фавр [13, с. 315].

Як автор Ксенофонт Михайлович особливо активно виступав на сторінках періодичних видань «Врачебно-санитарная хроника Киевской губернии» та «Вопросы оздоровления г. Харькова и обзоры деятельности городской врачебно-санитарной организации», висвітлюючи питання роботи санітарних організацій цих міст, підсумки обстеження шкіл, аналізуючи результати лікування інфекційних хвороб, допомогу біженцям. Друкувався також у «Харьковском медицинском журнале», зокрема, умістив там матеріали «Харьковские городские приходские училища в санитарном отношении», «Цифровые итоги эпидемии брюшного тифа 1909 г. в Харькове и ее причины» [13, с. 315].

Вітольд-Симеон Павлович Клінгер – еллініст, антикознавець, мовознавець, етнограф, історик, перекладач. Народився у с. Варивці Проскурівського повіту (нині Городоцька міська

територіальна громада Хмельницького району Хмельницької області). У 1895 р. закінчив Немирівську гімназію, навчання продовжив на історично-філологічному факультеті Санкт-Петербурзького університету (1895–1897), потім в Ягеллонському університеті (1897–1899) в Кракові. Повернувшись до України, студіював стародавню історію та класичну філологію в Київському університеті. Один з учнів В. Іконнікова, Ю. Кулаковського, А. Сонні, В. Антоновича. У 1901 р. був відзначений дипломом I ступеня та золотою університетською медаллю за конкурсну працю «Сказочные мотивы в истории Геродота» (Київ, 1903). Як стипендіат, з 1904 до 1906 рр. навчався в Університеті Людвіга-Максиміліана у Мюнхені, де й працював.

У 1908 р. став доцентом Київського університету, паралельно викладав на Вищих курсах для жінок. Саме тоді побачили світ його праці «Амброзия и живая вода» (1905), «Петроний и его роман» (1908), «Об основных чертах александрийской поэзии» (1909), «Jajko w zabobonie ludowym u nas i w starożytności» та ін. Про останню згадував І. Франко в рецензії на працю Ю. А. Яворського «Omne vivum ex ovo. К истории сказаний и поверий о яйце» [16, с. 226–230]. За дослідження «Животное в античном и современном суеверии» у 1911 р. здобув ступінь магістра філологічних наук та став екстраординарним професором на Вищих курсах для жінок. Під час роботи в університеті Клінгер публікував свої праці в «Университетских известиях». Остання – «Проблема происхождения аттической трагедии в свете новейших исследований» датується 1918 р. Комплект цих «Известий» зберігається у відділі РіЦ.

У 1920 р. Вітольд-Симеон Клінгер переїхав до Польщі, де в Познанському університеті працював завідуючим кафедрою грецької літератури та фольклору. У дослідженнях надалі найбільшу увагу приділяв фольклору. У цій царині опублікував низку праць, з них найвідоміші: «Z motywów wędrownych pochodzenia klasycznego» (3 мандрівних мотивів класичного походження; т. 1–3, 1921, 1923, 1935), «Obrzędowość ludowa Bożego Narodzenia, jej początki i znaczenie pierwotne» (Народна обрядовість Різдва Христового, її виникнення та початкове

значення; 1926), «Doroczne święta ludowe Europy a tradycja greckorzymska» (Щорічні народні свята Європи та грецько-римська традиція; 1931), «Ze starożytnej wiary ludowej» (Зі старожитної народної віри; 1934) та ін. Його праці охоплюють творчість мало не всіх грецьких ліриків архаїчної, класичної, александрійської та римської епох. Крім того, він опублікував кілька досліджень з історії польської та світової літератури, зокрема розвідку «Do wpływów Mickiewicza na Lermontowa» (До впливу Міцкевича на Лермонтова; 1891–1892).

Від 1922 р. був членом-кореспондентом, а від 1930 р. – дійсним членом Польської АН. Відзначений командорським хрестом Ордена Відродження Польщі (1957) [9, с. 276–277].

У відділі рідкісних і цінних видань зберігаються праці й інших випускників Немирівської гімназії, зокрема: «Парижская Городская Профессиональная Школа Дидро» Євгена Зефирова, учителя математики; «Нариси економічного життя України» (Київ, 1927) та ін. Андрія Івановича Ярошевича, професора, українського статистика і фахівця з економічної географії; докторська дисертація на тему «Об алкогольном диурезе» (Київ, 1910) Олександра Янушкевича, професора медицини, ректора Університету Стефана Баторія у Вільні (1930–1932) та ін.

Отже, Немирівська гімназія дала освітню базу чималій кількості відомих постатей, імена та заслуги яких нам нині треба заново відкривати. Щоб зрозуміти поступ української нації, треба аналізувати дії не лише лідерів громадських думок, а й зазирати в життя усіх тих носіїв ідей, якими живилося тодішнє суспільство.

Примітки:

1. Открытие гимназии в местечке Немиров // Журн. М-ва народного просвещения. 1839. Ч. 22. С. 63–64.

2. Барнасюк О. С. Історія немирівської гімназії (кінець XVIII – початок XX ст.) // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XX Вінниц. наук. іст.-краєзнав. конф. 27–28 жовт. 2005 р. Вінниця, 2005. С. 79–84.

3. Высочайшие повеления. Определение Почетным попечителем Немировской гимназии камергера графа Болеслава Потоцкого (7 декабря) // Журн. М-ва народного просвещения. 1838. № 12: Декабрь. С. СІХ–СХ.

4. Кароєва Т. Р. Розвиток книжкової культури як чинник модернізації суспільства в українських губерніях другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Чтиво : [веббібліотека]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Karovieva_Tetiana/Rozvytok_knyzhkovoi_kultury_iak_chynnyk_modernizatsii_suspilstva_v_ukrainskykh_huberniakh_druhoi_po.pdf?PHPSESSID=3qc79l0gklad8rebmjvhkdv4r3 (дата звернення: 04.03.2025).

5. Latawiec K., Górak A., Legieć J., Bogdanov S. Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. T. 1: Ministerstwo Oświecenia Publicznego w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2015. 316 s.

6. Солтановський Автоном Якимович // Шевченківська енциклопедія : у 6 т. Київ, 2015. Т. 5. С. 892.

7. Шамрай Г. Оповідання А. А. Солтановського про київське життя 1840-х рр., опущені з цензурних мотивів при виданню 1890-х рр. // Україна. 1924. № 3. С. 85–87.

8. Признательность Министерства народного просвещения доктору медицины Яхимовичу за усердные и безкорыстные труды его при пользовании учеников Немировской гимназии // Журн. М-ва народного просвещения. 1844. Ч. 43. С. 18.

9. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини : біогр. слов. Вінниця, 2007. 1008 с.

10. Szymańska B. Okruchy kolekcji Adama Mieleszki-Maliskiewiczza. Zbiór Adama Mieleszki-Maliskiewiczza w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie // Miscellanea Historico-Archivistica. 2000. T. 12. S. 133–142.

11. Гайдай Г. Данчич: Т. Г. Шевченко і Прилуччина // Скарбниця (Прилуки). 1992. № 1 (черв.). С. 1–2.

12. Зіль А. Енциклопедія Павла Чубинського // Бориспільська публічна бібліотека імені В'ячеслава Чорновола : [сайт].

URL: https://mcbs.org.ua/files/books/enciklopedia_chubinskogo_zil.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

13. Садівничий В. О. «Відродження розпочинається із гласності...» (Медична преса Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст.) : монографія. Дніпропетровськ, 2015. 360 с.

14. Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів. Київ : Наук. думка. 1966. 492 с.

15. Інститут рукопису НБУВ. Ф. П. Арк. 2189-2191. 2189–2191.

16. Франко І. Ю. А. Яворський «Omne vivum ex ovo. К истории сказаний и поверий о яйце» : рецензія // Зап. НТШ. 1910. Т. 95. Кн. 3. С. 229–230.

Ювілей Великого Сонцепоклонника

(до 160-річчя від дня народження М. Коцюбинського)

Н. Г. Стойко

*Твори Коцюбинського будуть певне за нашим читальницьким столом
тимі червоними трояндами, що знаменують розбрат з марою
ситого задоволення й спокою, як фермент до вічного шукання,
неспокою духа, боротьби і досягнення.*

Сергій Єфремов

Художня спадщина Михайла Коцюбинського (1864–1913) особливо виразна та характерна на тлі перехідного етапу української літератури кінця XIX – початку XX ст., коли утверджувався ранній модернізм з усіма притаманними новому методу викликами й суперечностями. Як у межах вітчизняного, так і на тлі світового літературного процесу М. Коцюбинський був представником модерністського напрямку, і визначити його як письменника без приналежності до цього простору просто неможливо.

Як кожен видатний письменник, Коцюбинський не одразу був відкритий читачем та зазнав в інтерпретації творчості кілька знаменних етапів. Наразі активізується увага до творчості

письменника як справжнього «українського європейця». З огляду на те, що митець орієнтував своє життя і творчість на зразок людини з культурного простору модерної Європи, можна вважати, що його твори будуть цікаві українцям новітньої доби.

Доля відміряла письменнику трохи більше ніж 48 років життя. Такий часовий відрізок цілком уміщується в межах дорадянської епохи.

Народився майбутній митець 17 вересня 1864 р. у місті Вінниця в родині дрібного службовця. Навчатися в університеті не міг через матеріальні нестатки, проте продовжував самотужки розвиватися. Заробляв на життя приватними уроками, склав екстерном іспити на вчителя, у 20 років дебютував як письменник.

Перші свої твори М. Коцюбинський призначав народу, тому в них чітко простежуватимуться ретельні описи села, обстановки, побуту, хронологічні послідовності подій. Уже на ранньому етапі творчості письменник викривав експлуататорську суть церкви, попівства, свавілля сільських начальників, порушував питання про соціальну нерівність, яка народжувала лише ворожнечу між людьми.

Дебютний літературний твір «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма» (1884) критика оцінила вельми скептично, але надалі його дар здобув своїх прибічників. 1890 року у львівському дитячому журналі «Дзвінок» вперше надрукували вірш письменника «Наша хатка». Дебютною книгою Коцюбинського була казка «Хо» (Львів, 1894).

Досліджуючи фонди відділу рідкісних і цінних видань (далі – РіЦ) ВОУНБ ім. В. Отамановського, ми виявили 39 назв видань творів М. М. Коцюбинського (69 одиниць збереження), що хронологічно охоплюють друки 1904–1960 рр. З них 10 примірників як «ідеологічно шкідливі» колись перебували в радянському спецфонді.

Найдавніша книга в нашій колекції – прижиттєве видання «Для загального добра» (Чернігів, 1904). Книга вийшла в друкарні губернського земства. Низка земств в українських губерніях, прагнучи самодостатності у видавничій справі, реалізували проекти власних поліграфічних підприємств. Чернігівці заснували друкарню у 1870 р. З кінця XIX ст. тут виходили у світ

українськомовні видання, зокрема Б. Грінченко реалізовував свій видавничий проєкт. Наш примірник позначений печаткою Вінницького товариства «Просвіта», заснованого у 1917 р. Наприкінці 1920 р. вся просвітянська збірка потрапила до фондів Вінницької філії ВБУ при УАН, що згодом увійшли до книжкового фонду нашої бібліотеки [1, с. 61–72].

Наступна книга «Дебют» (Санкт-Петербург ; Львів, 1911) – видання Українсько-руської видавничої спілки, ініціатором і першим директором якої був Михайло Грушевський (1866–1934), а головними редакторами (до 1912 р.) – Іван Франко (1856–1916) та Володимир Гнатюк (1871–1926). М. Грушевський прагнув тоді об'єднати дві частини українських земель видавничими ініціативами, тому поширював їхню діяльність і на підросійські землі. Видання містить такі твори письменника: «Дебют», «Сміх», «Intermezzo», «Fata morgana», «Як ми їздили до криниці», «В дорозі», «Невідомий», «Хмари», «Утома», «Самотній». Воно також було колись у складі Вінницької «Просвіти».

У фонді РіЦ зберігаються комплекти історичного журналу «Киевская старина» за 1902, 1904, 1905 рр., у яких друкували твори письменника «Дорогою ціною» (1902), «Fata morgana» (1904), «Під мінаретами» (1905). Є також примірники львівського часопису «Дзвін» (1913), на сторінках якого опубліковані його оповідання. На титульних аркушах цих видань серед низки бібліотечних штампів вміщено «Спецфонд Винницкой обл. библиотеки им. Тимирязева» – прямокутної форми з верхнім написом «СПЕЦФОНД» посередині. Через велику кількість заборонених радянською владою авторів у підшивці журнал потрапив до так званого спецфонду.

Бурхливі революційні події 1917–1920 рр. внесли чимало змін у соціокультурне життя Поділля та України загалом. В умовах революційного оновлення суспільного життя починає діяти очолювана Іваном Озерянським (1882? – 1937?) Вінницька «Просвіта», на базі якої формувався перший міський загальнодоступний українськомовний фонд. До його складу потрапив також друк М. Коцюбинського революційної доби. Оповідання «Ялинка» (Полтава, 1917) видане друкарнею І. Л. Фрішберга. Його готувало Педагогічне бюро Полтавського губернського земства, яке

відповідало за поширення педагогічного досвіду в губернії та намагалось задовольнити запити в національному читанні.

У фондах колишньої міської бібліотеки, яка в першій половині 1920-х рр. мала назву «Центральна подільська показова бібліотека», перебувала книга «Твори» (Київ, 1918), яка вийшла у видавництві «Криниця». Вона містить такі твори: «Дорогою ціною», «Fata morgana», «Під мінаретами». Штатп зі згаданою назвою бібліотеки з'явився після 1922 р., утім інвентарні номери цього примірника збігаються з інвентарними номерами на штатпі «Вінницька Гоголівська Бібліотека» (колишня міська), отже, книга потрапила до бібліотечного фонду ще до 1922 р.

За радянської доби влада взяла письменницьку спадщину на озброєння, оголосивши Коцюбинського соціалістом і демократом, тому відразу почала активно друкувати його твори.

Державне видавництво України (ДВУ) підготувало збірку «Твори» (Київ, 1922). Над її титульним аркушем працював геній української авангардної графіки початку ХХ ст. Олександр Лозовський (1900–1922), дитинство якого пройшло в Погребищі. Редактором і автором вступного слова був академік Сергій Єфремов (1876–1939), який щиро захоплювався творчістю М. Коцюбинського, досліджував і аналізував особливості його літературного стилю в багатьох роботах. Тут подали вступну статтю «Гармонійний талант». «Зовнішню біографію М. Коцюбинського написати легко, – зауважував С. Єфремов, – але ця людина мала внутрішнє кипуче життя, перебувала й пережила та в собі перетравила стільки багатющого людського матеріалу і так блискуче виявила його наверх, що мимоволі в теє життя самісінького глибу його хочеться зазірнути» [2]. Згодом, коли академіка репресували, статтю в примірнику вирізали, а у змісті затерли ім'я автора. З огляду на штатп «Вінницька державна обласна бібліотека» книга потрапила до фондів бібліотеки у 1930-х рр. [3]. Проте є й інший примірник, у якому збереглася вступна стаття. Оскільки книга має лише штатп «Мури», то, ймовірно, вона з'явилася у фондах бібліотеки вже після Другої світової війни.

Збірка «Твори» (Київ, 1925) цього самого видавництва теж потрапила до спецфонду через вступну статтю С. Єфремова.

На відміну від попередньої книги, у ній не вирізали вступну статтю та не замальовували автора в змісті. Вочевидь, до бібліотеки вона потрапила вже після бібліотечних практик фізичної обробки примірників 1930-х, скоріше за все, після війни.

«Твори» (2-ге вид.; т. 5; Київ, 1929) того самого видавництва за редакцією та зі вступним словом Єфремова також потрапили під заборону. Хоча на титульному аркуші відсутній штамп спецфонду, проте відомості про редактора ретельно намагалися затерти. Такі дії робили тоді, коли книги продовжували видавати читачам.

1921-го почалась радянська кампанія з ліквідації неписьменності населення. Контролював процес Наркомат освіти, а реалізацію здійснювала Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з неписьменністю. Одним з напрямів її роботи було забезпечення населенням доступним читанням. Так, видавництво «Шлях освіти» при Наркомосвіті УСРР започаткувало серію «Бібліотека малописьменного». Серед її видань була книга «Він іде» (Харків, 1924), що потрапила до фондів бібліотеки відразу після виходу у світ, що підтверджують відбитки бібліотечних печаток.

З проголошенням у квітні 1923 р. політики коренізації, яка в Україні дістала назву «українізація», почали виникати численні видавничі ініціативи, які сприяли розширенню тематики українських видань та їх розповсюдженню.

ДВУ надрукувало значну кількість видань письменника, зокрема «Intermezzo» (Харків, 1928) та «Пе-Коптьор» (Харків, 1929), упорядковані Миколою Плеваком (1890-1941). «Вибрані твори» (Харків, 1927) та «Твори» (Харків, 1929) упорядкував Аркадій Любченко (1899-1945), а редагували В. Арнаутов та Ол. Попов [4, с. 252-257]. Ці видання мають штамп «Вінницька філія Всенародної бібліотеки України при ВУАН» (1920-1930), а отже, потрапили до цієї книгозбірні відразу після виходу у світ.

Українські видавці у Європі натомість почали втрачати надію на швидке повернення в Україну й замислювалися над тим, що робити з книговиданням. Видавництво «Українська накладня» Якова Оренштайна (1875-1942?), засноване 1903 р. у Коломиї,

впродовж 1919–1932 рр. діяло в Берліні й на той час було одним з найбільших видавництв у емігрантському середовищі. Воно видавало оригінальні видання й переклади, зокрема продовжувало серію «Загальна бібліотека» [5, с. 3–13]. Завдяки йому світ побачила книга «Коні не винні» (Київ ; Ляйпціг, 1924?). На титульному аркуші та сторінці 17 є штамп «Вінницька державна обласна бібліотека» та штамп «Львівська філія Бібліотеки Академії наук УРСР» (нині – Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника) на нижній кришці обкладинки. Отже, видання з'явилося у фондах бібліотеки після Другої світової війни. У «Змісті» примірника ретельно замальовані заборонені прізвища академіків, письменників, що свідчить про обмежене читачке коло користування книгою.

Видавництво «Культура» презентувало «Оповідання» (Київ, 1928). На книзі не має жодного штампу бібліотеки, лише «Мури», тобто вона потрапила до фондів після Другої світової війни.

Після націоналізації 1919 р. діяльність видавництва «Сяйво» занепала й відродилася лише в 1926–1929 рр. У серії «Бібліотека української повісти» було надруковано «Тіні забутих предків» (Київ, 1927). Автором вступної статті був літературознавець і критик Фелікс Якубовський (1902–1937). Видання також містить лише штамп «Мури», отже надійшло вже після завершення Другої світової війни.

Одне з найбільших і найактивніших видавництв України початку ХХ ст. «Час» (1908–1914, 1917–1920) також було націоналізовано, проте у 1922 р. перереєструвалось як видавничий кооператив, який проіснував до 1930 р., коли остаточно централізували видавничу справу в країні. «Вибрані твори» (Київ, 1926) вийшли в серії «Бібліотека Час». Редактором та автором вступної статті був співробітник ВУАН, дослідник біографії і творчості Михайла Коцюбинського Ананій Лебідь (1898–1937). У бібліотечному примірнику вирвана вступна стаття, оскільки її автора та редактора книги було заарештовано та репресовано. На виданні є штамп «Вінницька Окр. Центр. Бібліотека ім. К. А. Тімірязєва», тобто книга відразу потрапила до бібліотечних фондів [6].

Вінничани також шанували пам'ять земляка. Завдяки знаному українському бібліофілу Євгену Пшеничному наша бібліотека отримала в подарунок повість «Тіні забутих предків» (Київ, 1929), яка була видана за ініціативи Вінницької окружної комісії для увічнення пам'яті Михайла Коцюбинського (1926) та Вінницької філії ВБУ при ВУАН. Окрім відзначення 65-ї річниці від дня народження письменника, видавці запланували збір коштів на упорядкування могили Коцюбинського в Чернігові та зведення пам'ятника у Вінниці. Редакцію, передмову й примітки підготував письменник і літературознавець Антін Крушельницький (1878–1937). Книжкові ілюстрації до повісті виконала в жанрі графіки талановита художниця Олена Кульчицька (1877–1967), обкладинку та ювілейну марку – графік, мистецтвознавець Антін Середа (1890–1960).

Планували також вінничани побудувати бібліотеку-пам'ятник М. Коцюбинському. З нагоди 67-річчя митця світ побачило видання «Він іде» (Вінниця, 1931), яке навіть містило згадку про «Бібліотеку ім. М. Коцюбинського» як головну видавничу організацію, що відповідала за випуск книги. Оприлюднення видання підтримала Вінницької окружної комісії для увічнення пам'яті Михайла Коцюбинського та Округовий відділ народної освіти. Головним локомотивом цього проєкту був відповідальний секретар комісії, керівник Вінницької філії ВБУ та ініціатор відомого Кабінету виучування Поділля Валентин Отамановський (1893–1964). Над циклом дереворитів (гравюр) до видання працював графік Василь Сільвестров (1888–1937). Бібліотека ім. Коцюбинського та музей Коцюбинського з нагоди 68-річчя від дня народження підготували видання «М. Коцюбинський» (Вінниця, 1932). Дереворити до книги зробив знову В. Сільвестров. Про всі турботи щодо цих проєктів багато писав у «Автобіографії ув'язненого» Валентин Отамановський, перебуваючи під слідством [7, с. 13–20]. Проте його арешт у 1930 р. не завадив появі книжок.

На початку 1930-х рр. більшовики різко згорнули політику «українізації», тоталітарна система набрала обертів, активних прихильників «українізації» розстріляли або заслали в табори. Тотальні репресії сталінського режиму навколо українських

митців і науковців спричинили не тільки фізичне знищення абсолютної їх більшості. Вони зумовили практику – забороняти художні твори, вилучати їх із хрестоматій та бібліотек через неугодні імена, наприклад, Валер'яна Підмогильного (1901–1937), Валер'яна Поліщука (1897–1937), Марка Вороного (1904–1937), Миколи Куліша (1892–1937), Миколи Хвильового (1893–1933), Михайла Семенка (1892–1937), Євгена Плужника (1898–1936), Миколи Зерова (1890–1937), Сергія Єфремова (1876–1939) та ін.

Серед найбільших кооперативних видавництв, що, до речі, друкували 30 % всієї книжкової продукції України, була «Книгоспілка». Вона спеціалізувалася на виданні навчальної, методичної, мистецької та довідкової літератури. Поряд із масовою дешевою художньою чи виробничою книжкою «Книгоспілка» готувала до друку українську та зарубіжну класику, часто на академічному рівні. Так, у 1929–1930 рр. вийшло друком 3-томне зібрання «Твори» (Київ) за загальної редакції літературознавця Івана Лакизи (1895–1938), текст та примітки редагував Ан. Лебедь. Книги походять із фондів Вінницької філії ВБУ при ВУАН, яка отримувала обов'язковий примірник.

Зокрема, цього ж видавництва є видання: «Персона гра-та» (Харків, 1930), «На камені» (Харків, 1930), «Коні не винні» (Харків, 1930), що потрапили до обласної бібліотеки завдяки поточному комплектуванню, а от «По-людському» (Харків, 1930), «У грішний світ» (Харків, 1930), «Під мінаретами» (Харків, 1930), що позначені штампом «Мури», надійшли вже після Другої світової війни.

Наприкінці 1930 р. з централізацією видавничої справи «Книгоспілка» увійшла до складу Державного видавничого об'єднання України (ДВОУ).

У міжвоєнний період з'явилося також чимало книг про життя та творчість Михайла Коцюбинського.

Наукову працю «Рід Михайла Коцюбинського і його дитячі роки» (Київ, 1928) написав літературознавець Сергій Козуб (1897–1938). На книзі є чимало штампів: «Вінницька Центр. Бібліотека ім. К. А. Тімірязєва», «Обласна Державна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва», «Спецфонд», «Мури». Видання

потрапило до спецфонду через Сергія Козуба, який 1935 року був заарештований та звинувачений у контрреволюційній троцькістській агітації.

За підтримки Чернігівського державного музею ім. М. Коцюбинського вийшло друком «Листування» (Київ, 1929) письменника з Максимом Горьким (1868–1936). Вступне слово склав директор музею Марк Вайнштейн (?–?), редактором статей та приміток був літературознавець Борис Шевелів (1893–1938). Видання безпосередньо від музейників отримала Вінницька філія ВБУ при ВУАН.

Цю тематику контактів між письменниками розробляли й вінничани. Книга «Максим Горький і М. Коцюбинський» (Вінниця, 1928) вийшла за підтримки округової Комісії для проведення 35-річчя діяльності М. Горького та увічнення пам'яті М. Коцюбинського. Художнє оформлення книги та обкладинки виконав Ф. Гусак. Усі кошти з продажів видання йшли на встановлення пам'ятника М. Коцюбинському у Вінниці. Книга перебувала в бібліотеці поета і перекладача Миколи Нарушевича (1902–1937), що засвідчує екслібрис та автограф власника на титульному аркуші. Вочевидь, вона після арешту власника 1933 р. потрапила до бібліотечного зібрання.

Інше видання «Горький і Коцюбинський» (Київ, 1937) – це перша повна збірка відомих матеріалів про зв'язки письменників. Упорядкування, редакцію та вступну статтю виконав літературознавець Ілля Стебун (1911–2005). Книга також потрапила до спецфонду через постать свого укладача.

У видавництві «Література й мистецтво» підготували збірку «Твори» (Харків, 1931). Редактором і автором вступної статті був вже згадуваний С. Козуб, обкладинку до видання виконав графік та ілюстратор Марко Абрамович Кирнарський (1893–1942). На звороті титульного аркуша цього примірника є штамп «Вінницька бібліотека ім. Коцюбинського» [8, с. 70–79]. Це одне з рідкісних матеріальних свідчень про вже згаданий проєкт створення у Вінниці бібліотеки на пошану М. Коцюбинського. Коли влітку 1930 р. Вінницьку філію ВБУ приєднали до округової бібліотеки, то її фонди залишилися в старому приміщенні в «Мурах». Утім її

статус певний час був невизначеним: чи то відділ, чи то філія, чи то філія з власною назвою. Існував план увічнення пам'яті М. Коцюбинського через побудову бібліотеки. Міська влада навіть виділила для неї земельну ділянку (нині тут розташований Будинок офіцерів). Вочевидь, що певний час фонд у «Мурах» розглядався як основа для майбутньої бібліотеки, перебуваючи тимчасово в складі Вінницької центральної округової бібліотеки.

Серед іншої продукції видавництва є також «Коні не винні» (Харків, 1932) та «Він іде» (Харків, 1932), передмову до яких склав літературознавець Юрій Савченко (1908–?). На книгах присутній лише штамп «Мури», що свідчить про ретрокомплектування.

Повість «Fata morgana» (Харків, 1929) видавництва «Український робітник» позначена штампом «Бібліотечний обмінний фонд спілки “Харчосмак” м. Одеса». Ймовірно, вона була подарована кимось із читачів, оскільки має лише пізніший штамп «ОБЛБібліотека ім. К. А. Тімірязєва».

У 1930-х рр. на зміну забороненим авторам прийшло нове покоління, вже просякнуте радянською ідеологією.

1932 р. у структурі ДВОУ виокремили видавництво «Мистецтво», відповідно «Література і мистецтво» перейменували на «Художню літературу» (1934), а через два роки після злиття з видавництвом «Радянська література» назвали Державне літературне видавництво (Держлітвидав).

У відділі РіЦ зберігаються декілька зразків продукції видавництва «Художня література». Серед них – «Як ми їздили до криниці» (Харків, 1935), редактором якої був літературознавець Володимир Коряк (1882–1937).

Профільні книги «Держлітвидава» виходили переважно в серії «Бібліотека читача-початківця», наприклад, «Persona Grata» (Харків, 1936), «Для загального добра» (Харків, 1935), «Він іде» (Харків, 1935), «Fata Morgana» (Київ-Харків, 1935). Редактором усіх видань був В. Коряк. «Вибрані твори в одному томі» (Харків, 1935) готував І. Стебун, вступну статтю писав літературознавець, громадський і політичний діяч Андрій Хвиля (1898–1938), художнє оформлення виконав графік Ісак Хотінок (1908–1980).

Серед книг цього видавництва слід відзначити «Fata Morgana» (Харків, 1937), ілюстраторами якої був живописець і графік, народний художник УРСР Іван Іжакевич (1864–1962) та Григорій Котляр (1909–1975). Редагував видання український поет, перекладач Олекса Новицький (1914–1992).

У видавництві «Дитячої літератури» побачили світ дитячі твори практично всіх класиків української літератури, зокрема і «Фата Моргана» (Одеса, 1937). Її ілюстратором був графік, народний художник СРСР Василь Касіян (1896–1976), редактором – письменник єврейського походження, критик та есеїст Григорій Гельфандбейн (1908–1993).

Книга «Сміх» (Харків, 1938) вміщує фото рукопису «Сміх» за оригіналом, що зберігається в Чернігівському музеї М. М. Коцюбинського. Редактором книги був В. Гуфельд, художнім оформлювачем – Антін Середа.

У фондах відділу РІЦ є 4-томне видання «Вибрані твори» (Харків, 1936) видавництва «Дитяча література», що містить художні твори письменника, крім ранніх віршованих та незакінчених. Їх звіряли з першодрукowanymi текстами, а також з оригінальними рукописами письменника, що зберігалися в чернігівському музеї митця. Редактором та автором вступної статті був знову І. Стебун. Макет оформлення виконав мовознавець та літературознавець Ярослав Рудницький (1910–1995). Художнім оформлювачем був М. Караванський.

Патріотична хвиля, спричинена боротьбою проти нацизму, зумовила літературне пожвавлення, що було закріплене цілою низкою художніх досягнень.

«Українське видавництво» у Кракові-Львові, засноване в грудні 1939 р. з осідком у Кракові, ввійшло до історії української культури як найбільший видавничий осередок часів Другої світової війни. Єдине дозволене нацистською владою українське видавництво в генерал-губернаторстві. Воно підготувало до друку оповідання «На віру» (1944).

Після тривалої сталінської стагнації українська література змогла отямитися лише наприкінці 1950-х – 1960-х рр. Нову силу принесло їй покоління шістдесятників, інфіковане ліберальними

ідеями Заходу та антитоталітарним пафосом [9]. Майже в кожному обласному центрі УРСР створили газетно-книжкове видавництво, яке мало власними зусиллями відновлювати поліграфічну та видавничу діяльність у межах області.

До 25-річчя Чернігівського музею М. М. Коцюбинського Київське обласне книжково-газетне видавництво надрукувало чотири збірники «М. М. Коцюбинський» (Київ, 1960). У бібліотечному примірнику є дарчий підпис доньки письменника Ірини Коцюбинської (1899–1977) на знак поваги одному з організаторів коцюбинськознавчої конференції, яка проходила у Вінниці, Дмитру Григоровичу Деречу (1914–2007): *[Шановному Дмитру Григоровичу на згадку про II наукову конференцію по Коцюбинськознавству у Вінниці. 2.12.1961 Чернігів]*.

Думаючи про майбутнє, фахівці відділу РіЦ не тільки зберігають раритети, що залишилися від наших попередників, а й намагаються придбати цінні видання останніх років. Це передусім українськомовна книга подарункового формату в лімітованих серіях.

Серед цінних сучасних видань можна виділити й видання повісті М. Коцюбинського «FATA MORGANA». Лімітоване номерне видання, тираж якого 100 примірників, вийшло в серії «Ексклюзивна бібліотека» харківського видавництва «Фоліо». Екземпляр, придбаний бібліотекою, має № 34. Надзвичайно приваблива шкіряна палітурка ручної роботи, високоякісний папір, оформлення роблять цю книгу унікальною.

Твори Коцюбинського й досі видають за кордоном, перекладаючи іноземними мовами. Можливо, тому що головна тема письменника – боротьба живої душі людини з конформізмом і пристосуванством – залишається актуальною донині. Причому глибини знання цієї теми в Михайла Коцюбинського не віднімеш. Адже вся його біографія може служити своєрідною ілюстрацією одвічної боротьби між прагненням людського духу до досконалості й людського тіла – до ситого та комфортного життя.

Щоб бути ближчими та доступнішими для користувачів, фахівці відділу РіЦ не лише через наукові статті розкривають фонди, а й створюють колекції книг. До 160-річчя від дня наро-

дження відомого на весь світ вінничанина Михайла Коцюбинського створена колекція книг «Коцюбинськіана з фонду відділу рідкісних і цінних видань».

Віктор Гюго сказав, що «...книга подібна до колеса машини. Стережіться цих чорних рядків на білому папері, це сили, вони складають комбінації, зливаються, роз'єднуються, входять одна в одну, крутяться одна в одній, розмотуються, зв'язуються, сполучаються, працюють, один рядок кусає, другий тисне і давить, третій тягне, четвертий зневолює. Ідеї – це своєрідна система зубчастих коліс. Ви відчуваєте, що книга вас затягує. Вона відпустить, надавши вашому розуму нової форми. Іноді читачі відриваються від книги зовсім іншими. Найбільш горді уми і найбільш тонкі, найделікатніші, найпростіші, найбільші підкоряються цій чарівності».

Примітки:

1. Сафронова О. В. Бібліотека Вінницького товариства «Просвіта» (1917–1923) // Подільський книжник : альманах. Вінниця, 2010. Вип. 2 (2009 р.). С. 61–72.

2. Єфремов С. О. Літературно-критичні статті. Київ, 1993. 351 с.

3. Печатка «Вінницька державна обласна бібліотека» з'явилася у 1924 р., після утворення областей в УСРР.

4. Соломонова Т. Р. Становлення Вінницької філії Всенародної бібліотеки при УАН (ВУАН) // Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Серія: Історія. 2006. Вип. 10. С. 252–257.

5. Вальо М. Видавнича діяльність Якова Оренштайна у контексті української культури // Яків Оренштайн – феномен української видавничої справи. Львів, 1998. С. 3–13.

6. З 1925 р. за адміністративною реформою губернські бібліотеки перетворювалися (перейменовувалися) на округові, отже, до дефініції центральна додалось округова.

7. Подільська старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / від. ред. В. А. Косаківський. Вінниця, 1993. С. 13–20.

8. Слободян Н. І. Про проект будівництва бібліотеки-пам'ятника М. Коцюбинському у Вінниці : сторінками архівних документів // Подільський книжник : альманах. Вінниця, 2015. Вип. 7 (2014 р.). С. 70–79.

9. Михайлина Коцюбинська: «Бути собою» : біобібліогр. нарис / Нац. парлам. б-ка України ; уклад. В. Патока. Київ, 2005. 60 с.

БІБЛІОТЕКИ І БІБЛІОФІЛИ

Польська книга з родового зібрання Руссановських з Якушинців

Т. Р. Каросва

У ВОУНБ ім. В. Отамановського серед інших історико-книжкових колекцій, що походять з родових бібліотек, зберігається масив книжок із зібрання шляхтичів Руссановських. Як уже згадувалося в попередніх публікаціях [1; 2], останнє складалося переважно з французьких та польських книжок.

На початку 1910-х останній власник маєтку Александр-3 Руссановський (1883–1925) впорядкував бібліотеку, розробивши систематизацію фонду та його топографію. Серед іншого, на нижню частину корінця клеїли топографічний ярлик, на якому типографським способом було надруковано літеру та вручну – число. Для польськомовної літератури чорнило було червоним. Літера означала певний розділ знань, а число – порядковий номер тому в розділі, кожний том мав власну позицію.

У польськомовній частині фонду використовували літери для позначення галузі літератури: Е – довідкова, Ф – філософська, Н – історична, Г – географічна, Л – літературознавча та мовознавча, М – біографічна та мемуарна, П – природнича, С – правнича, Р – прозова, Т – поетична та драматична. За наявними топографічними ярликами можна стверджувати, що польськомовної літератури було щонайменше 1,5 тис. томів, зокрема 689 томів із прозовими творами, 170 – історичними, 163 – біографічними тощо. У цій статті йтиметься про наявні 255 томів, що репрезентують 144 видання.

Польська частина цієї книгозбірні активно формувалася з 1860-х, що, за спостереженнями польських книгознавців, було типовим для кресових зібрань [3, с. 36–38]. Зростання національної свідомості, паралельне згасання «галоманії», ідея «органічної праці», успіхи польського книговидання – все це зумовлювало підвищення інтересу до польської книги серед родової шляхти.

З книгозбірні Руссановських книг попередньої доби виявлено мало, лише поодинокі примірники – 28 томів, з них XVIII ст. друку – 1, до 1825 року – 3. А вже у другій половині XIX ст. картина змінюється: 1860-ті – 26 томів, 1870-ті – 52, 1880-ті – 64, 1890-ті – 24, 1900-ті – 62. Надалі з 1910-х маємо лише 5 томів, адже з початком Першої світової війни багато торгових контактів було порушено, територія Варшавського генерал-губернаторства окупована, тому поточне комплектування стало утрудненим. Можливо, також нові надходження не встигли пройти бібліотечну обробку.

Оскільки виявлено лише одне видання XVIII ст. (франкомовних понад два десятки томів), то маємо ще один аргумент на користь того, що книгозбірню почали формувати лише у XIX ст. Цей єдиний примірник «Inwentarz praw, statutow, Konstytucyi, Koronnych y W. X. Lit[ewskiego]» (Варшава, 1782) був придбаний, ймовірно, з меморіальною метою, мав бути свого роду маркером польської спільноти. Можна припустити, що його купили за нагоди як додаток до наявного вже в бібліотеці петербурзького перевидання зводу законів «Volumina legum» (1859–1860) та «Inwentarz Voluminow legum» (1860) Юзафата Огризка (1826–1890). Звід законів держави, яка зникла, ніби матеріалізував її існування, ще раз нагадував шляхті про славу минувшину батьківщини. Придбання Руссановськими «Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego» (Вільно, 1819) також можна пояснити такою мотивацією.

Видань першої третини XIX ст. небагато – це твори Євзебіуша Словацького (1772–1814), історика Жеготи Онацевича (1780–1845). Є рідкісний примірник продукції варшавського друкаря Натана Глюксберга (1780–1831) – навчальний посібник Юзефа Коженювського (1797–1863) «Kurs poezyi» (Варшава, 1829). Нині цей стародрук має особливе значення для української культури, оскільки курс читав автор у Кременецькому ліцеї у 1820-х рр. Можемо припустити, що, як і багато інших подільських шляхтичів, Руссановські також здобували освіту в цьому закладі, зокрема за допомогою описаної книги.

Оскільки вважається, що десь у 1840-х рр. Руссановські придбали більшу частину маєтку в Якушинцях, то незабаром

вони тут й осіли. Можемо констатувати, що десь на цьому етапі відбувався перелом у формуванні бібліотеки, оскільки основа франкомовної частини належить до 1820–1840-х, а вже з 1860-х чітко простежується польське поточне придбання книг. Отже, в Якушинці перевезли збірку, сформовану до 1850-х рр., і надалі продовжили її наповнення польською та французькою книгою.

Польську книгу другої половини XIX – початку XX ст. друкували на території всіх трьох держав, у складі яких опинилися польські етнічні землі після поділів Речі Посполитої наприкінці XVIII ст. Цілком природно, що для подільських читачів найдоступнішими були публікації польських (так званих «привіслянських») губерній Російської імперії. За статистикою друку, книговидання польською мовою посідало друге місце в імперії після російської, тому його продукція була достатньо поширеною. Основним центром польського книговидання була Варшава. Її продукція панувала на всіх польських етнічних територіях.

Аналізуючи асортимент книгарень Російської імперії, що торгували польською книгою, книгознавець Яцек Кушлейко дійшов висновку, що, за даними й 1901–1903 рр., й 1909–1910 рр., варшав'яни захопили понад 2/3 російського ринку польської книги. Понад 1/5 (20–25%) становили видання з Австро-Угорської імперії, де видавниче лідерство тримали Львів та Краків. Книги з територій, що входили до складу Німецької імперії, мали незначну долю на книжковому ринку – у межах 1–3% [4, с. 144–145].

У бібліотеці Руссановських 61,3% всіх наявних томів походили з меж Російської імперії. Вони надруковані у Варшаві (однозначний лідер), Петербурзі, Вільні, а також поодинокі видання походили з Любліна, Лодзі, Києва та Москви. Наступну групу представляли книги, друковані на території Австро-Угорської імперії – 34,2%. Найрідкісніші видання були з Німецької імперії – 3,2%. А решта (1,3%) походили з Парижа та Нью-Йорка. За вихідними даними, географія друку за містами мала такий вигляд: Варшава – 162 томи, Краків – 70, Львів – 36, Вільно – 13, Санкт-Петербург – 12, Познань – 10, Лодзь – 2, Париж – 2, Нью-Йорк – 2, Люблін – 1, Київ – 1, Москва – 1, Відень – 1. (Сума вказаних томів більша за наявні 255, тому що деякі видання мають у вихідних відомостях кілька міст друку.)

Одним з лідерів польського книговидавництва та книготоргова фірма Гебетнера та Вольфа (1857–1950), яка вирізнялася дуже активною поведінкою на ринку. Вона агресивно засвоювала європейський книжковий ринок, всіляко просувала польську книгу, багато видань завозила в Російську імперію поза польськими губерніями. Наприклад, у 1892 р. постачала книги в 14 книгарень на території Російської імперії, з них 5 були на українських землях: у Києві (2), Житомирі, Кам'янці-Подільському та Білій Церкві. Після 20 років діяльності (1911) вона вела торгівлю через 31 крамницю, з яких 15 були на наших територіях [4, с. 139–140]. У Подільській губернії торгували польською книгою три підприємці, зокрема у Вінниці – Антон Поровський [5, с. 407]. З огляду на практики розповсюдження книг фірмою через особисті контакти з приватними особами, які отримували товар для вузького кола замовників, географія поширення її продукції зростала ще більше. На початку ХХ ст. у книгарнях на українських теренах можна було замовити будь-яке їхнє видання. А, наприклад, сусіди Руссановських, графи Грохольські, взагалі працювали напряму з варшавською конторою фірми. Руссановські могли діяти так само, оскільки жодна з книг цієї фірми в родовій бібліотеці не містить провенієнцій, пов'язаних з книгарнями.

Продукція фірми мала широку репрезентацію в родовій книгозбірні. Це стосується як художніх, так і наукових творів. Книги митців красномовного слова: Александра Фредро (1793–1876), Вінцента Поля (1807–1872), Юзефа Крашевського (1812–1887), Владислава Сирокомлі (1823–1862), Генрика Сенкевича (1846–1916), Віктора Гомуліцького (1848–1919), Вацлава Серошевського (1848–1945), Владислава Реймонта (1867–1925) – мали традиційний підвищений попит у читачів. Видавництво активно пропагувало польську науку, і в Руссановських можна побачити праці Ігнація Ходзька (1794–1861), Яна Чинського (1801–1867), Пйотра Биковського (1823–1889), Мар'яна Дубецького (1838–1926), Станіслава Смолки (1854–1924), Шимона Ашкеназі (1865–1935). З найвідоміших проєктів видавництва були також енциклопедичні видання «Encyklopedia Rolnictwa», «Słownik geograficzny Królestwa Polskiego», часопис «Biblioteka Warszawska».

У бібліотеці присутні видання інших відомих варшавських видавців – видавничих родин Оргельбрандів, Глюксбергів, Юзефа Унгера (1817–1874), Едварда Венде (1830–1914).

Поширеною практикою була кооперація польських видавців. Великі проекти фінансували кілька фірм одночасно, іноді з різних країн. Упродовж 1873–1888 рр. діяла «Spółka wydawniczej księgarzy w Warszawie», що об'єднувала видавців Гебетнера і Вольфа, Мауриція Оргельбранда, Едварда Венде, Міхала Глюксберга, Густава Зенневальда. Вона підготувала такі знакові для польської культури проекти, як 78-томне зібрання творів Юзефа Крашевського «Powieści historyczne» (Варшава, 1876–1889), перший польський переклад праці німецького історика Фрідріха Шлоссера (1776–1861) «Historia XVIII i XIX wieku do upadku cesarstwa Francuzkiego» (Варшава, 1875–1877). Ще складнішим було кооперування видавців з різних міст та країн. Наприклад, для підготовки твору В. Яблоновського «Dwie kultury» (Варшава, 1913) об'єднали зусилля Е. Венде (Варшава), Л. Фішер (Лодзь), Г. Альтенберг (Львів), Ю. Ворціммер (Нью-Йорк).

Руссановські вже звертали увагу й на видавничі серії. Варшав'янин Соломон Левенталь (1841–1902) започаткував серію «Biblioteka Najcenniejszych Utworów Literatury Europejskiej», з якої виявлено 6-томник Ігнація Красицького (1735–1801); Францішек Юліуш Грановський (1861–1918) ініціював іншу відому серію «Biblioteka Dzieł Wyborowych», з якої виявлено книги Юліуша Словацького (1809–1849), Віктора Гомулицького, Августина Кордецького (1603–1673), Фрітьофа Нансена (1861–1930), Генрика Бігеляйзена (1855–1934).

На території Російської імперії важливим центром книговидання першої половини XIX ст. стало Вільно, яке було також центром Віленського навчального округу, звідки книги розповсюджувались на литовські, білоруські та українські землі. Віленська продукція в Руссановських була представлена переважно результатами праці видавничої фірми Завадських, а також видавництва Е. Ожешко.

З території Австро-Угорської імперії надходили здебільшого львівські та краківські видання.

Львівський видавець Герман Альтенберг (1848–1885) був одним з найяскравіших польських підприємців своєї доби, а у Львові він взагалі задавав тренди у видавничій справі. Він першим почав видавати розкішні, ілюстровані тогочасними видатними художниками твори письменників-класиків в альбомному форматі, друкував твори окремими зошитами, які можна було самостійно опрацювати в палітурку. За кілька років самостійної роботи він ініціював випуск серій «Biblioteka Klasyków Polskich», «Biblioteka Teatrów Amatorskich». Його син Альфред (1877–1924), успадкувавши фірму, продовжував батьківські проекти, друкував наукові твори, заснував кілька своїх серій: науково-популярну «Wiedza i Życie», «Biblioteka Utworów Dramatycznych», «Biblioteka Historyczna». Над останньою працювали львівські, варшавські та познанські підприємці. У зібранні Руссановських є видання творів істориків Шимона Ашкеназі, Людвіка Кубалі (1838–1918), Францішека Равіти-Гавронського (1845–1930), історика літератури Пйотра Хмельовського (1848–1904). Альфред Альтенберг багато співпрацював із варшавською книгарнею Е. Венде, спільно друкуючи видання. Коли в США емігрував колишній чоловік його сестри Ю. Ворціммер і заснував гуртівню польської книги «The Polish Book Importing Co», почав співпрацювати й з ним. Альтенбергова продукція мала надійний шлях до якушинецького зібрання.

Популярність у Руссановських мала продукція львівської фірми Губриновича і Шмідта (1868–1939), яка прагнула дати дешеву книгу. Власники розпочали з «Bibliotekę Powieści, Pamiętników i Podróżu», а надалі зробили ще кілька серій. Затребуваним було перше повне зібрання повістей (102 томи) Ю. Крашевського, яке придбали й Руссановські. Вони звернули увагу також на праці львівських істориків.

Серед інших видавців можна виділити Заклад народовий ім. Оссолінських (Львів), краківський Ягеллонський університет, краківську філію фірми Гебетнера та Вольфа «G. Gebethner i Spółka» тощо, чию продукцію використовували Руссановські.

Особлива ситуація склалася з виданнями з Німецької імперії. Вони були представлені переважно познанськими друками

Яна Костянтина Жупанського (1804?–1883), одного з найвідоміших польських видавців другої половини XIX ст. Успіху він досяг значною мірою завдяки своїм бізнесовим рішенням. Він був серед перших польських видавців, які розпочали системний друк серіальних видань, фірмове оформлення книжок, виплату гонорарів авторам. Оскільки його цікавив не лише фінансовий успіх, а й доля власного народу, тому опікувався розвитком національної культури та науки, навіть політичним просвітництвом. Звідси його знаменитий проєкт «Pamiętniki z ośmnastego wieku», який розпочав збірник трьох авторів 1860 р. друку. Він містив три праці, присвячені Варшавському повстанню 1794 р.: щоденник Йоганна Якоба де Пістора (1739–1814), російського генерал-квартирмейстера; спогади Людвіка Каменецького (1758–1816), польського генерала, одного з оборонців Варшави, підготовлені до друку Й. Лелевелем; щоденник Яна Кілінського (1760–1819), також одного з найактивніших керівників повстання. Цей том настільки вразив сучасників, тим паче він з'явився за кілька років до Січневого повстання 1863–1864 рр., що дав назву однойменній серії. Руссановські придбали з неї ще збірку листування та щоденників «Pamiętniki Stanisława Augusta Poniatowskiego Króla Polskiego i jego korespondencye z cesarzową Katarzyną II» (Познань, 1862) та збірник документів «Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta» (Познань, 1868), підготовлений Валеріяном Калінкою (1826–1886).

У родовому зібранні було ще кілька непересічних видань цього підприємця. Це щоденник польського генерала Юзефа Сулковського (1773–1798), який свого часу не погодився з Тарговицькою конфедерацією (1792), натомість підтримав Французьку революцію, став громадянином Франції і улюбленим ад'ютантом Наполеона. Цю книгу підготував до друку у 1832 р. граф Гортензій де Сен-Альбін (1805–1878), а Жупанський у 1864 р. вже оприлюднив польський її переклад.

Видавець багато друкував творів Йоахіма Лелевеля (1786–1861), зокрема листування вченого «Korespondencya Joachima Lelewela z Karolem Sienkiewiczem» (Познань, 1872). Упродовж 1853–1859 рр. вчений активно листувався з Каролем Сенкевичем

(1793–1860), тісно пов'язаним з Адамом Єжі Чарторийським та «Отелем Ламбер». Через нього він передавав книги для паризької Польської бібліотеки. У листах він розповідав про свою родину та рід, а також історії про своїх предків. Для подолян фігура Сенкевича була прикметною також завдяки його навчанню у Вінницькій гімназії наприкінці 1800-х рр.

У Жупанського побачило світ перше посмертне перевидання праці «Dzieje Polski» (Познань, 1877) Фредерика Скарбека (1792–1866). Підприємцю ж довірив друк своєї розвідки Юліуш Фальковський (1915?–1892) «Upadek powstania polskiego w 1831 roku» (Познань, 1881), один з наймолодших учасників Листопадового повстання 1831 р.

Крім видань Жупанського є ще два познанських друки. Складається враження, що через цензурні перепони Руссановські намагалися певний час уникати тамтешньої продукції. З огляду на оформлення власницьких палітурок до познанських видань ставилися з острахом. На корінці палітурок не вказували ні автора, ні повну назву твору, лише окремі нейтральні слова з назви. Наприклад, «Korespondencya Joachima Lelewela z Karolem Sienkiewiczem» підписана як «Kor. z K. Sienkiewiczem». Кароль Сенкевич був дозволенним автором у Росії, тому для уникнення зайвої уваги поліцейських назву книги подавали евфемічно. Корінці книжок, надрукованих з 1880-х, оформляли традиційно, зі всіма атрибутивними ознаками видання. Варто вказати, що частину познанських видань було придбано в іншій бібліотеці, де топографічні позначки тиснули у верхній частині корінця у вигляді літери нагорі, а під нею цифри, наприклад: G / 14. Можна припустити, що самі Руссановські до певного часу, ймовірно саме до 1880-х, уникали познанської продукції, лише з лібералізацією політичної ситуації розширили географію книжкового асортименту, який готові були купувати.

З огляду на малу кількість провенієнцій книгарень та палітурень Руссановські комплектували книги безпосередньо від видавців. Серед виявлених штампів книгарень є лише варшавська книгарня А. Кантора, краківська книгарня Видавничої польської спілки, львівська книгарня Губриновича і Шмідта, київська

книгарня Л. Ідзіковського. Хоча варто відзначити, що тодішня поширена практика поєднання книговидавничої та книготорговельної діяльності утруднює встановлення безпосередніх джерел комплектування великих родових книгозбірень.

Тематико-типологічна характеристика. Як більшість садибних родових збірень, бібліотека Руссановських призначалася для проведення дозвілля кількох поколінь, тобто містила літературу різної тематичної спрямованості, переважно розважального та прикладного характеру. Теоретичних праць було обмаль. Гарним тоном для подібних збірень була наявність, крім художньої, ще й історичної та природничої літератури, призначеної для виховання гідного представника свого середовища. Оскільки польська мова вже виступала головною атрибутивною ознакою приналежності до польської нації, то польське красне слово та польська історія були важливими критеріями комплектування. За змістом польськомовна частина родового зібрання відрізнялася від своєї франкомовної частини, наприклад, відсутністю творів польських представників епохи Просвітництва. Фактично класицизм представлений лише творами Станіслава Трембецького (1739–1812) та раннього Ігнація Ходзька, хоч присутність цих творів можна пояснити місцевими обставинами. С. Трембецький тривалий час жив у Тульчині при дворі С.-Щ. Потоцького (1752–1805), тому інтерес до нього міг бути краєзнавчим. «Obrazy Litewskie» Ігнація Ходзька приваблювали історіями із життя литовської шляхти XVIII і першої чверті XIX ст., доволі близької до кресової шляхти Правобережної України.

Характерною особливістю зібрання Руссановських щодо художнього слова була перевага багатотомних видань над одномісними, тобто власники купували твори авторів, які здобули популярність, практично не стежили за поточним літературним життям.

Фактично родові зібрання починається з польської романтичної літератури, а саме – творів Адама Міцкевича (1798–1855), Казімежа Бродзінського (1791–1835), Владислава Сирокомлі, Александра Фредро, а також представників української поетичної школи Юліуша Словацького, Юзефа Коженювського,

Генрика Ржевуського (1791–1866), Юзефа Богдана Залеського (1802–1886), Юзефа Крашевського, Вінсента Пола.

Однак відзначимо, що з цього зібрання походить перше видання «Сонетів» (Москва, 1826) Адама Міцкевича. Одне з найрідкісніших першодруків поета, причому здійснене за його ініціативи. Містить 22 одеські та 18 кримських сонетів. Видання було визнано вишуканим. Ретельно опрацьоване типографічно, тут використано розбірливі шрифти з привабливим шрифтом (особливо в назві та присвяті до «Кримських сонетів»). Малоймовірно, що для Руссановських це було випадкове поточне придбання, скоріше за все, воно було зроблене внаслідок ретрокомплектування.

Варто згадати, що твори Юзефа Крашевського представлені у виконанні різних варшавських і львівських видавців. Кожний з них вважав за честь друкувати його книги. Маємо друки від 1847 до 1898 рр. І це все багатотомні видання, зокрема вже згадуване 102-томне «Zbiór powieści» (1872–1876) львівської фірми Губриновича і Шмідта та знамените 78-томне зібрання творів письменника «Powieści historyczne» (1876–1889), яке зробила «Spółka wydawnicza księgarzy w Warszawie». Тобто Руссановські, визнаючи авторитет письменника, купували його зібрання творів, а не поточні видання. Для контрасту, наприклад, у родовому зібранні подолян Урбановських-Стажинських було понад 50 видань творів Крашевського поточного друку [6].

Наступна літературна течія в польській літературі представлена творами найвідоміших письменників-позитивістів (реалістів) – Яна Лама (1838–1886), Болеслава Пруса (1847–1912), Елізи Ожешко (1841–1910), Генрика Сенкевича, Віктора Гомуліцького. Якщо більшість цих авторів було представлено одним зібранням творів, то Генрик Сенкевич, як і Юзеф Крашевський, – продукцією різних видавців. Зокрема, редколегії «Tygodnika Ilustrowanego», що підготувала зібрання творів як безкоштовний додаток до журналу. Щороку вона друкувала 12 томів у форматі «rocketbook» упродовж 1899–1906 рр.

Щодо поточного польського літературного процесу початку ХХ ст., то вдалося виявити лише двох представників кола неоромантиків «Молода Польща» – Владислава Реймонта, майбутнього

лауреата Нобелівської премії (1924), та Вацлава Серошевського. Якщо франкомовний літературний процес цього періоду був представлений виданнями авторів різного ґатунку, то польський – лише іменами, які вже здобули визнання. Показовою є ситуація з В. Серошевським. Саме у 1898 р. він отримав дозвіл на проживання в польських губерніях, того ж року вийшли друком польською мовою його літературні твори про якутів. Вочевидь, на тлі зростання слави автора після його повернення Руссановські придбали «W matni» (Варшава; Краків, 1898) та «Na kresach lasów» (Варшава; Краків, 1898).

Загалом, за збереженими примірниками родового зібрання зрозуміло, що літературні інтереси Руссановських були на боці романтиків і позитивістів. Французький поточний літературний процес їх цікавив більше, ніж польський.

Впритул до творів красного слова прилягали літературознавчі видання. Увагу привертає перевага львівських авторів. Помітним було зацікавлення постаттю Ю. Словацького. Львівські дослідники Антоній Малецький (1821–1913), Владислав Яблонівський (1865–1956), Пйотр Хмельовський активно вивчали творчість поета та прозаїка. Львів'яни також підготували 2-томне видання листів поета до матері. Варшавський автор Генрик Бігеляйзен теж віддав належну шану митцю.

Загальний огляд розвитку польської літератури на Галичині зробив Владислав Завадський (1824–1891) у книзі «Literatura w Galicji 1772–1848» (Львів, 1878), що також потрапила до книгозбірні.

Прикметно, що в Руссановських було ювілейне видання на пошану 50-річчя літературної діяльності Юзефа Крашевського, яке підготувала польська громадськість у 1880 р. Гроші на друк збирали за передплатою. У списку пренумератів Руссановські відсутні, що вчергове підтверджує, що вони не були активними учасниками польського культурного життя, скоріше за все, споживали усталене.

У другій половині XIX ст. постать знаменитого російського адвоката Володимира Спасовича (1829–1906) мала надзвичайну популярність як у російської, так і польської читацької публіки.

За його життя публікації обома мовами розходилися по книгозбірнях всієї імперії. Руссановські не були винятком, коли купували його книги польською мовою, зокрема збірники літературознавчих нарисів. Можемо припустити, що хтось з представників роду мав особисте знайомство з автором, оскільки той щороку приїздив на літній відпочинок до свого маєтку в Лемешівку Вінницького повіту (нині Калинівської міської громади Хмельницького району Вінницької області).

У книгозбірні були перевидання загальних праць з історії польської літератури відомих істориків літератури Міхала Вишневського (1794–1865) та Юліана Адольфа Свенцицького (1850–1932). Книга Владислава Яблоновського «Dwie kultury» (Варшава, 1913) захищала модерністів перед позитивістами та закріплювала в очах читачів, зокрема Руссановських, входження модерністів у канон польської літератури. Це видання є одним з небагатьох свідчень того, що власники бібліотеки все ж тримали польське поточне літературне життя в полі зору.

Широке представлення в бібліотеці мала польська історична книга. Варшавські, краківські, львівські вчені зі своїми світоглядними підходами та темами однаково бентежили Руссановських. Прагнення розібратися в складній національній історії та причинах руйнування власної держави хвилювало польську спільноту, тим паче в другій половині XIX ст. з'явилося чимало трактувань подій минулого. Хоча в книгозбірні є публікації першої половини XIX ст., зокрема видатного Й. Лелевеля, проте саме успіхи істориків 1870–1880-х рр. розкрили перед читачами широке поле трактувань минувшини: від консервативного (краківських станчиків, Валеріяна Калінки, Станіслава Смольки (1854–1924)) до ліберального (Тадеуша Корзона (1839–1918), Олександра Краушара (1843–1931), Олександра Антонія Рембовського (1847–1906)).

Тематично основний інтерес Руссановських був зосереджений навколо подій XVIII–XIX ст.: проблеми польської держави та спроби реформ XVIII ст., взаємовідносини між польською та російською державами, Галичина під австрійським пануванням, історія польського визвольного руху.

Тадеуш Корзон, представник варшавської історичної школи, присвятив чимало праць історії Польщі за Станіслава II Августа (1732–1798), поясненню причин розпаду країни. Водночас він багато працював як популяризатор національної історії, звідси книга про Тадеуша Костюшка (1746–1817). Інший представник цієї школи, Олександр Краушар, зосереджений на оприлюдненні джерел до історії Польщі, теж широко представлений у книгозбірні працями з історії Польщі XVIII ст., а також відомою багатомною монографією «Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk, 1800–1832» (Варшава, 1900–1911). Творець львівської школи польських істориків Шимон Ашкеназі зосередився на переломному етапі польської історії XVIII–XIX ст. та взаєминах з Російською імперією. Не менш відомий львів'янин Людвік Кубаля був представлений працями з історії Польщі XVII–XVIII ст. У Руссановських простежується інтерес до переломних подій в польській історії поза конкретним ідеологічним трактуванням, їх цікавили різні погляди вчених.

Показовою є наявність першого видання книги «Historja ruchu narodowego od 1861 do 1864 r.», друкованої анонімно у Львові 1882 р. Згодом з'ясувалося авторство Болеслава Лімановського (1835–1935), відомого прибічника ідей соціалізму. Це була перша історія повстання, написана з позицій «червоного» табору повстанців, прибічників радикальних соціальних реформ. Малоімовірно, що саме такий ракурс привабив Руссановських, які мали, імовірно, співчувати «білим» (ліберально-консервативному табору) в Січевому повстанні 1863–1864 рр., але присутність цієї книги – чергова ознака загального захоплення темою поза ідеологіями.

Польська читацька культура передбачала увагу до історичних джерел, звідси наявність збірників різноманітних документів з історії Польщі та спогадів державних, військових і громадських діячів. Крім уже згадуваної серії Жупанського «Pamiętniki z ośmnastego wieku», були інші видання джерел, починаючи від матеріалів знаменитого середньовічного історика та картографа Бернарда Ваповського (1450–1535) «Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego od roku 1380 do 1535» (Вільно, 1847–1849).

Значну групу джерел становили спогади, що було звичним для польських родових книгозбірень. Представники роду Руссановських, вочевидь, поділяли давнє відчуття співвідповідальності за державу, звідси увага до сучасників видатних подій, які залишили мемуари. Наприклад, генерал Клеменс Колачковський (1793–1873), який брав активну участь у польському масонстві, Листопадовому повстанні 1830–1831 рр., генерал Ігнацій Прондзинський (1792–1850), головнокомандувач Листопадового повстання. Останній написав спогади французькою мовою в 1832 р., а польською вони побачили світ у Петербурзі 1898 р. Єву Фелінську (1793–1859), учасницю польського визвольного руху, після арешту 1839 р. відправили в заслання до внутрішніх російських губерній. Після повернення вона опублікувала у Вільні в 1852–1853 рр. враження про свою «подорож» до Сибіру. Згодом їх переклали англійською, французькою та данською мовами. Вочевидь, сучасники захоплювалися цією книгою, оскільки у відділі РІЦ є примірники з інших книгозбірень. Спогади нашого земляка Геленіуша (Євстахія Івановського, 1813–1903) містять багато цікавого про подільський регіон. Автор їздив по старих польських резиденціях, вивчав документи в родинних архівах і бібліотеках, збирав рукописи, документи та щоденники, залишив дуже мальовничі замальовки про Правобережну Україну. Волинянин Мар'ян Дубецький (1838–1926) також чимало сторінок присвятив життю на українських кресах. Близьким за жанром був щоденник, присвячений старопольській адвокатській практиці в Коронному трибуналі, «*Memoryalik palestranta trybunalskiego*» (Варшава, 1885) Пйотра Якси-Биковського. До речі, треба відзначити, що, попри тривалий судовий процес за спадщину щодо Якушинців між Руссановськими та батьком Пйотра, перші із зацікавленістю ставилися до творчості сина й купували його праці.

Простежується також інтерес Руссановських до місцевої історії та культури. Одним із найяскравіших подільських авторів був лікар, історик-аматор Юзеф Ролле (1829–1894), варшавські та львівські видання творів якого присутні в бібліотеці. Показово, що йшлося про серії видань, тобто власники прагнули зібрати максимально можливий репертуар. Історія українських кресів

була представлена також працями Францішека Равіти-Гавронського, київського поміщика, Тадеуша-Єжі Стецького (1837–1888), знавця волинського регіону. Локальну урбаністичну лінію представляла книга відомого варшавознавця Казімежа Войціцького (1807–1879) «*Warszawa, jéj życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu od 1800 do 1830 r.*» (Варшава, 1880), а увагу до історичних місць демонстрував щоденник облоги Ченстоховського монастиря 1655 р., написаний його настоятелем Августином Кордецьким. Краєзнавчий інтерес простежується й щодо вже згадуваних джерел – спогадів Геленіуша, Мар'яна Дубецького.

Близьким до історичного та краєзнавчого інтересу є етнографічний, але в Руссановських його реалізація була специфічною. Серед польських засланих до Сибіру та на Далекий Схід було чимало високоосвічених осіб, яких зацікавило місцеве населення з наукового погляду. Поляки ставали чи не першими дослідниками-етнографами багатьох місцевих малих народів. Так, Юзеф Кобилецький (1801–1867), якого відправили до Сибіру як опального офіцера російської армії, багато подорожував у 1831–1834 рр. по Південному і Східному Сибіру, про що залишив двотомну працю «*Wiadomości o Syberyi i podróże w niéj odbyte w latach 1831, 1832, 1833, 1834*» (Варшава, 1837). Дослідження якутів вже згаданого В. Серошевського були визнані Імператорським географічним товариством, і його художні твори сибірської тематики широко розповсюджувалися, як і спогади Е. Фелінської.

Ілюстроване видання «*Wizerunki Królów Polskich*» (Варшава, 1860) вже було джерелом візуальних образів. Хоча й раніше існували збірки літографованих портретів відомих поляків, але саме ця книга дала поштовх для цілої серії подібних видань. Згодом світ побачили серії портретів архієпископів і примасів, а також польських і литовських гетьманів, тобто формувалася візуальний образ державців польської держави для широкої публіки. У Руссановських був альбом саме королів, які уособлювали національну владу.

Це була чорно-біла серія портретів польських правителів, намальована Олександром Лессером (1814–1884) у 1858–1860 рр. Художник використав наявні історичні зображення

постатей та спогади про їхній вигляд. Малюнки літографували Владислав Валкевич і Генрик Ашенбреннер, а пояснювальний текст склав Юліян Бартошевич (1821–1870). Серія містила 43 портрети польських королів і правителів від Мешка I до Станіслава II Августа, а також трьох російських імператорів, які мали титули польських королів після розділів Речі Посполитої, Олександра I, Миколу I та Олександра II. Прикметно, що примірник Руссановського містив ще й портрет князя Варшавського Фрідріха Августа, який був лише в невеликій частині тиражу.

Саме в колекції історичної літератури, на відміну від художньої, трапляються переклади іншомовних авторів. Можливо, через обмежений репертуар польських перекладів художніх текстів Руссановські купували французькі. Інша видавнича політика щодо історичних творів дозволила комплектувати бібліотеку. Як офіцери російської армії, чоловіки-представники роду знали російську мову, але книг не купували. Натомість у книгозбірні є польський переклад відомої монографії професора академії російського Генерального штабу Олександра Пузиревського (1845–1904) про військові події другого року Листопадового повстання 1830–1831 рр. Оригінал побачив світ у 1886 р., а через два роки її переклав уже згадуваний П. Якса-Биковський. З огляду на присутність інших праць цієї тематики придбання видання було логічним й зумовлювалось інтелектуальними інтересами, а вже потім фактом особистого знайомства з перекладачем.

Німецькі історики до книгозбірні також потрапляли в польських перекладах. Наприклад, огляди всесвітньої історії Фрідріха Шлоссера (1776–1861) або Франца Йозефа Гольцварта (1826–1878). Німецьке прочитання польської історії пропонувалося крізь призму праці історика Якоба Каро (1835–1904), який продовжив проєкт «Geschichte Polens» (1840), розпочатий Річардом Ропеллом, що охопив події 1386–1650 рр.

На відміну від французької частини бібліотеки, у польській були лише поодинокі друки іншої галузевої спрямованості. Природнича тема представлена фактично лише двома книгами: епохальним для XIX ст. описом життя тварин Альфреда Брема (1829–1884) та розмовою про можливості модних гіпнозу та

спіритизму Миколая Бруннера (1840–1914). Хоча варто згадати, що обидві теми були знаковими для своєї епохи.

У другій половині XIX ст. популярність здобули публіцистичні твори, утім у Руссановських їх мало. Виявлено лише книгу Елізи Ожешко «*Patryotyzm i kosmopolityzm*» (Вільно, 1880), написану в контексті тодішньої гострої дискусії між прихильниками культивування патріотичних ідей і прихильниками космополітизму. Авторка аналізувала генезис нації, розмірковувала про природу патріотизму та варіанти його викривлень. Наявність цієї книги ще раз підкреслює інтерес Руссановських до окреслення шляхів польського націобудування.

Свідоме ставлення власників до формування бібліотечного зібрання ілюструє наявність довідкових видань. Серед них були такі важливі для польської культури видавничі проекти, як «*Encyklopedia Powszechna*» С. Опельбранда (12 т., 3-тє вид.; Варшава, 1883–1884), «*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*» (15 т.; Варшава, 1880–1902), «*Encyklopedia Rolnictwa*» (5 т.; Варшава, 1873–1879).

Отже, з огляду на зміст польської частини родової бібліотеки Руссановських вона була типовою для сільської резиденції заможної шляхти. Дворянська родина постійно проживала в сільській місцевості, де треба заповнити дозвілля і водночас виховувати молоде покоління відповідно до поширених уявлень про освічену людину їхнього кола. Руссановські були споживачами польської інтелектуальної культури, але не її авангардних ідей, а, скоріше за все, вже того, що стало чи стає каноном. У їхній книгозбірні практично не було творів новомодних письменників. Їх споживацьку практику щодо художньої літератури вирізняє орієнтація на багатотомні та серіальні видання, тобто орієнтація на готові рецепти редакторів, а не самостійне формування репертуару читання. Лише в історичній літературі було чимало перших видань наукових праць, але це, ймовірно, пов'язано з тим, що наукова книга мала набагато більший термін реалізації, тому знайти видання, яке чимось прославилось, можна було й через кілька років. Хоча не можна заперечити того, що деякими темами польської історії (втрата власної держави та боротьба за

незалежність) Руссановські цікавилися адресно. Історія інших країн та творчість іншомовних письменників до них приходила через французьку мову, хоча радше тут спрацьовував обмежений репертуар польських перекладів. Цілком природним був інтерес до локальної історії, насамперед Правобережної України. Водночас польська галузева наукова книга практично відсутня. На відміну від французької частини, мало подарункових видань. Показова присутність знакових для польської культури фігур Адама Міцкевича, Юзефа Крашевського, Генрика Сенкевича тощо. Важливою ознакою непересічності книгозбірні є присутність примірників з лімітованих тиражів. Здається, за можливості власники готові були платити більше за рідкісні зразки.

Примітки:

1. Кароєва Т. Р. Провенієнції родової бібліотеки Руссановських з Якушинців // Подільський книжник : альманах. Вип. 15 (2022 р.) / уклад. Т. Р. Кароєва. Вінниця, 2025. С. 21–32.
2. Кароєва Т. Р. Франкомовна частина родової бібліотеки Руссановських з Якушинців // Подільський книжник : альманах. Вип. 16 (2023 р.) / уклад. Т. Р. Кароєва. Вінниця, 2025. С. 21–40.
3. Epsztein T. Z piórem i paletą: zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II połowie XIX w. Warszawa, 2005. 589 s.
4. Kuszłejko J. Książka polska w Rosji na przełomie XIX i XX wieku / Biblioteka Narodowa ; Instytut Książki i Czytelnictwa. Warszawa, 1993. 258 s.
5. Кароєва Т. Р. Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолан другої половини XIX – початку XX ст. : монографія. Вінниця, 2014. 471 с.
6. Рабчун О. С. Праці Юзефа-Ігнаці Крашевського у складі родової книгозбірні Урбановських-Стажинських як джерело вивчення історії польського народу // Рукописна та книжкова спадщина України. Київ, 2005. Вип. 10. С. 426–430.

ЕКОЛОГІЯ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Місце рукописних і друкованих альбомів у книжковій культурі: історіографічний начерк

В. Ю. Соколов

Візуальне сприйняття інформації посідає провідне місце в пізнанні людиною навколишнього світу. Важливу роль у цьому процесі має образне мислення, якому завжди (особливо під час здобуття початкової освіти) приділяли значну увагу. Вагоме місце у розвитку образного мислення належить альбомам як творам образотворчої діяльності та як одним із текстових і зображувальних засобів відтворення дійсності, які з другої половини XIX ст. здобули надзвичайно широке розповсюдження в багатьох сферах соціального життя, зокрема суспільному побуті та книговидаванні. Нині альбомні видання стають усе більш популярними, їхнє тематичне та видове розмаїття збільшується з кожним роком, а вплив на свідомість особи з огляду на сучасні комп'ютерні технології зростає. Збільшення кількості та поширення таких видань зумовлює потребу вивчення історії висвітлення джерел формування альбомів, дослідження особливостей соціально-культурних чинників їхнього поступу, теоретичного осмислення закономірностей їх видової класифікації, функціонування та суспільного значення. Дослідження розвитку рукописних та друкованих альбомів, зокрема на теренах України, також зумовлені необхідністю вивчення джерел сучасних інформаційних ресурсів багатьох галузей різних наук (книгознавства, мистецтвознавства, літературознавства, етнографії, культурології та ін.), а також недостатнім науковим опрацюванням альбомів, адже рукописні альбоми та альбомні видання є свідками епохи, вони містять історичні відомості про важливі соціальні події, невідомі факти з розвитку суспільства та життя людей, надають цікаву інформацію про видатних осіб тощо. Проте висвітлення історичних умов та соціально-культурних чинників виникнення альбому, аналіз розвитку його видових властивостей, типів та класифікації, характеристика

книгознавчих ознак альбомних видань ще недостатньо розкриті в наукових працях вітчизняних дослідників. До того ж у книгознавстві ще існують різні підходи щодо визначення терміна «альбом» та його видових ознак.

Метою статті є аналіз і характеристика вітчизняних та окремих закордонних наукових публікацій про генезис і особливості становлення рукописних альбомів та альбомних видань, а також висвітлення розвитку поглядів на сутність поняття «альбом».

У класифікації видів видань за знаковою природою інформації, запропонованій у ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» (2016), зазначено, що «альбом – це образотворче видання з пояснювальним текстом чи без нього» [29, с. 4]. Далі в примітках вказано, що «розрізняють технічний, художній альбоми та фотоальбом. За матеріальною конструкцією альбом може бути книжковим чи комплектним виданням». Таким чином, за ДСТУ основним змістовим матеріалом альбому є художні картини (художні альбоми), схеми та креслення (технічні альбоми) чи фотографії (фотоальбоми)¹.

У книгознавстві альбом (від латин. *albus(a,um)* – білий) розглядається як: 1) книжкове чи комплектне аркушеве видання, переважно великого або «нестандартного» формату, у якому репродуковано твори образотворчого чи декоративно-прикладного мистецтва, креслення, схеми, фотографії та інші візуальні зобра-

¹ Стандарт слушно не рекомендує вживати такі синоніми терміна «образотворче видання», як «ізовидання», «образотворча продукція», «графічне видання», «друкована графіка», які частково «скопійовані» з іншомовних відповідників. На думку О. Харитоненко, сумнівною є правомірність вживання не зазначеного в стандарті, але популярного нині терміна «візуальне видання», оскільки цей термін пов'язаний не з об'єктом відображення, а з характером сприймання: «візуальний» – це той, «який здійснюється безпосередньо очима», але «безпосередньо очима» ми сприймаємо не лише зображення, а й текст, ноти тощо [51, с. 65]. Проте, на думку Ю. Палехи та Н. Леміш, «альбом – це (фр. *album* – «переплетені аркуші») ізовидання, основу якого становить поліграфічне відтворення картин, малюнків, креслень тощо зі зворотним пояснюючим текстом» [44, с. 406].

Текстовий ряд в альбомному виданні представлений переважно передмовою, надписами до зображень, фотографій, схем тощо, а також коментарями, довідковим апаратом та іншими елементами, які не утворюють єдиного самостійного тексту, а виконують допоміжну роль (текст, що пояснює або коментує, виконує довідково-орієнтуючу функцію). Мовознавець О. Пономарьова зазначала, що зміст альбому не може бути замінено словесним чином і текст у ньому виконує лише додаткову функцію [49, с. 10]. Такої ж думки дотримувалася Г. Алямовська, яка зауважувала, що «в альбомі зображення становлять основу, головний зміст альбому, текст у ньому другорядний...» [18, с. 12].

ження з відповідним пояснювальним текстом або без нього; 2) чистовий (переважно біловий) виріб у формі книжки чи зошита зі щільного паперу або картону для запису віршів, відгуків, фіксації автографів, графічних зображень (малюнків, ескізів тощо), а також для зберігання фотознімків, поштових марок або листівок, етикеток, вирізок та інших об'єктів, які розміщуються на друкарських аркушах та оправлені разом під однією палітуркою; 3) своєрідний рукописний збірник (рукописний альбом), переважно у формі книги або зошита, складений з різних текстів (цитат, афоризмів, віршів, побажань, пісень, текстових фрагментів тощо), прикрашений малюнками (іноді – фотографіями), а також вирізаними картинками із журналів, газет та інших видань, що відображає певні світоглядні та поведінкові стереотипи окремих соціальних прошарків суспільства. Рукописний альбом у формі збірника текстів з образотворчими зображеннями має гіпертекстову структуру й вирізняється жанровою колоритністю, синкретичністю ознак цілісності, комунікативності, ліричності, варіативності (альбомні тексти незалежно від жанру можуть існувати у різних варіантах), колективності (тексти виражають збірний соціально-психологічний досвід колективу, серед якого створюється альбом), традиційності (зовнішній та внутрішній зміст альбому визначається стійкими принципами відбору текстів та їхнього оформлення). Зазначені ознаки відокремлюють його від інших видів рукописних збірників (конспектів, пісенників, анкет, зошитів тощо). Альбом як комплектне аркушеве видання, переважно з творами образотворчого чи декоративно-прикладного мистецтва, як правило, складений в одну папку.

Вищезазначеного тлумачення терміна «альбом» дотримується більшість фахівців книгознавства, бібліотекознавства, поліграфічно-видавничої справи, мистецтвознавства. Утім спеціалісти різних галузей діяльності при інтерпретації терміна «альбом» дають свої модифікації визначення цього поняття, які звужують або розширюють межі розуміння пропонованого пояснення терміна. Наприклад, документознавець Г. Швецова-Водка дотримувалася такого трактування: «Альбом (фр. *album*, від лат. *album* – білий колір, щось біле) – це: 1) блочне чи комплектне

аркушеве образотворче видання, у якому репродуковано картини, малюнки, креслення, фотознімки тощо з пояснювальним текстом або без нього; 2) книжка чи зошит з картону або цупкого паперу для запису віршів, автографів, малюнків тощо, а також для фотознімків, поштових марок і т. ін.» [54, с. 17].

У деяких словниках та енциклопедіях запропоновано, зокрема, такі визначення:

- альбом – це: 1) зошит у папці чи книга із чистими аркушами для листівок, фотографічних карток, марок тощо; 2) зошит у папці або книга для ескізів, віршів, висловів, малюнків тощо; 3) об'єднане за певною темою видання зібрання портретів, ілюстрацій, малюнків, креслень тощо, переплетених разом чи зібраних у папку [22, с. 104];

- альбом – це книжкове видання із зображенням картин, малюнків, креслень, фотознімків і т. п. з пояснювальним текстом [20, с. 19];

- альбом – це: 1) переплетені чисті аркуші для малювання, написання віршів, складання колекцій (наприклад, альбом для фотографій, листівок, поштових марок); 2) книжкове видання з відображенням картин, малюнків, креслень, фотознімків тощо з пояснювальним текстом [19, с. 471];

- альбом – це зошит чи книга, куди господиня та її гості записували вірші, вислови або робили певні малюнки. Альбоми як предмети культурного побуту були поширені наприкінці XVIII – XIX ст. у дворянських та буржуазних сім'ях. Багато альбомів, що мають автографи видатних людей, є великою цінністю і зберігаються в архівах і музеях. Вони існують досі у дівочій, шкільній, солдатській, тюремній та інших субкультурах [21, с. 18].

- альбом – це: 1) книга або зошит із чистими аркушами для малювання, записування віршів, зберігання фотографій, листівок, марок і т. ін.; 2) об'єднані якоюсь темою репродукції, малюнки, фотографії і т. ін. (звичайно, з пояснювальним текстом), видані у вигляді книги; 3) набір музичних композицій, випущених у єдиному комплекті для прослуховування на звуковідтворювальній апаратурі [23, с. 180].

Отже, основне призначення альбома – повідомляти користувачеві про певний комплекс переважно візуальної інформації,

що коментується текстом, оскільки альбом є здебільшого зібранням образотворчих матеріалів, об'єднаних внутрішнім зв'язком. За своєю структурою (складом) альбомні видання є в основному збірниками книжкового формату, що мають вихідні елементи оформлення, палітурку чи обкладинку, аркуші, переважно в брошурованому вигляді тощо. Однак деякі альбоми можуть бути роз'ємними або у вигляді незакріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу. Формат може бути вертикальним (книжковим) або горизонтальним (альбомним). Мінімальний обсяг альбомного видання – вісім сторінок. Для друкування можуть бути використані всі способи друку: високий, офсетний, глибокий друк із застосуванням певної кількості фарб (до 6). В альбомних виданнях часто використовують суперобкладинки. Альбом, що складається з незакріплених аркушів, поєднується футляром, папкою або спеціальною обкладинкою [37, с. 320–323]. Для виготовлення альбомів використовують спеціальний папір, особливе обладнання та своєрідну технологію відтворення зображення (наприклад, для образотворчих альбомів часто використовують каландрований папір (це папір високого ступеня гладкості) з підвищеним вмістом целюлози щільністю 200 г/кв. м. Класичний фотодрук альбомів відрізняється плавними переходами в градієнтах і напівтонах, а поліграфія є контрастнішою у відображенні кольору. Часто альбомні видання зовні схожі на дорогий журнал зі щільним папером, надрукований «двосторонніми аркушами», які потім збирають у блок та надійно прошивають.

Про альбоми та їхнє суспільне значення почали писати ще у XVI ст. Зокрема, перші коментатори «сімейних альбомів» або «альбомів друзів» («альбом друзів» – лат. «album amicorum») замислювалися над їхньою матеріальною формою, метою та значенням рукописних і друкованих варіантів у 1530–1540-х рр. Є кілька збережених версій суджень німецького гуманіста, теолога та протестантського реформатора Філіпа Меланхтона (1497–1560) про збирання записів друзів в альбоми, колекціонування яких (записів) почало ставати модою. Меланхтон звернув увагу на соціальні функції та особливості використання альбомів в повсякденному житті. Більш ґрунтовно аналізувати альбоми як

своєрідні історичні джерела почали у XVIII ст. Одним із перших їх дослідників був німецький теолог, історик, бібліограф та нумізмат Міхаель Лілієнталь (1686–1750), який у книзі «*Schediasma critico-literarium de philothecis varioque earundem usu et abusu, vulgo von Stamm-Büchern...*» (Літературно-критичний начерк про різні «альбоми друзів» та їхнє використання або про «сімейні альбоми»...; Кенігсберг, 1712) не тільки охарактеризував жанрово-видовий склад цих альбомів, а й критикував деякі недоліки та вади їхнього побутування та використання (наприклад, засуджував деяких авторів альбомних записів за те, що вони писали епіграми мовами, яких не знали, а також власників альбомів, що вихвалялися дружбою із видатними людьми, яких вони побіжно зустрічали лише один раз). М. Лілієнталь досліджував не лише мотивацію власників та творців «сімейних альбомів», але й намагався систематизувати альбоми, виявити їхні особливості використання та значення як носіїв цінної інформації.

Альбоми були також об'єктом критики німецького теолога Йоганна Кехнера (1699–1772), який у праці «*De superstitione erudita seu litteraria libellus*» (Про витончені шанування або рукописні записники; Кельн, 1728) засуджував літературне ідолопоклонство, що почало поширюватися в тогочасному суспільстві. Рання історію формування «сімейних альбомів» та їхнє суспільне значення наприкінці XVIII ст. описував також німецький дослідник Ф. Хельбе в книзі «*Geschichte der Stammbücher nebst Bemerkungen über die bessere Einrichtung derselben für jeden, dem Freundschaft lieb ist*» (Історія «сімейних альбомів» разом із коментарями про кращу їх організацію для всіх, хто цінує дружбу; Гамбург, 1798).

У 1788 р. лондонський торговець гравюрами, книгами, медалями та рукописами Джон Тейн (1748–1818) видав перший з трьох томів своєї праці «*British autography: A collection of facsimilies of the handwriting of royal and illustrious personages, with their authentic portraits*» (Британські автографи: Колекція факсиміле власноручних підписів королівських і видатних осіб з їхніми автентичними портретами; Лондон, 1788), що містив низку факсиміле автографів, зразки почерку та портрети британських

королівських і шляхетних осіб епохи Відродження та раннього Нового часу, а також їхні короткі біографії (більшість автографів походять із власної колекції Джона Тейна) [14]. Укладач розглядав автографи як важливе джерело відомостей для вивчення особистого життя видатних та знаних осіб. Його дослідження починалося з встановлення власника автографа та виявлення максимально докладної інформації про нього. Джон Тейн зазначав, що саме в альбомах можуть зберігатися цікаві та маловивчені факти біографії як автора, так і власника автографа. Окрім того, він вважав, що автографи розкривають характер взаємовідносин власника «альбому автографів» із сучасниками, а сама наявність автографа перетворює будь-яке видання, рукопис, запис, малюнок на неповторний, унікальний матеріал, що набуває меморіальної цінності.

Дослідниками альбомної традиції у XVII–XVIII ст. були переважно історики та філологи (зокрема, історики літератури). Утім альбомні записи вони часто використовували лише як джерело релігійних і моральних повчань, а також як приклад анекдотичних висловлювань заради розваги або щоб справити враження на читача. Лише іноді фахівці зверталися до альбомних записів відомих людей для цілеспрямованих ґрунтовних досліджень, як правило, біографічних, і лише іноді використовували їх для спроб реконструкції минулого життя.

У Російській імперії, під владою якої перебувала більша частина території України, перші публічні дискусії навколо створення та використання альбомів, аналізу їх як явища культури почалися в періодичних виданнях на початку XIX ст. Деякі автори не тільки характеризували альбоми як своєрідний вид рукописної або друкованої книги, а й здійснили перші спроби їхньої класифікації. Так, наприклад, П. Яковлев дотримувався функціонального підходу в їх класифікації: «старі альбоми», що були призначені для зберігання пам'ятних записів рідних та близьких друзів, та «нові альбоми» – для демонстрації записів та автографів на публіці [56, с. 123–124; 57, с. 374–377]. Крім того, він запропонував ще кілька видів класифікацій, наприклад, за статево-демографічною ознакою («альбоми для дівчат», «альбоми для жінок», «альбоми для чоловіків»; за соціальним положенням

(«учнівський альбом», «альбом літераторів», «альбом артистів»); за метою створення («альбом марнославодства» – книга в багато прикрашеній палітурці, де збиралися автографи та малюнки відомих прозаїків, поетів та художників; «альбом спекуляторів», у якому автографи та малюнки збиралися як для власної колекції, так і для подальшого їх продажу власникам «альбомів марнославодства»). П. Яковлев неодноразово звертав увагу на те, що рукописні альбоми посилювали прагнення до читання, виховували літературні вподобання, розвивали творчі здібності та мали важливе меморіальне та історичне значення [57, с. 377]. У першій половині XIX ст. багато знаних діячів та дослідників відзначали надзвичайну культурно-історичну цінність альбомів.

Надалі вивчення їх рукописних варіантів активізувалося в другій половині XIX – на початку XX ст., коли вони ставали цікавими не тільки як предмети колекціонування старовини, а й як об'єкти наукових студій, тобто із факту повсякденності альбоми перетворювалися на джерело історичних соціокультурних наукових розвідок, ставали одним із важливих джерел для проведення текстологічних досліджень та атрибуції текстів. Так, наприклад, на початку XX ст. Б. Модзалевський (1874–1928), окрім характеристики зовнішнього вигляду альбомів та їхніх малюнків, ще й ґрунтовно аналізував автографи й альбомний текст в авторській орфографії, а до тексту подавав великі коментарі та примітки [41–43].

Ґрунтовні наукові дослідження щодо видових ознак рукописних альбомів та альбомних видань, окремих аспектів їхньої класифікації були здійснені в другій половині XX ст. Зокрема, у працях М. Алексеєва було проаналізовано розвиток колекціонування автографів у рукописних альбомах та запропоновано періодизацію «альбомної культури». Він виділяв такі етапи її розвитку: 1) епоха «домашніх альбомів» до 1820-х рр.; 2) розквіт альбомної культури у 1820–1840 рр.; 3) етап занепаду «домашніх альбомів» (з 1850-х рр. до кінця XIX ст.) [16, с. 116]. Дослідник також дав власну типологію альбомів, в основу якої було покладено дві ознаки: гендерна («чоловічі» та «жіночі» альбоми) та функціональна («професійні» альбоми, «сімейні» – «особисті» та «домашні», «світські» – «парадні або салонні» альбоми) [16, с. 9–10].

Періодизація «альбомної культури» цікавила й В. Вацуро. Він також запропонував два основні типи альбомів: «світські» («масові альбоми») та «професійні» («альбом літераторів»). «Масові альбоми» поділялися на дві підгрупи – «альбоми навчальних закладів» (альбоми пансіонів, гімназій, ліцеїв, «студентські альбоми») та «провінційні альбоми» [24, с. 40]. «Альбоми літературного побуту» розподілялися на: «літературні» (рукописні, власники яких не були прозаїками чи поетами, але були пов'язані з літературним середовищем) та «літераторські», що мали записи професійних літераторів [24, с. 27]. В. Вацуро виокремив також два функціональних типи альбомів: «альбоми-колекції» (з автографами знаменитих людей) та «альбоми-збірки» («каліграфічні писарські копії популярних віршів»).

У 1960–1970-х рр. на тогочасній науковій основі фахівці різних галузей науки (Г. Алямовська, Є. Адамов, С. Алексєєв та ін.) охарактеризували головні ознаки альбомів, визначили характерні особливості типів та видів альбомних видань і дали їхню вірогідну класифікацію [15; 17; 18]. І надалі переважна більшість дослідників опрацьовувала їхні основні риси типології та окремі періоди розвитку другої половини XVIII–XX ст. Наприклад, літературознавець Б. Єгоров виділяв три етапи їхнього розвитку: 1) «дворянський» (до 1850-х рр. включно); 2) «різночинний альбом шістдесятників» (серед духовенства, міщан, різночинців); 3) радянський повоєнний етап [30, с. 47–48]. Він також вирізняв такі види альбомів, як «багатоавторські», «персональні», «чоловічі», «жіночі», «тюремні» альбоми, «альбоми школярів» тощо. Проте до 1980-х рр. фахівці ще продовжували сперечатися, що таке «альбомне видання» та які його завдання, а також основні відмінності від інших видань. Дослідниця Г. Алямовська зазначала, що ні наявність великої кількості ілюстрацій, ні конструкція, ні формат, ані тематика видання не є основними ознаками альбому. На думку вченої, основна його відмінність від книжкового видання полягає не у формальній площині, а у функціональній, оскільки книга призначена для читання, де її основою є текст (книга без тексту або знакової трансляції інформації неможлива), а альбом призначений для розглядання, основою якого є зображення [18, с. 13]. Звичайно,

альбом можна порівнювати з багато ілюстрованою книгою, проте співвідношення тексту й ілюстрацій у них зворотно пропорційне: в книзі зображення ілюструє текст, а в альбомі, навпаки, текст, не становлячи єдиного цілого (за винятком передмови), хоча і є необхідним і важливим елементом, лише коментує зображення. В альбомі зображення називати ілюстраціями можна тільки умовно, оскільки вони є основою та головним змістом видання, а текст лише ілюструє. Так само неправильно було б казати, що «альбоми читають» або «альбоми є для читачів», тому що вони призначені здебільшого для перегляду. Г. Алямовська вважала, що, оскільки альбоми мають як загальні ознаки книги, так і властивості окремих аркушевих друків (репродукцій, портретів, плакатів, листівок тощо), то вони становлять окремий самостійний вид видання, у якому окрема репродукція є частиною загального комплексу зображень [18, с. 14]. Водночас вона писала, що комплект надрукованих репродукцій без загального тексту (передмови) та загального оформлення, об'єднаний у єдиній папці, де кожний аркуш має вихідні дані та ціну, не є альбомним виданням, а є лише аркушевим образотворчим виданням, так само як і надруковані альбоми з чистими аркушами, що призначені для малювання, наклеювання фотографій, збирання поштових марок, листівок, не є альбомними виданнями.

У 1980–1990-х рр. альбомам було присвячено низку досліджень, у яких основна увага приділена розробці їхньої типології та функціонування. У характеристиці рукописних альбомів продовжував домінувати історико-філологічний підхід, у контексті якого досліджували переважно текст. Таким чином, альбом продовжували розглядати здебільшого як важливе джерело літературознавчих та фольклористичних досліджень [30; 46; 50]. Приміром, Л. Петіна охарактеризувала його «діалогічність» та ігрову природу, проаналізувала його розвиток як важливого засобу соціальних взаємовідносин, характерного для XIX ст. Дослідниця виокремлювала два основні види альбомів цього століття – «літературно-побутовий альбом» та «альбом автографів» [46–48]².

² У дисертаційному дослідженні «Художественная природа литературного альбома первой половины XIX века» (Тарту, 1988) Л. Петіна запропонувала новий підхід у вивченні рукописного альбому, який полягав у розробці концепції альбому як цілісного

Вітчизняні вчені тривалий час працювали в контексті радянської традиції вивчення альбому. У незалежній Україні наперед вийшло його студіювання як виду образотворчого видання, з характерними особливостями поліграфічного виробництва. Багато уваги приділено аналізу змісту та обсягу поняття «альбомне видання» в аспекті вирішення проблем стандартизації. Наприклад, О. Харитоненко вважає, що альбом неможливо віднести тільки до образотворчих видань, оскільки технічний альбом (наприклад, з кресленнями) доцільно відносити до наочних (інфографічних) видань [51]. В окремих публікаціях проаналізовано конкретні видання альбомів або їхні певні види. Так, О. Калініченко та В. Садова розглядали «зошит-альбом» як жанр навчальної літератури та його використання на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти [33]; І. Левченко охарактеризував альбом Мішеля ван Меєра (Англія, початок XVII ст.), який має 527 аркушів та 774 записи, як джерело та об'єкт дослідження візуальної й текстуальної культури Європи [38]; Р. Голій досліджував фактологічний та зображувальний матеріал «Ювілейного альбому» з нагоди 30-ліття митрополичої праці Андрея Шептицького (1865–1944), що зберігається у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника [27]; С. Глухова аналізувала розвиток «альбомної лірики», походження якої сягає часів пізнього середньовіччя (XIV–XV) та яка набула свого розквіту на початку XIX ст. в період розповсюдження салонів [26, с. 185].

Подією для вітчизняної культури була підготовка до друку двотомного видання «Альбомів Де ля Фліза» (Київ, 1996–1999) – рукописних історико-етнографічних та природознавчих альбомів

письмового тексту [48]. Дослідниця описала відмінні риси альбомної структури, встановила закономірності функціонування альбомів тощо. На її думку, розуміння альбому як певної цілісності виникає внаслідок усіх можливих співвідношень альбомних записів між собою, а смислові та функціональні перетворення, що відбуваються в процесі синтезу записів у єдине ціле, дають підстави стверджувати, що в альбомі представлені вже не уривки праць видатних учених та письменників, а їхні альбомні варіанти, тобто – твори вже принципово іншої форми та змісту. Тобто рукописний альбом – це не зібрання випадкових розрізнених уривків, записів, міркувань, а своєрідний цілісний текст, який має певну структуру й відрізняється особливою поетикою, що функціонує в специфічному соціально-культурному середовищі та відображає світосприйняття представників певної субкультури.

про українську культуру, створених упродовж 1848–1857 рр. французьким дослідником, лікарем-хірургом, капітаном Домініком П'єром Де ля Флізом (1787–1861) [28]. Рукописні оригінали мали великий формат та обсяг (деякі з них – понад 100 аркушів). Крім численних оригінальних поліхромних малюнків, містили красознавчий та етнографічний опис Київщини з великою кількістю різноманітних статистичних, географічних, медичних, біологічних та інших відомостей [45, с. 184–185].

Після тривалого вивчення та опрацювання тематично підібраних альбомів у 2019 р. було опубліковано науковий каталог Н. Щеколдіної «Альбоми навчальних малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври (Кужбушки) з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ч. I: Друкована графіка західноєвропейських шкіл XVI–XVIII століть». Авторка аналізувала та описала приблизно пів сотні альбомів, у тому числі майже 2000 художніх творів, зокрема малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври, які зберігаються в Інституті рукопису НБУВ [55]. Загалом у вітчизняних дослідженнях (так само як і в інших країнах) переважають видання каталогів – науково опрацьованих та відповідно оформлених тематичних своєрідних реєстрів альбомів, що зберігаються у фондах бібліотек України. Наприклад, праці М. Алексєєнко, Н. Белічко, Г. Великодної, М. Ількова-Свидницького, Ю. Лисого, О. Полевщикової та ін. [25; 31; 34].

На пострадянському просторі межі XX–XXI ст. продовжувалося вивчення типології та функціональних характеристик альбомів XIX–XX ст., а також прагнення проаналізувати їх як елемент соціальної структури суспільства, як своєрідний засіб комунікації, побудований на принципах мовлення та певної ігрової культури (М. Калашнікова, О. Конусова, М. Леонов, О. Чеканова та ін.) [32; 35; 39; 40; 52]. Наприклад, М. Леонов пропонував використовувати альбоми як інструмент для реконструкції соціального життя освічених прошарків суспільства XIX ст., а також біографій окремих представників еліти [39; 40]. Мистецтвознавці (О. Корнілова, В. Чернова та ін.) [36; 53] продовжували аналізувати рукописний образотворчий матеріал

(малюнки, начерки, акварелі, аплікації тощо), а також автографи відомих художників та літераторів.

Серед зарубіжних західноєвропейських досліджень історії рукописних та друкованих альбомів можна виокремити праці Дж. Шлютер [8–11], яка вивчала їх розвиток періоду раннього модерну. У монографії «The Album Amicorum and the London of Shakespeare's Time» («Альбом друзів» і Лондон часів Шекспіра; Лондон, 2011), яка стала одним з перших ґрунтовних комплексних досліджень англійською мовою «альбому друзів». Дослідниця висвітлила ранній період його розвитку, підкреслюючи, що «album amicorum» був попередником «альбому автографів» і розповсюджувався в середині XVI ст. з Німеччини та дуже швидко став модним серед студентів західноєвропейських університетів, які переходили з одного навчального закладу в інший під час здобуття вищої освіти. В «album amicorum» однокурсники та професори за відповідної нагоди робили записи та зображення (серед них часто були нотатки та малюнки, зроблені видатними вченими та професійними художниками того часу). Проаналізувавши записи про культуру, політику, релігію, економіку, розваги тощо, Дж. Шлютер відтворює цілісну історичну картину ранньої модерної Англії [11].

Німецький дослідник Давид Брафман також досліджував альбоми XVI ст., зокрема своєрідний примірник, що належав художникові Гансу Ганбергу з Кельна, який вів записи з 1574 до 1598 р. Ганс Ганберг зазвичай нотував відомості, набуті в подорожах (робив деталізовані записи з мистецької техніки, певні зображення, ескізи пейзажів, натюрмортів тощо) [3, р. 154]. Проаналізувавши альбомні записи та малюнки художника (сатиричні, фігурні, алегоричні, технічні, гербові замальовки, поради та нотатки щодо художніх прийомів, таких як приготування кольорових пігментів, виготовлення мармурового паперу, заливання гіпсових зліпків, тонування скла та порцеляни тощо), Д. Брафман відтворює уявлення про життя та практику художника-підмайстра в Німеччині кінця XVI ст. Дослідник також вивчав малюнки для каліграфічних і криптографічних алфавітів, детальний каталог бібліотеки художника, фінансові та подорожні рахунки (вірогідно, для гобеленів і вишивки шовком) та інші цікаві відомості.

Серед німецькомовних досліджень можна виокремити низку праць Маріан Фуссель, що досліджувала «сімейні» та «студентські альбоми» XII–XVIII ст. («*album studiosorum*»), зокрема альбомні зображення та образи студентського товариства, як репрезентацію соціально-культурного порядку певного історичного періоду [4–6]. Слід також назвати монографію Джулії Бастіан «Des Menschen Herz faßt so unendlich viel»: Das Stammbuch des Volrat Graf zu SolmsRödelheim und Assenheim» (Серце людське так багато вміщує: «сімейний альбом» графа Фольрата Сольмс-Редельгайма та Ассенгайма; Франфурт-на-Майні, 2013), у якій дослідниця проаналізувала «сімейний альбом» графа Фольрата Сольмс-Редельгайма та Ассенгайма (1762–1818), який під час своїх подорожей Німеччиною та Швейцарією знайомився зі знайомими вченими та письменниками, які залишали в його альбомі свої враження та побажання. На основі аналізу цих записів Дж. Бастіан висвітлює літературну культуру деяких країн Західної Європи на межі XVIII–XIX ст. [1].

Грунтовними є також праці Вернера Шнабеля, який досліджував переважно історію становлення «сімейних альбомів» до XVIII ст. включно [12; 13]. У монографії «Das Stammbuch. Konstitution und Geschichte einer textsortenbezogenen Sammelform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts» (Сімейний альбом. Структура та історія колективного типу тексту до першої третини XVIII століття; Тюбінген, 2003) дослідник насамперед розглядає «сімейний альбом» за його матеріальною природою та соціальними функціями як певний носій інформації та засіб комунікації. На думку В. Шнабеля, додаткову інформацію з дослідження «сімейних альбомів» щодо характеристики історико-культурного контексту суспільних відносин певного періоду можна дістати завдяки аналізу матеріальної форми альбому та порівнянню записів у ньому як різних авторів, так і власника. Учений також стверджує, що від зовнішнього дизайну «сімейного альбому», який обирав його власник, певним чином залежали умови та «текстові межі» окремого «сімейного альбому» [13, s. 122].

Американська дослідниця Дженіфер Блек у статті «Autograph Albums and the Commercialization of Memory in the United States» (Альбоми автографів та комерціалізація пам'яті

в Сполучених Штатах; 2020) характеризує створення та використання альбомів з автографами як інструментів для відтворення та збереження історичної пам'яті в Сполучених Штатах ХІХ ст., а також аналізує записи в них, відокремлюючи відомості особистого життя від комерційного. Дослідниця доводить, що існує прямий зв'язок між розвитком комерційної індустрії та створенням і розповсюдженням альбомів з автографами, які були досить важливими для відображення характеру та особливостей становлення середнього класу. Вона вмотивовано стверджує, що альбоми можуть допомогти реконструювати як матеріальні, так і комерційні виміри відтворення історичної пам'яті та ідентичності [2].

Слід зазначити, що переважна більшість видань із досліджуваної тематики – це підготовлені та відповідно оформлені тематичні каталоги альбомів, що зберігаються у фондах провідних бібліотек різних країн. У 1988 р. за редакцією Вольфганга Клозе було опубліковано повний список усіх друкованих альбомів ХVІ ст. – «Corpus alborum amicorum CAAC: Beschreibendes Verzeichnis der Stammbücher des 16. Jahrhunderts» (Звід «альбомів друзів» CAAC: Описовий довідник «сімейних альбомів» ХVІ ст.; Штутгарт, 1988), що дало значний поштовх для подальших досліджень [7]. Видання містить понад 300 тис. записів, посилань на спеціальну літературу, на інші каталоги альбомів та не обмежується ХVІ–ХІХ ст. Попри те, що воно залишається майже єдиним систематичним міжбібліотечним покажчиком, цифрові копії «alborum amicorum» стали загальнодоступними джерелами інформації завдяки розміщенню в інтернеті. Надалі було створено базу даних «alborum amicorum» (переважно «сімейних альбомів» ХVІ–ХІХ ст.), яку було організовано у 1998 р. в баварському місті Ерланген завдяки сучасним технологіям та яка нині нараховує понад 26 тис. записів про зазначені альбоми, що зберігаються в понад 800 бібліотеках світу. Гіперпосилання на оцифровані колекції дають дослідникам прямий доступ до альбомів та записів, які раніше можна було б подивитися лише в читальних залах бібліотек та перегляд яких мав численні обмеження.

З 1980-х рр. міжрегіональні та міжнародні зусилля з індексування альбомів пом'якшили недоліки каталогізації, жертвами

яких ставали деякі стародавні рукописні примірники, оскільки були неправильно описані та індексовані. Таким чином, рукописні та друківані альбоми різних видів, що зберігаються нині в багатьох бібліотеках, архівах, музеях і приватних колекціях, постають об'єктом як наукового опрацювання та вивчення, так й інформаційних баз даних. Отже, певний прогрес у вивченні альбомів в останні десятиліття привів не тільки до значного кількісного зростання відповідних досліджень, а й до появи нових галузевих і тематичних напрямів наукових студій. Після тривалого домінування переважно коротких популярних академічних есе та статей, які аналізували та висвітлювали альбоми в контексті досліджень з геральдики, історії побуту, студентського життя в XVI–XIX ст., з 1970–1980-х рр. вчені почали більше цікавитися вивченням самого «альбомного жанру» та відображати результати досліджень у ґрунтовних монографіях. З цього часу почали проводити спеціалізовані наукові конференції з дослідження альбомів, зокрема «альбомів друзів», «сімейних альбомів» XVI–XIX ст. (починаючи з міжнародних конференцій у Бібліотеці герцога Авґуста у Вольфенбюттелі у 1978 і 1986 рр.). У центрі уваги науковців постають питання емблематичних зображень XVI–XVIII ст., афоризми, вірші та ін. Розвиток альбомів став предметом досліджень з філології, історії культури, книгодрукування, мистецтва та музики. Записи в альбомах розглядали як змішані текстові фрагменти із супровідними зображеннями, як культурно-історичні джерела з вивчення способів мислення, цінностей авторів записів і колекціонерів, власників альбомів, а також соціального середовища певного часу. Використання в рукописних альбомах виписок зі збірок пісень, віршів, виписок з різних художніх та наукових видань, застосування графічних матеріалів, гравюр, кольорового паперу та інших поліграфічних деталей стали слухним об'єктом наукових студій. Нарешті, об'єктом поглибленого вивчення стала сама альбомна практика. Наміри авторів записів також привернули увагу дослідників не лише щодо відповідних осіб, але й щодо їхнього соціального статусу, середовища та статі. Проте більшість публікацій має описовий характер, що можна пояснити потребою введення досліджуваного матеріалу в науковий обіг.

Таким чином, учені та фахівці провели чимало досліджень для вивчення альбомної традиції: значну кількість матеріалів введено в науковий обіг; зроблено спроби визначення та опису жанрового складу альбомів; виділено тематичні напрями, характерні для певної традиції тощо. Надалі опис альбомних матеріалів необхідно доповнити таким чином, щоб вийти за його межі в широкий світ культури і заглибитися у мікросвіт альбомних текстів та зображень. Дослідження альбомів, яке в даний час є конгломератом історико-літературних, фольклористичних і культурологічних студій, вимагає певного синтезу та теоретичних узагальнень. В Україні поза вивченням дослідників ще знаходиться багато аспектів дослідження, як рукописних, так і друкованих альбомів. Певна кількість рукописних примірників ще не зафіксована в каталогах книгозбірень і потребує подальшого наукового опрацювання. Майже зовсім не розкрито характеристику альбомів як джерел з історії різних написів, зображень, індивідуального письма або соціокультурної поведінки, що є перспективним напрямом дослідження культури повсякденності XVII–XX ст. Багато дослідників наголошують на тому, що для вивчення альбомів важливий аналіз не лише текстів, а й малюнків, особливостей почерку, шрифтів, ілюстрацій та інших елементів декорування, адже цей матеріал часто залишається поза увагою вітчизняних фахівців. До того ж не здійснено комплексний аналіз рукописних та друкованих альбомів в цілому. Актуальним також залишається формування методології та цілісного підходу до вивчення альбомів; створення єдиної типологічної системи, яка могла б стати основою дослідження різних видів альбомів, а також доцільно забезпечити їх опис і систематизацію. Проблема вивчення альбомних записів залишається актуальною для істориків, мовознавців, літературознавців, зокрема, для дослідників біографій та творчості письменників, оскільки поряд зі щоденниками та спогадами сучасників альбоми є свідками епохи, де певною мірою відображаються події буденного життя та історичні факти. Відсутність в Україні сучасних наукових розвідок, де було б комплексно проаналізовано сутність, типологію, особливості створення, використання та розвитку рукописних та друкованих

альбомів, а також їхнього значення в діяльності бібліотек, зумовлює необхідність та актуальність проведення відповідних комплексних наукових студій.

Примітки:

1. Bastian J. «Des Menschen Herz faßt so unendlich viel»: Das Stammbuch des Volrat Graf zu Solms-Rödelheim und Assenheim. Frankfurt a. M. : Peter Lang, 2013. 176 s.

2. Black J. M. Autograph albums and the commercialization of memory in the United States // Cultures of memory in the nineteenth century / eds. Grenier K., Mushal A. London : Palgrave Macmillan, 2020. P. 39–60.

3. Brafman D. Diary of an obscure german artist with (almost) no friends // Getty research journal. 2014. № 6. P. 151–162.

4. Füssel M., Rütther S. Bilder // Universitäre Gelehrtenkultur vom 13–16 Jahrhundert: Ein interdisziplinäres Quellen- und Methodenhandbuch. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2018. P. 419–430.

5. Füssel M. Deviante Vor-Bilder? Studentische Stammbuchbilder als Repräsentationen standeskultureller Ordnung // Bild, Macht, UnOrdnung. Visuelle Repräsentationen zwischen Stabilität und Konflikt. Frankfurt a. M., 2011. S. 135–163.

6. Füssel M. Im Netz des Enzyklopädisten: Die Stammbücher von Johann Georg Krünitz als kulturhistorische Quellen // Classen C. J. Die Stammbücher von Johann Georg Krünitz (1728–1796) / eds. C. J. Classen, R. Classen. Stuttgart, 2017. S. VII–XII.

7. Klose W. Corpus Alborum Amicorum CAAC: Beschreibendes Verzeichnis der Stammbücher des 16. Jahrhunderts. Stuttgart, 1988. 745 p.

8. Schlueter J. «His best part lies hidden in his learned heart»: Aernout van Buchell's Alba Amicorum // Early Modern Low Countries. 2022. № 6(1). P. 36–50. DOI: <https://doi.org/10.51750/emlc12170>

9. Schlueter J. An illustration of traveling players in Franz Hartmann's Early Modern «Album amicorum» // Medieval & Renaissance drama in England. 2008. № 21. P. 191–200.

10. Schlueter J. Michael van Meer's «Album amicorum», with illustration of London. 1614–1615 // *Huntington Library Quarterly*. 2006. № 69 (2). P. 301–303.

11. Schlueter J. The Album Amicorum and the London of Shakespeare's Time. London : The British Library. 2011. 210 p.

12. Schnabel W. W. Afterword: Observations on Stammbuch research past and present // *Early Modern Low Countries*. 2022. № 1. S. 145–154. DOI: <https://doi.org/10.51750/emlc12175>

13. Schnabel W. W. Das Stammbuch. Konstitution und Geschichte einer textsortenbezogenen Sammelform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts. Tübingen, 2003. 728 s.

14. Thane J. British autography: A collection of facsimilies of the handwriting of royal and illustrious personages, with their authentic portraits. Vol. I–III. London, 1788–1793.

15. Адамов Е. Б. Классификация альбомов по искусству и фотоальбомов // Тезисы докладов II Всесоюз. науч. конф. по проблемам книговедения. Секция типологии книги. Москва, 1977. С. 52–58.

16. Алексеев М. П. Из истории русских рукописных собраний // *Неизданные письма иностранных писателей XVIII–XIX веков из ленинградских рукописных собраний*. Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1960. С. 7–122.

17. Алексеев С. Д. Типы альбомов по искусству и фотоальбомы // *Издательское дело. Книговедение : науч.-информ. сб.* 1972. № 12. С. 16–19.

18. Алямовская Г. В. Альбом как тип издания // *Издательское дело. Книговедение : науч.- информ. сб.* 1973. № 1. С. 12–18.

19. Альбом // *Большая советская энциклопедия : [в 30 т.]*. Москва, 1969. Т. 1. С. 471.

20. Альбом // *Книговедение:энцикл.слов.* Москва, 1982. С. 19.

21. Альбом // *Полузабытые слова и значения. Словарь русской культуры XVIII–XIX вв. / под ред. А. К. Байбурина и Н. И. Решетникова*. Санкт-Петербург : Европ. Дом ; Москва : Знак, 2004. С. 18.

22. Альбом // *Словарь современного русского языка : в 17 т.* Москва, 1948. Т. 1. С. 104.

23. Альбом // Словник української мови : у 20 т. Київ, 2010. Т. 1. С. 180.

24. Вацуро В. Э. Литературные альбомы в собрании Пушкинского Дома (1750–1840-е годы) // Ежегодник Рукописного отдела Пушкинского Дома на 1977 год. Ленинград, 1979. С. 3–56.

25. Георгій Васильович Малаков. Каталог : альб. із фондів НБУВ / Н. Ю. Белічко ; відп. ред. Г. М. Юхимець. Київ : НБУВ, 2000. 160 с.

26. Глухова С. В. Альбомна лірика // Велика українська енциклопедія. Т. 2. Київ, 2020. С. 185.

27. Голій Р. Ювілейний альбом з нагоди 30-ліття митрополичої праці Андрея Шептицького як сфрагістичне джерело (із фонду Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника) // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України ім. В. Стефаника. 2022. Вип. 14. С. 327–345.

28. Де ля Фліз Д. П. Альбоми : в 2 т. / редкол.: Г. Боряк та ін. ; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Ін-т рукопису Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; Катедра укр. культури та етнографії ім. Гуцуляків Ун-ту Альберта (Канада). Київ, 1996–1999.

29. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Київ : Держспоживстандарт України, 2016. 42 с.

30. Егоров Б. Ф. Альбом как модель эстетических вкусов владельца // Культура и текст. 1997. № 1. С. 45–49.

31. Західно-Українська Народна Республіка в документах і матеріалах Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка : альбом-каталог / упоряд.: Ю. Лисий, М. Ільків-Свидницький. Львів, 2018. 252 с.

32. Калашникова М. В. Современный альбом: типология, поэтика и функции : дис. ... канд. филол. наук. Тверь, 2004. 265 с.

33. Калініченко О. В., Садова В. В. Альбом з мистецтва як посібник для практичного використання на уроці // Мистецтво та освіта. 2022. № 4 (106). С. 17–25.

34. Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки: альб.-кат. / упоряд. О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна ; передм. І. М. Коваль ;

відп. ред. М. О. Подрезова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2017. 161 с. (Музей Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова; Музей книги).

35. Конусова Е. Д. «Я видел альбомы, которые драгоценнее всех диссертаций...»: домашний альбом Павла Константиновича Симони // Пятые Лихачевские чтения. Русская культура: история и экология : материалы междунар. науч. конф. (28 сент. – 1 окт. 2016 г.). Ясная Поляна, 2016. С. 93–99.

36. Корнилова А. В. Мир альбомного рисунка : русская альбомная графика конца XVIII – первой половины XIX века. Ленинград : Искусство, 1990. 287 с.

37. Кушнарченко Н. Н. Документоведение : учебник. Киев : Знання, 2000. 459 с.

38. Левченко І. К. Яків І (1603–1625) та образ королівської влади в *Album Amicorum* Мішеля ван Меєра // Сторінки історії : зб. наук. пр. 2024. Вип. 58. С. 9–20.

39. Леонов М. М. Альбомные коллекции как исторический источник (по материалам ГЦТМ им. А. А. Бахрушина) // Вестник Самарского гос. ун-та. 2009. № 7 (73). С. 63–68.

40. Леонов М. М. Театральные альбомы в России рубежа XIX–XX вв. // Вестник Самарского муниципал. ин-та управления. 2009. № 10. С. 120–125.

41. Модзалевский Б. Л. Альбом А. Е. Шиповой, рожденной графини Комаровской // Пушкин и его современники: материалы и исследования. Санкт-Петербург, 1909. Вып. XI. С. 79–94.

42. Модзалевский Б. Л. Альбомчики А. М. Вындомского и П. А. Осиповой // Пушкин и его современники: материалы и исследования. Санкт-Петербург, 1903. Вып. I. С. 154–158.

43. Модзалевский Б. Л. Из альбомной старины // Русский библиофил. 1916. № 6. С. 66–83.

44. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / ред. Н. О. Леміш. Київ : Ліра-К, 2009. 434 с.

45. Патик В. В. Альбоми де ля Фліза // Велика українська енциклопедія. Т. 2. Київ, 2020. С. 184–185.

46. Петина Л. И. Об особенностях альбомной литературы // Пушкинские чтения : сб. ст. Таллинн, 1990. С. 108–128.

47. Петина Л. И. Структурные особенности альбома пушкинской эпохи // Ученые зап. Тартуского ун-та. Вып. 645: Проблемы типологии русской литературы. Труды по русской и славянской филологии. Литературоведение. Тарту, 1985. С. 21–36.

48. Петина Л. И. Художественная природа литературного альбома первой половины XIX века : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Тарту, 1988. 15 с.

49. Пономарева Е. Л. Фотоиздания. Теория и методика редакционно-издательской подготовки : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1999. 15 с.

50. Ханютин А. Школьный рукописный альбом-песенник: новый успех старого жанра // Массовый успех : сб. ст. Москва, 1989. С. 193–209.

51. Харитоненко О. І. Оновлений ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення»: досягнення і відкриті питання // Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій. Київ, 2017. Вип. 6. С. 63–84.

52. Чеканова А. В. Рукописный девичий альбом: традиция, стилистика, жанровый состав : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2006. 192 с.

53. Чернова В. А. Рисунки А. С. Пушкина в контексте альбомной графической культуры первой половины XIX века // Вестник Самарского гос. ун-та. Литературоведение. 2000. № 3 (17). С. 81–93.

54. Швецова-Водка Г. М. Документознаводство : словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 320 с.

55. Щеколдіна Н. Альбоми навчальних малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври (Кужбушки) з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : наук. кат. : у 2 ч. Ч. 1. Друкована графіка західноєвропейських шкіл XVI–XVIII ст. / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Ін-т рукопису. Київ, 2019. 568 с.

56. Яковлев П. Л. Альбомы // Записки москвича. Москва, 1828. Т. 1. С. 122–127.

57. Яковлев П. Л. О альбомах (из альбома К.И.И.) // Благонамеренный. 1820. № XVIII. Ч. 11. С. 373–378.

ПОСТАТЬ У КНИЖКОВОМУ ПРОСТОРІ

Пів століття служіння книзі та бібліотеці

(про колежанок, які віддали бібліотечній справі понад 50 років професійного життя)

П. І. Цимбалюк

Розпочати розповідь про корифеїв бібліотечної справи хотілося б словами Ліни Костенко: «Вибираєм ми дорогу, і вона нас вибира». Дійсно, люди, про яких йтиметься в цих нарисах, зробили свій вибір не випадково, адже з дитинства були закохані в книгу, тому й обрали бібліотечну професію. Не відкриємо секрет, якщо скажемо, що навіть в умовах суцільної комп'ютеризації, розвитку різноманітних сучасних форм комунікації книга залишається вагомим джерелом знань, сприяє розвитку образного мислення, розширенню світогляду, естетичному вихованню, удосконаленню професійного рівня та організації змістовного дозвілля. Але не менш важлива роль належить хранителям та популяризаторам цього інтелектуального багатства – бібліотечним працівникам.

Є вже чимало напрацювань, у яких розповідається про діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського та її фахівців, але не буде зайвим більш детально зупинитися на здобутках наших колежанок, які віддали бібліотечній справі понад 50 років свого професійного життя та вважають бібліотечну професію своїм покликанням, а бібліотеку – другою домівкою.

Серед таких фахівців можна назвати *Авраменко Галину Миколаївну*, в якої один запис у трудовій книжці – це Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва (далі – ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, нині ім. В. Отамановського). Змінювалися посади, але незмінним залишався заклад, який став, без перебільшення, її долею, покликанням, натхненням. *Герасимова Тетяна Василівна*, яка хоч певний час через обставини працювала в інших бібліотеках, але понад чотири десятиліття віддала роботі в нашій книгозбірні, переважно у відділі зберігання та

гігієни бібліотечних фондів. *Кізян Ольга Іванівна*, при загальному фаховому стажі понад п'ятдесят років, майже чотири десятиліття працює у ВОУНБ ім. В. Отамановського, обравши спеціалізацію бібліографа, тому що має нахил саме до цього напрямку роботи. *Коцюбська Валентина Миколаївна* прийшла на роботу відразу зі шкільної парти 1975 р., але полюбила бібліотечну професію та віддала їй усе своє професійне життя.

Авраменко Галина Миколаївна (дівоче прізвище Косенко) народилася 26 березня 1948 у с. Тучин, нині Рівненського району Рівненської області. Закінчила із золотою медаллю Звенигородську середню школу, що на Черкащині, 1970 р. – з відзнакою Харківський державний інститут культури (нині академія) за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія», здобувши фах бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації. Від 1970 р. працювала у ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва на відповідальних посадах: редактором, зав. відділу краєзнавства, 1985–2007 рр. – на посаді зав. відділу довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування, з 2008 р. – провідним фахівцем відділу краєзнавства. Досліджувала та широко популяризувала літературу про історію, природу Вінниччини, життя та діяльність письменників-земляків, видатних діячів Поділля. Підготувала самостійно та у співавторстві понад 130 довідково-бібліографічних видань краєзнавчої тематики із серій: «Наші видатні земляки», «Вчені нашого краю», «Письменники Вінниччини», «Творчі імена Вінниччини», «Діячі культури і мистецтв краю»; бібліографічні покажчики «Література про Вінницьку область», низку науково-допоміжних покажчиків різноманітної тематики. Вона укладач хронологічного довідника «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини» за 2002–2020 рр. (окремі випуски у співавторстві з О. Ю. Антонюк, О. Г. Ніколаєць та ін.).

Виступала упорядником, редактором видань, підготовлених іншими працівниками. Автор статей із питань краєзнавства, бібліотекознавства та бібліографознавства. Брала участь у багатьох республіканських, всеукраїнських, міжнародних та обласних науково-практичних краєзнавчих конференціях, де представляла власні наукові доповіді та повідомлення.

Виступала на заняттях із підвищення кваліфікації у Вінницькому обласному навчально-методичному центрі галузі культури, мистецтв та туризму. Підготувала низку краєзнавчих статей до наукових збірників, зокрема книгознавчого альманаху «Подільський книжник».

Хотілось би зосередити увагу на найбільш унікальних виданнях, які готувала Г. М. Авраменко. Серед них – «Гіркий був келих життєвий...», яким однією з перших наша бібліотека порушила тему репресій українських діячів культури і мистецтв. Окрім соціокультурних заходів за загальною назвою «Повернуті із небуття», що організували фахівці бібліотеки, Г. Авраменко спільно з головним бібліографом відділу О. Кізян провели глибоке вивчення теми, результати якого лягли в основу названого вище бібліографічного покажчика, опублікованого 2001 р. – це 2-ге, доповнене видання (1-ше – 1995 р.). Підібрали матеріали про репресії в Україні, на Вінниччині, а також подали інформацію про твори української художньої літератури та публіцистики, присвячені темі репресій.

Одними з перших наші бібліографи дослідили тему участі вінничан у війні в Афганістані. Це був новий погляд на висвітлення цього питання. Вивчення відповідних матеріалів, співпраця з головою Вінницької обласної спілки ветеранів війни в Афганістані П. Кирилішиним стали підґрунтям для створення бібліографічного покажчика «Афганська неоголошена війна (1979–1989): вінницький вимір», який побачив світ 2004 р.

Вартий уваги й бібліографічний покажчик «Композитор, поет-перекладач», присвячений 180-річчю від дня народження П. І. Ніщинського, який вийшов 2012 р. в серії «Наші видатні земляки».

Доволі потужне дослідження провела Г. Авраменко у співавторстві з О. Антонюк та О. Зеленою про те, як торкнулася вінничан Друга світова війна. За результатами було підготовлено науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Роки ідуть – пам'ять живе» (Вінниччина у Другій світовій війні 1939–1945 рр.) (2019), в якому представлено багатоаспектну інформацію про участь Вінниччини та вінничан у Другій світовій

війні – життя під окупацією, антифашистський рух опору, на фронтах війни, визволення краю від гітлерівських загарбників, вшанування пам'яті жертв цієї страшної війни. Загалом видання містить 3548 позицій, іменний та географічний покажчики.

Багато бібліографічних видань присвячено персоналіям – це відомі діячі Вінниччини, а також особистості, чиї життя та діяльність пов'язані з нашим краєм. Варто зазначити, що три покажчики присвячено геніальному поету, мислителю, художнику Т. Г. Шевченку, і найповніший побачив світ напередодні 200-річчя від дня народження митця «Т. Г. Шевченко і Вінниччина» (2013).

У серії «Наші видатні земляки» до 70-річчя від дня народження видатного українського поета, правозахисника, дисидента, Героя України В. С. Стуса у співпраці з О. Зеленою та М. Спицею Галина Миколаївна підготувала науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Постать Василя Стуса над плином часу» (2008). Максимально використано всі наявні джерела, до видання вміщено близько 2 тис. записів різних документів: книг, публікацій із вітчизняних періодичних видань близького зарубіжжя, часописів української діаспори, матеріалів із мережі «Інтернет».

Ще одну фундаментальну працю «Михайло Грушевський і Вінниччина» (2016), присвячену 150-літтю від дня народження видатного українського історика, громадського та політичного діяча, Г. М. Авраменко підготувала спільно з О. Антонюк та О. Зеленою. У виданні розкрито різноаспектні зв'язки М. Грушевського з нашим краєм. Нагадаємо нашим читачам, що в с. Северинівка Козятинського (нині Хмельницького) району проживав дідусь Михайла по материнській лінії. З Вінниччиною пов'язана й наукова діяльність М. Грушевського, зокрема його перше фундаментальне дослідження «Барське староство (XV–XVIII в.)» (1894), яке розкривало історію Барського староства на Поділлі, його територіально-адміністративний устрій, економічний розвиток тощо.

Вагоме місце в дослідженні життя й діяльності видатних діячів краю посідає бібліографічний покажчик «Вінницький полковник Іван Богун – яскрава постать в історії козаччини» (2020).

Серйозне наукове дослідження джерел, співпраця з науковцями-істориками, які готували вступні статті, передували підготовці такого фундаментального науково-допоміжного бібліографічного покажчика, як «Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років» (1921). Г. Авраменко у співавторстві з О. Антонюк представила матеріали про події Української революції в регіоні, зокрема про те, як Вінниця була тимчасовою столицею УНР.

Галина Миколаївна – активний учасник громадського життя, обиралася головою профкому бібліотеки, член Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Має почесне звання «Заслужений працівник культури України» (2007). Нагороджена почесною відзнакою Міністерства культури України «За багаторічну плідну працю в галузі культури», грамотами Міністерства культури України, Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради, управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації, Національної спілки краєзнавців України та ін.

Варто зазначити й деякі деталі особистого життя Галини Миколаївни. Вона турботлива дружина (на жаль, її коханий чоловік Микола вже пішов у засвіти), любляча мати й бабуся. Цінують та з повагою ставляться до неї донька Тетяна, внуки Віталій, Владислав та Ірина.

Нині Г. М. Авраменко перебуває на заслуженому відпочинку, але не пориває зв'язків з бібліотекою, де пройшло все її трудове життя і де вона залишила свої численні напрацювання, які ще довго слугуватимуть людям. Вона зберігає теплі стосунки з багатьма колегами, адже її високий професіоналізм, толерантність, стриманість, сприяння професійному зростанню молодих фахівців забезпечили їй повагу та шанобливе ставлення всіх, хто мав щасливу нагоду не один рік з нею працювати.

Герасимова Тетяна Василівна (дівооче прізвище Перкун) народилася 10 травня 1947 р. в м. Долинськ Сахалінської області в сім'ї військовослужбовця. Доводилося проживати з батьками в різних регіонах країни та за кордоном, зокрема в Австрії. В 1954 р. сім'я переїхала на малу батьківщину

батька – в м. Гайсин на Вінниччині, де 1966 р. Тетяна закінчила Гайсинську ЗОШ № 1.

У 1966 р. вона вступила до Харківського державного інституту культури на факультет «Бібліотекознавство та бібліографія» (спеціалізація «Наукові і масові бібліотеки»). Після закінчення закладу в 1970 р. була направлена на роботу у ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, де працювала методистом, згодом бібліотекарем відділу комплектування, зав. сектору обмінних фондів. З 1988 по 1990 рр. – зав. відділу комплектування та обробки літератури у Вінницькій обласній міжспілковій бібліотеці. У 1990 р. вона повернулася до ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва і працювала до серпня 2021 р. (до виходу на заслужений відпочинок), переважно у відділі зберігання та гігієни бібліотечних фондів – головним та провідним фахівцем, останній період – у відділі рідкісних і цінних видань.

Завдяки досконалому знанню фонду їй, окрім поточних завдань, передбачених посадовою інструкцією, – упорядкування фонду, переоблік підсобних фондів структурних підрозділів (неодноразово очолювала відповідні комісії), вилучення списаної літератури, бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів, – керівництво бібліотеки доручало здійснювати книгознавчі дослідження. Варто назвати одне з них – «Аналіз ефективності використання розділів фонду виробничої літератури відділу зберігання Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва», яке провела Т. В. Герасимова 2008 р. У полі зору були видання 1946–1986 рр. випуску. Розвідка проводилася з метою виявлення активної та пасивної частини фонду, а також дублетної літератури. За результатами дослідження з фонду було вилучено непрофільну, дублетну, фізично зношену літературу та таку, яку мало використовували. Усе це дало змогу поліпшити якісний склад фонду профільної тематики та привести його у відповідність з інформаційними потребами користувачів.

Тетяна Герасимова – укладач бібліографічних списків, автор статей бібліотекознавчої тематики, зокрема до монографії «Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення» (2008), довідково-інформаційного видання «Інформаційний ресурс бібліотеки. Інновації.

Суспільство» (2004), де вона представила статтю «Відділ зберігання основного фонду», наукових збірників. Викликають інтерес спогади Тетяни Василівни про директорів бібліотеки, з якими вона працювала: «Мій перший директор» до 100-річчя від дня народження І. М. Філіповського в збірнику матеріалів «Бібліотекар – кавалер Золотої Зірки», а також відгук у виданні «Відданий бібліотечній справі» (до 75-річчя від дня народження А. Й. Лучка), виданому в серії «Діячі культури і мистецтва краю» та ін.

Неодноразово влаштовувала книжкові виставки, перегляди літератури, здійснювала поповнення та редагування описів БД «Книга» та БД «Періодика», зокрема фонду рідкісних і цінних видань.

Тетяна Василівна – член органів колективного управління відповідно до профілю своєї діяльності. Вона була активним учасником громадського життя, її неодноразово обирали до складу профкому бібліотеки, у тому числі багато років була незмінним скарбником.

Пригадується такий епізод з біографії молодшої Тетяни. На початку 1970-х рр. вона очолювала первинну організацію ДОСААФ (нині ТСОУ), що діяла в бібліотеці. Керівництво закладу доручило їй нести відповідальність за збереження гвинтівки та патронів, що були в окремій кімнаті на 4-му поверсі. З цією гвинтівкою працівники бібліотеки іноді ходили на тренування в міський тир. Тетяна Василівна брала участь у спортивних змаганнях, конкурсах, подорожах, святах тощо.

Герасимову Т. В. нагороджували грамотами управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації, дирекції та профспілкової організації бібліотеки, ГО «Асоціація бібліотек Вінниччини», подяками організацій різного рівня.

Завдяки високому професіоналізму, толерантності, доброзичливому ставленню до людей, бажанню передати досвід молодим, прийти на допомогу тим, хто її потребує, вона мала незмінний авторитет і повагу в колективі. Нині, перебуваючи на заслуженому відпочинку, Тетяна Василівна переймається роботою рідної бібліотеки, підтримує теплі стосунки з колегами та користувачами. Тішиться здобутками доньки Ірини та внучки Вероніки.

Кізян Ольга Іванівна (дівоче прізвище Мараренко) народилася 26 листопада 1951 р. на Кіровоградщині. 1969 р. закінчила середню школу № 9 м. Первомайська Миколаївської області. Цього ж року вступила до Київського державного інституту культури (нині Національний університет культури і мистецтв) на спеціальність «Бібліотекознавство та бібліографія» (Масові і наукові бібліотеки). 1973 р. успішно закінчила виш, здобувши фах бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації. Працювала у Вінницькій міській ЦБС. Упродовж 1980–1982 рр. перебувала з чоловіком в Угорщині, де працювала в бібліотеці однієї з військових частин. Після повернення в Україну була завідувачкою відділу зберігання бібліотечних фондів Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І. Я. Франка. З 1986 р. – головний бібліотекар відділу довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. У липні 2004 р. О. І. Кізян призначили завідувачкою відділу літератури та інформації з питань економіки і права, 2007 р. очолила відділ наукової інформації та бібліографії, нині – провідний фахівець цього підрозділу.

1998 р. Ользі Іванівні, яка обіймала на той час посаду головного бібліографа науково-бібліографічного відділу, було доручено очолити тимчасовий творчий колектив зі створення вебсторінки «Культура і мистецтво Вінниччини». До його складу ввійшли головний методист Павліна Цимбалюк та провідний редактор Марія Спиця. Із цим завданням фахівці успішно впоралися. Працівники сектору автоматизації і механізації бібліотечних процесів під керівництвом Галини Гуцол розробили дизайн вебсторінки, яка була згодом представлена в інтернеті.

Науково-бібліографічну та інформаційну діяльність Ольга Іванівна виконує на належному рівні, але найбільше їй до вподоби дослідницька робота та підготовка фундаментальних науково-допоміжних показників, переважно біобібліографічних.

Можна назвати чимало видань, які підготувала вона особисто, а також у співавторстві з іншими колегами, але варто, мабуть, зосередити увагу на показниках останніх років, які вирізняються вичерпною повнотою та ґрунтовністю.

Ще 2009 р. керівництво бібліотеки доручило їй підготувати краєзнавчий довідник «Вінниччина туристична» на основі поданих районами матеріалів. Це була доволі копітка праця, яка потребувала знання краю, його пам'ятних місць, знаменних і пам'ятних дат та подій, відомих особистостей. Ольга Іванівна із цією роботою успішно впоралася. Це двомовне видання (укр. та англ.) і сьогодні слугує мешканцям та гостям Вінниччини й допомагає орієнтуватися на теренах області.

Біобібліографічний покажчик «Микола Леонтович – славетний український композитор» (Вінниця, 2017), укладачем якого була О. І. Кізян, на щорічному Всеукраїнському бібліотечному «Біографічному рейтингу», започаткованому Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського з нагоди 100-річчя НБУВ та 25-річчя Інституту, з метою підтримки видання і популяризації наукової біографічної продукції, в номінації «Біобібліографічний покажчик» був визнаний переможцем. Це висока оцінка такої потужної роботи. Окрім цього, видання було відзначене як лідер відкритого голосування в спільноті «Українського біографічного товариства». Громада серед 40 видань віддала перевагу саме цьому покажчику. Імена переможців оголосили під час підбиття підсумків рейтингу на урочистій церемонії, яка відбулася 22 травня 2018 р. в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського.

Варто назвати й ще одне видання, укладене Ольгою Іванівною, – це біобібліографічний покажчик «Родіон Скалецький – видатний культурний діяч Поділля» (2019), який за результатами III Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» за 2019 р. увійшов у ТОП-10 кращих біографічних видань України в номінації «Персональний покажчик» (обраний із 35 позицій).

Нагадаємо, Родіон Скалецький – український композитор, автор близько 100 оригінальних хорових творів, хоровий диригент, послідовник Миколи Леонтовича. Митець був репресований 1933 р. власне за популяризацію творчості цього видатного композитора й педагога.

Доволі потужне науково-допоміжне видання, підготовці якого передувала копітка пошукова робота, – біобібліографічний покажчик «Володимир Антонович: громадянин, учений,

людина» (2023), що представлений на сайті бібліотеки в базі даних «Е-БІБЛІОТЕКА» та доступний широкому загалу інтернет-користувачів. Постать Антоновича тут розкрита в різних іпостасях. Не менш цікавим є біобібліографічний покажчик «Сіцінський Юхим Йосипович – літописець Подільського краю», підготовлений О. Кізян 2024 р. та також представлений у базі даних «Е-БІБЛІОТЕКА».

Слід зауважити, що Ольга Іванівна під час підготовки таких покажчиків не обмежується лише інформаційними ресурсами обласної наукової бібліотеки, мережею «Інтернет», але й використовує каталоги провідних книгозбірень України, працює в архівах, таким чином домагаючись вичерпної повноти вміщених у покажчику матеріалів, присвячених тому чи іншому діячеві.

Варті уваги й інші видання, укладачем яких є Ольга Іванівна. Це, зокрема, бібліографічні та біобібліографічні покажчики із серії «Наші видатні земляки», присвячені: 65-річчю від дня народження поетеси, члена НСПУ, громадської діячки Ніни Гнатюк – «Талант бути собою» (2010), 70-річчю від дня народження відомої української поетеси, дитячої письменниці, члена НСПУ, заслуженого діяча мистецтв України Ганни Чубач – «В життя іду, неначе в пісню» (2010, у співавторстві з Л. Борисенко), 100-літньому ювілею видатного хорового диригента, народного артиста України, Героя України Павла Муравського – «Павло Муравський – легенда українського хорового співу» (2014, у співавторстві з Л. Борисенко) та ін.

Окрім того, вона одна із упорядників низки фундаментальних наукових видань бібліотеки, зокрема монографії «Вінницька ОУНБ в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення» (2008), «Інформаційний ресурс бібліотеки: інновації, суспільство» (2003) та ін.

Ще одне унікальне видання – інформаційні списки «Художні твори і публіцистика на сторінках журналів». Для його підготовки Ольга Іванівна переглядала практично всі літературно-художні журнали, які отримувала бібліотека.

Кізян О. І. долучається до проведення місячників, організовує загальнобібліотечні дні інформації, дні бібліографії та ін. Тут варто згадати, що в електронній базі даних Національної бібліо-

теки України ім. Ярослава Мудрого «Українська бібліотечна енциклопедія» вміщена її стаття «День бібліографії», яка здобула схвальну оцінку редакційної колегії та української бібліографічної спільноти.

Вона викладач Вінницького обласного навчально-методичного центру галузі культури, мистецтв та туризму, де навчає бібліотекарів і бібліографів дотримання державних стандартів, що застосовуються в бібліотечній та бібліографічній діяльності.

Кізян О. І. брала участь у науково-практичних конференціях, де представляла власні наукові доповіді та повідомлення. Підготувала низку краєзнавчих статей до наукових збірників, зокрема книгознавчого альманаху «Подільський книжник».

Ольга Іванівна – член органів колективного управління бібліотеки, відзначається активністю та відповідальним ставленням як до виконання посадових обов’язків, так і громадських доручень. Вона людина принципова, іноді безкомпромісна, яка має свою позицію стосовно оцінювання подій та відкрито висловлює й захищає її.

Сумлінна творча праця не залишилася непоміченою – О. І. Кізян відзначена Грамотою Верховної Ради України, Подякою Кабінету Міністрів України, почесними грамотами Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради, управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації, Вінницького обласного відділення ВГО УБА, інших громадських організацій.

Успішно склалося особисте життя Ольги Іванівни. Вона прожила майже п’ять десятиліть зі своїм коханим чоловіком Михайлом, виростили двох дітей – сина Олександра та доньку Анну, дочекалися внука Мишка. Безмежно їх люблять і підтримують у всіх їхніх справах.

Коцюбська Валентина Миколаївна народилася 5 червня 1958 р. у м. Вінниці в родині Миколи Гавриловича та Євгенії Вацлавівни Комендяків. 1975 р. закінчила ЗОШ № 11, що на Старому місті. Цього ж року була прийнята на роботу у ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва та розпочала свій трудовий шлях у відділі центрального книгосховища, згодом працювала в інших відділах. Юна дівчина прагнула більшого, тому вступила до Харківського

державного інституту культури, на факультет «Бібліотекознавство та бібліографія», який успішно закінчила 1981 р.

Романтичний характер спонукав до пошуку місця в житті, тому Валентині захотілося побачити світ. За трудовою угодою вона потрапила в службове відрядження до Чехословаччини, де була призначена завідувачкою бібліотеки однієї з військових частин, склавши урочисту присягу. Робота була захоплива – обслуговування книгою особового складу, проведення різноманітних творчих акцій, бесід, оглядів, підготовка виставок тощо. Ці роки, проведені за кордоном, запам'яталися на все життя. Там і знайшла свою долю, народила доньку Олесю.

Після повернення на Батьківщину – знову в рідній бібліотеці. Відділ читальних залів, згодом – сектор періодичних видань. 1993 р., коли сектор газетної періодики став окремим підрозділом, їй запропонували його очолити, і ось уже понад три десятиліття вона його незмінний керівник. Бібліотека на той час передплачувала понад 300 назв часописів. Облік, упорядкування, розстановка фонду займала багато часу, але були ще й інші процеси роботи – розкриття та популяризація газет.

Найбільше вражає її ставлення до збереження бібліотечного фонду – ні собі, ні іншим фахівцям сектору вона не дозволяє зробити бодай один пропуск у газетній підшивці.

Запам'яталися вінничанам започатковані з ініціативи Валентини Миколаївни творчі зустрічі з редакціями газет, зокрема всеукраїнських: «Завуч», «Історія України», «Красзнавство. Географія. Туризм», «Українська мова та література», «Світова література», «Початкова освіта», «Порадниця», «Культура і життя»; часописів видавництва «Шкільний світ»: «Психолог», «Соціальний педагог», «Дефектолог», «Психолог дошкільця». Такі заходи ставали резонансними і викликали інтерес педагогів, працівників культури, журналістів, студентства, інших категорій користувачів бібліотеки. Не менш цікавими були заходи, приурочені до 100-літніх ювілеїв місцевих газет, – «Вінницька газета» (2006), «Вінниччина» (2017), зустрічі з власкорами часописів «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Україна молода», «Дзеркало тижня», «Факти і коментарі», ювілейний вечір голови Вінницької

обласної організації НСЖУ, заслуженого журналіста України Василя Паламарчука та ін.

Організовувала Валентина Миколаївна такі заходи не шаблонно, а дуже творчо й відповідально.

Організація виставок публікацій із газетної періодики, ретельний підбір матеріалів, які б розкривали тему, їхнє естетичне оформлення – все робиться на належному рівні та привертає увагу користувачів.

Разом зі своїми колегами Валентина Миколаївна переносить десятки підшивок газет, аби задовольнити запити користувачів, які займаються пошуковою роботою. За це мають від них вдячність та заслужену шану.

Величезний пласт роботи, який також із власної ініціативи започаткувала Валентина Миколаївна, – це добірки матеріалів «Вінничани, які віддали життя за Україну», починаючи з 2014 р. – про учасників Революції Гідності й донині – про Героїв російсько-української війни. Скопійовані власноруч публікації з газет, матеріали, оформлені в папки, стали доброю джерельною базою, яка опрацьовується авторським колективом для створення «Книги пам'яті полеглих за Україну. Вінницька область», перший том цього видання вже побачив світ 2023 р.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну Валентина Миколаївна – на передньому краї організації допомоги ЗСУ (фінансова підтримка, робота в одній із їдалень міста, де годували військовослужбовців), внутрішньо переміщеним особам, включно із наданням власного житла для тимчасового перебування сім'ям, які втікали від війни. Але вона не любить про це говорити, бо вважає, що надавати допомогу тим, хто її потребує, – обов'язок кожної свідомої людини.

Російсько-українська війна призвела до того, що бібліотека перестала передплачувати всеукраїнські періодичні видання. Отримував сектор лише місцеві часописи, а цього було недостатньо для якісного та повноцінного обслуговування користувачів. Тому Валентина Миколаївна знаходила внутрішні резерви та залучала спонсорські кошти для передплати всеукраїнських газет, які мають найбільший попит у читачів.

Валентині Миколаївні притаманні високий професіоналізм і відданість справі. За свої заслуги вона нагороджена численними почесними грамотами Міністерства культури України, Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради, управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації, Національної спілки краєзнавців України та ін.

Окрім офіційного визнання та відзнак, велике значення для бібліотечного працівника є повага колег та користувачів. І все це Валентина Миколаївна має, адже через сектор газетної періодики пройшла ціла когорта молодих фахівців, які тут під її чуйним керівництвом навчалися азів бібліотечної професії, набиралися досвіду та вчилися ставитися сумлінно й відповідально до виконання своїх обов'язків.

Вона вірна подруга, яка готова прийти на допомогу, підставити плече та підтримати у важку хвилину. Люди відповідають їй взаємністю.

Окрім того, Валентина Миколаївна – любляча мама двох донечок – Олесі й Вікторії, бабуся внучки Вероніки, студентки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, та двох онуків – Володимира й Іллі, учнів вінницьких шкіл. Вона тішиться їхніми успіхами та всебічно їм допомагає.

* * *

Це короткі нариси про діяльність лише чотирьох провідних фахівців обласної наукової книгозбірні. Є чимало людей, чия праця не така примітна, але як ті маленькі струмочки, що живлять велику ріку і роблять її більш повноводною, так і внесок кожного співробітника в загальну справу важливий. Адже робота бібліотеки багатогранна та різнопланова, кожен може обрати собі улюблений напрям, на якому принесе найбільшу користь.

Про героїнь наших нарисів можна сміливо сказати, що вони знайшли своє покликання й залишилися вірними йому на все життя.

**Марія Карягіна та Павліна Цимбалюк –
керівники / професіонали / особистості**
(до 50-річчя професійної бібліотечної діяльності)

Г. М. Слотюк

Щоденна робота бібліотеки неможлива без адміністрації. Доля та активна дієвість виводить окремих бібліотекарів на керівні посади. Поведемо розмову про двох професіоналів нашої бібліотеки – *Марію Юхимівну Карягіну* та *Павліну Іванівну Цимбалюк*, які віддали улюбленій роботі понад 50 років свого трудового життя. Обидві в різні роки працювали на адміністративних посадах – заступниками директора Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Отамановського (до 2022 р. – ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва) та певний час виконували обов'язки директора книгозбірні.

Марія Юхимівна Карягіна народилася 17 листопада 1947 р. у м. Львові в родині військовослужбовця, з 1951 р. проживає у м. Вінниці. 1966 р. закінчила Вінницьку ЗОШ № 6, 1973 р. – історико-філологічний факультет Вінницького педагогічного інституту. Була залюблена в книгу, тож влаштувалася на роботу в обласну наукову бібліотеку і присвятила їй понад п'ять десятиліть свого життя. В її біографії є такий цікавий епізод: під час літньої шкільної трудової практики вона працювала бібліотекарем у Вінницькій міській бібліотеці № 9, причому їй була виписана трудова книжка.

В обласній науковій бібліотеці вона розпочала роботу з відділу обробки літератури та організації каталогів, згодом була призначена завідувачкою найбільшого на той час відділу читальних залів, з 1997 по 2002 рр. – заст. директора бібліотеки, упродовж 2001 – травня 2002 рр. – в. о. директора.

Марія Юхимівна – людина активної життєвої позиції, творча, неординарна, ерудована. Для неї притаманне прагнення до нових позитивних змін у діяльності бібліотеки. Вона вирізняється глибокими теоретичними знаннями, досконало знає фонд та дбайливо ставиться до книги. М. Карягіна займалася проєктною

діяльністю, модернізувала структуру бібліотеки. За її підтримки створено локальну комп'ютерну мережу. Завдяки Марії Юхимівні було реалізовано низку проєктів, зокрема «Економічна бібліотека як опорна база інформаційно-аналітичної підтримки малого та середнього бізнесу» (вартістю \$20 тис. від Міжнародного фонду Євразія). З 2000 р. відбувалося активне впровадження нових інформаційних технологій: створили веб-сторінку «Соціально-економічний портрет регіону», започаткували електронний каталог, регіональний сайт «Вінниччина: інформаційний портрет регіону ВІННІПР-2000». 2001 р. бібліотека взяла участь у конкурсі проєктів «Інтернет для читачів публічних бібліотек LEAP», оголошений Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні, і стала одним із 34 переможців. У бібліотеці було відкрито «Інтернет-центр», оснащений сучасною комп'ютерною технікою.

Марія Юхимівна завжди багато уваги приділяла вивченню бібліотечного фонду, чудово розуміла значущість його збереження. За її ініціативи створено відділ рідкісних і цінних видань. Його співробітники виїздили до провідних книгозбірень України, зокрема, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, яка володіє потужним фондом рідкісних видань. Набутий досвід застосовувався у ВОУНБ. Завдяки спільним зусиллям фахівців та підтримці дирекції й усього колективу наш відділ став одним із кращих серед обласних наукових бібліотек України.

Колежанка брала активну участь у методичній роботі бібліотеки. Запам'яталися її професійні виступи на семінарах, практикумах, стажуваннях, інших формах підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу області. Ефективними були виїзди до бібліотек області з метою надання їм методичної та практичної допомоги, вивчення стану роботи. Вона була автором статей у місцевих часописах, збірниках науково-практичних конференцій, відповідальною за випуск низки видань бібліотеки тощо.

Марія Юхимівна завжди дуже відповідальна, вимоглива до себе та інших. Водночас вона має компанійський характер, надзвичайне почуття гумору. Колеги пригадують такий епізод із життя бібліотеки. На початку 1990-х вона очолювала відділ

читальних залів, у штаті якого разом із секторами було 12 працівників, переважно молоді жінки. І ось склалося так, що в декретній відпустці одночасно перебували 7 співробітниць. Колеги подарували їй колє із семи дитячих сосок. Такий жарт розвеселив усіх присутніх, Марія Юхимівна його також сприйняла із притаманним їй гумором і сказала: «Чесне слово, я не винна».

Що ж стосується роботи, то Марія Юхимівна завжди дуже відповідальна, вимоглива до себе та інших. Вона продовжує й нині працювати, віддаючись сповна улюбленій справі, приносячи користь бібліотеці та її користувачам. Вона авторитетний, ерудований фахівець, сумлінний, відповідальний співробітник передає свій багатий досвід молодим колегам, спонукає до бережливого ставлення до книги задля передачі цього інтелектуального продукту майбутнім поколінням. За все це має визнання, повагу та вдячність колективу, а також користується заслуженим авторитетом серед бібліотечної спільноти й громади Вінниччини.

Втративши єдину, улюблену доньку Катрусю, вона не зневірилася, а продовжує працювати на користь рідної бібліотеки, колективу та користувачів.

Її багаторічна сумлінна праця, високий професіоналізм відзначені низкою нагород, серед них: подяка Кабінету Міністрів України (2007), почесна відзнака «Срібний клейнод родини Мазепи» (2011), грамоти різного рівня – Міністерства культури України, Вінницької ОДА та Вінницької обласної Ради, Управління культури і мистецтв Вінницької ОДА та ін.

Павліна Іванівна Цимбалюк народилася 16 березня 1950 р. в с. Малинівка Літинського (нині Вінницького) району на Вінниччині. Батьки – Камінний Іван Миколайович, учасник Другої світової війни, в мирному житті – водій, мама – Камінна Антоніна Михайлівна, колгоспниця, виховували дітей в любові до праці та повазі до людей.

З раннього дитинства П. Цимбалюк була захопана в книгу. У шкільному віці стала активним читачем сільської бібліотеки. У 1965 р. закінчила на відмінно Малинівську восьмирічну школу, 1967 р. – Вінницьку загальноосвітню школу № 3.

Над вибором майбутньої професії довго не задумувалася – 1968 р. вступила до Київського державного інституту культури на факультет «Бібліотекознавство і бібліографія» (наукові і масові бібліотеки), який 1973 р. успішно закінчила, здобувши фах бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації.

Першим місцем роботи за фахом Павлини Іванівни стала Петричанська сільська бібліотека Літинського району. Її професійна доля складалася успішно. 1971 р. Х. Т. Замоцний, завідувач Літинської районної бібліотеки для дорослих, запропонував їй перейти на посаду методиста. Тут вона працювала до 1974 р. Згодом А. Й. Лучко, директор Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, запропонував їй три посади: завідувачки Вінницької районної бібліотеки для дорослих, завідувачки відділу комплектування обласної книгозбірні або методиста. Їй була більше до вподоби методична робота, тому й обрала посаду методиста науково-методичного відділу. З того часу і донині вона працює в обласній книгозбірні (з вересня 1979 по березень 1984 рр. перебувала в Чехословаччині за місцем військової служби чоловіка).

Роки праці в бібліотеці були наповнені різноплановим змістом і формами роботи – виступами на обласних і районних семінарах, стажуваннях, практикумах, інших формах підвищення кваліфікації, виїздами в бібліотеки області для надання їм методичної й практичної допомоги та вивчення стану роботи. За наслідками комплексних перевірок здійснювалося відвідування керівництва районів, де доводилося доповідати про стан справ у бібліотечній галузі. Узагальнювався й кращий досвід роботи бібліотек з різних напрямів діяльності.

З 1985 до 1988 рр. вона працювала на посаді головного бібліотекаря по координації, була секретарем Міжвідомчої бібліотечної ради, яка розв'язувала питання взаємодії бібліотек різних систем і відомств Вінниччини, зокрема створення довідково-інформаційних фондів, підготовку спільних видань, проведення конференцій, інших заходів. Очолювала університет культури «Книга і суспільство», який збирав на своїх заняттях працівників обласних та відомчих бібліотек.

1996 р. вона була одним із організаторів та членом журі обласного конкурсу професійної майстерності, а 1997 р. за її участі було створено Державний реєстр бібліотек Вінницької області.

Новими формами позначилася діяльність на посаді завідувачки відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі. На початку 2000-х рр. зменшилася кількість виїздів до бібліотек області, однак розширився науковий складник – проведення обласних науково-практичних конференцій, підготовка видань методичного характеру, зокрема в цей час побачив світ довідник «Вінниччина бібліотечна» (2003), де Павліна Іванівна була укладачем статей та координатором проєкту.

За її участі було розроблено низку обласних програм, у тому числі поповнення бібліотечних фондів на 2003–2005 рр., яка передбачала поетапне збільшення коштів на придбання книжкової продукції та передплату періодичних видань, а також здійснення наукових книгознавчих досліджень; програма розвитку культури і духовного відродження на 2003–2004 рр., що включала різні напрями діяльності, зокрема модернізацію бібліотек, удосконалення культурно-просвітницької діяльності, поглиблення співпраці з громадськими організаціями, національно-культурними товариствами тощо.

На посадах в. о. заступника (1989–1996), згодом заступника директора з основної та наукової діяльності (2002–2012) діяльність розширилася. Внутрішня робота потребувала вирішення питань підбору, розстановки, підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів обласної книгозбірні. Не менш важливими були такі напрямки, як популяризація літератури, зокрема проведення циклу заходів «Повернуті із небуття» (про репресованих та незаслужено забутих письменників), Стусівських читань, які стали традиційними, створення й організація роботи клубів та об'єднань за інтересами. До сфери впливу заступника директора входив контроль за формуванням, використанням та збереженням бібліотечних фондів.

Крім того, в кінці 1990-х – на початку 2000-х рр. П. Цимбалюк була позаштатним інспектором обласного управління

культури. Призначалася головою державної атестаційної комісії Тульчинського училища культури (нині фаховий коледж) та Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна».

Окремо варто виділити організацію підготовки та відзначення 100-річчя заснування обласної бібліотеки (лютий 2007 р.), саме тоді П. Цимбалюк (упродовж липня 2006 – березня 2007 рр.) виконувала обов'язки директора закладу. На цей період припало проведення ремонтних робіт основного приміщення бібліотеки та прилеглої території, придбання нових меблів, технічного оснащення. Запам'яталися колективу, ветеранам бібліотеки та запрошеним гостям урочистості «Святої книги носиш ти ім'я...», які відбулися в кіноконцертній залі «Плеяда».

Павліна Іванівна взяла участь у написанні монографії «Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення» (2008) та проведенні Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації» (2007).

Переїшовши на початку 2012 р. на посаду вченого секретаря, вона зайнялася упорядкуванням архіву бібліотеки, ініціювала створення та діяльність ученої ради, брала активну участь в організації та проведенні науково-практичних конференцій різного рівня, в тому числі міжнародних, з питань краєзнавства, усної історії, бібліотечної справи.

Вона автор численних статей бібліотекознавчого, краєзнавчого, книгознавчого змісту. Її наукові розвідки вміщено у всеукраїнських професійних періодичних виданнях. У багатьох випусках альманаху «Подільський книжник» оприлюднено її статті в рубриках «Бібліотеки і бібліофіли», «Екологія книжкової культури», «Книжкова полиця».

Значний пласт роботи – публікації в проєкті Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого «Українська бібліотечна енциклопедія» (УБЕ). В УБЕ вміщені, підготовлені нею статті, «Вінницька область. Бібліотечна справа» (у співавторстві з Т. Кароєвою та Т. Марченко), а також персоналії, присвячені Герою Радянського Союзу, колишньому директору обласної

бібліотеки І. М. Філіповському, кавалеру двох орденів Слави, колишньому заступнику з наукової роботи Г. К. Смаглу, заслуженому працівнику культури України, директору обласної книгозбірні, який очолював її упродовж 1974–1999 рр., А. Й. Лучку.

До 115-ї річниці заснування бібліотеки підготовлено і представлено в електронному вигляді науково-інформаційний збірник «Вінницька ОУНБ: інноваційний поступ продовжується (2007–2021 рр.)», де вона є автором низки статей та упорядником видання.

П. Цимбалюк 2012 р. ініціювала серію «Діячі культури і мистецтв краю», в якій уже вийшла низка видань. Першим у цій серії побачив світ збірник матеріалів «Відданий бібліотечній справі», приурочений до 75-річчя від дня народження А. Й. Лучка. Нещодавно вийшов довідник «Бібліотекарі та бібліотекарки Вінниччини – заслужені працівники культури України» (уклад. П. Цимбалюк).

Вона – координатор інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур», який діє в бібліотеці з 2018 р. Його учасники – відомі письменники, науковці, громадські діячі регіону.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну вона спільно з колективом надає всебічну підтримку воїнам Збройних Сил України та внутрішньо переміщеним особам. Переживає особисту трагедію – як герой, захищаючи свободу, незалежність і територіальну цілісність України, при виконанні бойового завдання, 22 липня 2023 р., загинув син Вадим Михайлович Цимбалюк. Відрадою для Павліни Іванівни є улюблена донька Лілія та дорогий внук Данилко.

Завдяки готовності передати свій багатий досвід молодим колегам, доброзичливому характеру, толерантності, небайдужості до справи, до людей та їхніх проблем, Павліна Іванівна має авторитет і повагу в колективі, вона znana серед творчої інтелігенції, бібліотечної спільноти Вінниччини та України загалом.

Високий професіоналізм, сумлінна праця, вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи не залишилися непоміченими. Цимбалюк П. І. 2004 р. до Всеукраїнського дня бібліотек була

удостоєна почесного звання «Заслужений працівник культури України». Вона відзначена низкою почесних грамот, подяк, у тому числі Почесної грамоти Верховної Ради України (2007), численними грамотами й подяками Міністерства культури України, Вінницької міської ради, обласного комітету профспілки працівників культури, Національної спілки краєзнавців України, Асоціації бібліотек Вінниччини, Вінницького обласного відділення УБА тощо.

М. Ю. Карягіна та П. І. Цимбалюк все своє життя присвятили бібліотечній сфері. Вони є взірцем служіння та відданості обраній справі. Їхня діяльність слугує прикладом для молодих фахівців і професіоналів.

СТОРІНКАМИ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Звіт Подільської губполітпросвіти за 2-й квартал 1924 р. (фрагмент)

Бібліотечна робота

Проведено облік бібліотек в Кам'янецькій та Могилівській округах. У Кам'янці є 11, одна з них – центральна, 7 – при клубах, 3 – при вишах; на периферії при райсільбудах – 17, сільбудах – 60. У Могилівській окрузі – 6, з них одна – центральна, одна – міська (відділення центральної), одна – партійного осередку, 3 – при клубах, при райсільбудах – 15, сільбудах – 63. Округам відправлено директиви про посилення керівного значення округових центральних бібліотек та центральних клубів, шляхом організації при перших – клубних, при других – бібліотечних рад (так у документі – *Т. К.*). Останнього кварталу отримано більш-менш докладні відомості про роботу центрального клубу та центральної бібліотеки Кам'янецької, Могилівської, Гайсинської округ.

Скомплектовано показову пересувну хрестоматію для шкіл лікнепу. Розроблено зразковий каталог бібліотеки на 300 книг. Дано розпорядження рекламувати бібліотеки в клубах через стінні газети. Багато клубів це роблять: у місті Вінниці – центральний та два міжспілкових, в округах – центральні бібліотеки. Вироблено зразкові правила та умови передплати для центральних бібліотек (розіслані по округах). Дано розпорядження про влаштування виставок літератури у дні: 1) пам'яті Леніна; 2) Паризької комуни; 3) Міжнародний день робітниці.

Обстежено бібліотеки міста Вінниці, внаслідок чого з'ясувалося: в усіх бібліотеках поповнення літератури йде не систематично та не за планом, а випадково та стихійно. Частина бібліотек через відсутність приміщення (наприклад, Робос та Медикосанпраця) не функціонують. Склад літератури такий:

Бібліотека комунальників налічує 1041 книгу, література переважно російською мовою. Великий % 3-го відділу та белетристика.

Бібліотека радробітників обслуговує членів клубу, кількість книг 2500, переважно російською мовою, переважає белетристика, української літератури 2%.

Бібліотека спілки Робос має до 10 000 книг, обслуговує свою спілку, книги російською мовою, переважає белетристика та педагогічна література. Бібліотека нині через відсутність приміщення не функціонує.

Бібліотека спілки будівельників: книг до 1200 екземплярів, склад випадковий. Єврейської літератури до 30 книжок, української немає зовсім. Наразі бібліотека не працює: зайнята під житло потерпілими від повені. З квітня почне функціонувати.

Бібліотека клубу К. С. М. має до 1000 екземплярів, обслуговує членів КСМ. Книги виключно російською мовою, переважає 3-й відділ, белетристика відсутня зовсім.

Бібліотека партклубу має 2000 книг, переважають суспільно-соціальні науки, відсутня белетристика, книги переважно російською мовою.

Бібліотека 4-ї радлікарні: книг є 3000, непридатні для вживання (застарілі). Переважають періодичні видання. На десяткову систему бібліотеку не переведено. Нині в обслуговуванні до 1000 книг. Користуються ними хворі та службовці цієї лікарні.

Анкетним шляхом встановлено особовий склад бібліотекарів міста, причому з'ясувалося, що у всіх бібліотеках, за винятком бібліотеки радробітників, комунальників та 2-ї районної, працівники не відповідають своєму призначенню. Більшість із них не має жодного уявлення про бібліотечну роботу. Частина бібліотекарів, особливо у спілкових бібліотеках, працюють за сумісництвом. Внаслідок чого вони не віддаються повністю роботі в бібліотеці (зведення з анкет надіслано). Окресам анкети бібліотекарів теж розіслані, але назад ще не повернулися.

Була спроба створити в Центральній бібліотеці <...>тиканство для бібліотекарів міста. Але через перевантаженість останніх провести таке не вдалося. Бібліотечна рада за звітний період збиралася двічі. Обговорювали звіти бібліотек, розбирали питання підвищення кваліфікації, організації методичного гуртка тощо.

Розроблено план та програму для методичного гуртка біблпрацівників при кабінеті П[оліт]. П[росвіти].

Губернська центральна бібліотека потроху набирає належного вигляду, як із зовнішнього боку, так і щодо постановки роботи в ній. Упорядковано читальний зал і дано достатнє освітлення. За минулий період бібліотека поповнена книгами кількістю 951 примірник, з них 200 примірників української літератури. Переплетено 1300 примірників. Для читальні виписували газети та журнали понад 20 різних назв щомісяця. Робота дублетно-обмінного відділу бібліотеки реалізувалася в розповсюдженні 2189 примірників книг в округах. До інвентарю записано 4000 книг, з яких 1500 дитячої літератури. Написано систематичний каталог на перший відділ та на десятий відділ. З белетристики виділено всі п'єси та створено театральний відділ. Складали рекомендаційні списки літератури до Дня 9-го січня, до річниці вбивства Карла Лібкнехта та Рози Люксембург, про Леніна та твори Леніна, до дня Червоної армії, до 5-річчя Комінтерну, Міжнародного дня працівниць, Паризької комуні та ін. Крім цього, бібліотека склала книгу газетних вирізок з бібліографії, партійної дискусії, про німецькі події. Видано колективних абонементів 21 із кількістю книг від 20–35. За звітний період видано книг 12 835. Відвідало читальню 2524 особи. Передплатників є 1373 особи. Читальнею видано газет – 405, журналів та енциклопедій – 1810. Бібліотеки при клубах вели виключно технічну роботу, якщо не брати до уваги складання рекомендаційних списків до різних кампаній.

(Переклад з російської)

Державний архів Вінницької області. Ф. Р-254, оп. 1, спр. 195, арк. 340–341.

Примітки:

За радянської влади у масовій політико-просвітницькій роботі головна ставка була зроблена на бібліотеки та клуби (сільбуду), з умовним поділом на більш інтелектуальний та більш розважальний напрями.

Після безладдя перших радянських років у 1924 р. продовжувалося вибудовування регіональної бібліотечної мережі.

Напередодні пройшла адміністративно-територіальна реформа: замість 12 повітів запровадили 6 округ – Вінницьку, Гайсинську, Кам'янець-Подільську, Могилів-Подільську, Проскурівську та Тульчинську, відповідно треба було розгортати бібліотечну мережу з врахуванням нової організації території. Уже встановився більш-менш системний зв'язок з округами, і з'ясовувалися їхні бібліотечні ресурси, зокрема Кам'янецької та Могилівської округ. Але поки що губернська політпросвіта докладно могла звітувати лише про Вінницю.

Оскільки тодішній господарський рік починався 1 жовтня, то 2-й квартал 1924 р. – це січень – березень. За колишньою міською Гоголівською бібліотекою вже закріплений статус головної губернської книгозбірні, і нарешті почали її постійне фінансування. Наступного кварталу, до речі, бібліотека не працювала 6 тижнів, бо робили ремонт. Відтоді поступ закладу був систематичним. Уже в червні його очолить Фарбер Борис Самійлович (Бенціон Соломонович, 1898 – після 1972), який буде керувати нею до німецько-радянської війни 1941–1945 рр. Губернська бібліотека мала стати взірцем діяльності для закладів всього регіону. От, наприклад, укомплектувала «показову пересувну хрестоматію для шкіл лікнепу». Хоча офіційно старт кампанії з ліквідації неписьменності на українських теренах був даний у 1921 р., але системна діяльність розпочалася восени 1923 р. зі створенням товариства «Геть неписьменність». І бібліотека активно взялася за обслуговування шкіл лікнепу міста і запропонувала відповідний каталог книг. Її колективний абонемент охоплював радянські установи, підприємства, навчальні заклади, допри, спілки, клуби тощо.

Хоч у наявному документі згадано загальну книговидачу за квартал 12 835 прим., за іншим документом, маємо відомості 12 875, що розподілялися (за десятиковою системою) так: 0 (загальний відділ) – 634, 1-й (філософія) – 107, 2-й (релігія) – 22, 3-й (суспільні науки) – 323, 4-й (мовознавство) – нічого, 5-й (точні науки) – 126, 6-й (прикладні знання) – 26, 7-й (мистецтво) – 16, 8-й (белетристика) – 7548, 8а-й (літературознавство) – 58, 9-й (історія) – 156, 91-й (географія) – 58; іноземними

мовами – 822; дитячі книги – 2979. Отже, основний читач до губернської бібліотеки приходив за художніми та дитячими книгами (81,8%). Увагу привертає популярність книг іноземними мовами – 6,4%. І це на тлі того, що в «Мурах» діяла академічна бібліотека – Вінницька філія ВБУ при УАН, яка мала майже сотисячний фонд і була значним конкурентом для губернської книгозбірні.

За більшовицьким задумом масова бібліотечна робота мала бути зосередженою в численних профспілкових клубах. Члени профспілок зобов'язані були відвідувати їх у вільний від роботи час. Тут працівників втягували в політико-просвітницьку та культмасову роботу. Бібліотечне обслуговування розглядалося як елемент такого громадського життя. Оскільки спілки не могли швидко сформувати фонди радянської літератури, тому вони користувалися книгами з всіляких ліквідованих установ або книгозбірень тих, хто покинув місто. Основу таких профспілкових зібрань становила белетристика, а от іншу галузеву літературу намагалися формувати відповідно до професійної спрямованості спілки. Звідси в бібліотеці Робосу (профспілка робітників освіти) багато педагогічної літератури, а у бібліотеках КСМ (Комуністичного союзу молоді) та партшколи переважала суспільно-політична література (3-й відділ). Показово, що бібліотека радробітників мала чи не найбільше української літератури. Вочевидь, радянські службовці мали доступ до розподілу сучасної літератури й на тлі українізації отримували книги.

Згодом профспілкові бібліотеки будуть комплектуватися радянськими виданнями, а чимало примірників з їхніх фондів потрапить до фонду губернської – обласної бібліотеки. Нині чимало з них наявні у відділі рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Примітки та переклад з російської Т. Р. Кароєвої

ВІННИЦЬКИЙ «THE BEST»

Наші земляки – лауреати літературних премій України
2024 року

Міжнародна літературно-мистецька
премія імені Лесі Українки

Новицький, С. Передмовчання : поезії / Станіслав Новицький ; худож. Т. Дудка. – Чернівці : Друк Арт, 2022. – 216 с. : портр., кольор. іл. – (Третє тисячоліття: українська поезія ; вип. 13).

Станіслав Сергійович Новицький – поет, прозаїк, публіцист, літературний критик, військовий. Народився 27 грудня 2000 р. в с. Павлівка Роздільнянського району Одеської області. З 2010 р. жив у Кропивницькому. Останнім часом перебував у Вінниці. У 2021 р. став курсантом Національної академії Національної гвардії України. Нині на військовій службі.

Дебютував 2018 р. добіркою віршів у журналі «Дзвін». Автор поетичних збірок: «Акафіст коня» (2020), «Полудень» (2021), «Воскресіння віт» (2021), «Розуміння простору» (2022), «Крони дерев холодні» (2022), «Фронтальне скло» (2022), «Передмовчання» (2022). Автор публіцистичної книги «Гріх і честь Віктора Погрібного. Спогад про Майстра» (2022). Друкувався в поетичних антологіях та журналах. Окремі тексти перекладено польською, білоруською, англійською та французькою мовами. Окрім поезії, пише прозу, епіграми та літературно-критичні статті про творчість письменників Віктора Погрібного, Івана Драча, Наталії Пасічник.

Засновник (2022) і головний редактор літературно-мистецького альманаху «Сівач». Член творчих об'єднань «Ліра» і «Парус».

Лауреат премій імені П. Куліша (2020), імені Л. Народового (2022), Всеукраїнської літературної премії імені П. Тичини (2023), премії «Князь роси» імені Т. Мельничука (2023), Міжнародної літературної премії імені М. Гоголя «Тріумф» (2023),

Чернігівської літературної премії імені Л. Глібова (2023), Міжнародної німецько-української премії імені Олесея Гончара (2023).

Член Асоціації українських письменників (2018), член правління Товариства письменників і журналістів імені І. Франка (2022), НСЖУ (2023), Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Міжнародна літературно-мистецька премія імені Григорія Сковороди

Яковенко, Т. Хвалімо Господа Ім'я!: поетичні переспіви Святого Письма / Тетяна Яковенко. – Вінниця : Едельвейс і К, 2022. – 288 с.

Тетяна Василівна Яковенко – поетеса, літературознавець. Народилася 16 травня 1954 р. у с. Соболівка Теплицького району (нині с. Соболівка Соболівської СТГ Гайсинського району) на Вінниччині. Закінчила Вінницький державний педагогічний інститут (1977), аспірантуру при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Кандидат філологічних наук (1987).

Перший вірш надруковано 1963 р. у радянській газеті для дітей та юнацтва «Зірка». Вона – авторка близько двадцяти книг поезій, передусім лірики, сотень літературознавчих публікацій у фахових виданнях та періодиці, упорядник низки регіональних літературних альманахів. У її доробку кілька книг для дітей: «Казка про бджілку Джулю» (2005), «Казка про мишку Бришку» (2005), «Спорт у звірів у пошані» (2005). Окремі твори поетеси покладено на музику.

Лауреатка літературних премій імені М. Трублаїні (1978), «Кришталева вишня» (2001), імені М. Коцюбинського (2002), «Благовіст», імені Є. Гуцала (2004), Марка Вовчка (2007), І. Огієнка (2008), М. Стельмаха (2008), І. Кошелівця (2008), П. Тичини (2010), А. Бортняка (2012), літературно-мистецької премії імені В. Забаштанського (2020).

Членкиня НСПУ (1988). Кавалер ордена Княгині Ольги III ступеня (2013). Заслужений працівник культури України (2004), відмінник освіти України (1992).

Всеукраїнська літературна премія імені Михайла Коцюбинського

Броварна, Ю. Сепія / Юлія Броварна ; пер. Кшиштоф Чижевський = Sepia / Julija Browarna ; przelozył Krzysztof Czyżewski. – Sejny : Pogranicze, 2023. – 46 с. – (Бібліотека української поезії «Перед лицем війни» ; вип. 3).

Перебийніс, П. ВиднОколо подільського жайвора : новаторська поезія Петра Перебийноса та її відлуння в українському літературознавстві / Петро Перебийніс ; керівник проєкту і упоряд. **Володимир Горлей.** – Вінниця : ТВОРИ, 2021. – 612 с. : портр., кольор. фот. – (Бібліотечка журналу «Вінницький край» ; вип. 48) (Літературне краєзнавство).

Юлія Валентинівна Броварна – поетеса, художник-ілюстратор. Народилася 13 березня 1979 р. у Вінниці. Закінчила Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Початок літературної діяльності припав на 1990-ті рр. і пов'язаний з вінницьким літературним об'єднанням «Сучасник». З 2003 р. – учасниця літературного угруповання «Лірики Transcendent'a». Писала вірші та малу прозу українською й російською мовами. Сфери інтересів – авторська пісня, журналістика, видавнича справа.

Авторка книг: «Життя різнобарвні скельця» (2003), «Кіновар» (2016), «Сепія» (2023). Її твори увійшли до низки антологій, колективних збірок і альманахів. Друкується в періодичних виданнях «Дніпро», «Вінницький край», «Золота Пектораль», «Київ». Дописувачка низки регіональних видань. Поклала на музику та виконала під гітару переклади віршів із книги «Такі собі казки» Р. Кіплінга для аудіопроекту видавництва «Богдан» (Тернопіль, 2010). Одна з ініціаторів проведення на Поділлі першого «Кіплінг-фесту» (2012).

Ілюстраторка дитячих книжок, авторка графіки для низки видань вінницького видавництва «Континент-ПРИМ».

Творчість широко представлена в мережі «Інтернет», зокрема, на літературному порталі «Поезія та авторська пісня України».

З 2001 р. – в команді організаторів щорічного Всеукраїнського конкурсу одного вірша «Малахітовий носоріг», з 2006 р. – співорганізатор Всеукраїнського фестивалю поезії на Поділлі «Підкова Пегаса», з 2010 р. – одна з кураторів громадської ініціативи «Вінницький Дім поета». З 2011 р. – голова Вінницького обласного відділення, з 2013 р. – віцепрезидент Асоціації українських письменників. Членкиня журі низки всеукраїнських поетичних фестивалів.

Лауреатка літературної премії МСПУ імені Тетяни Снежиної (2013), Подільської літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2015).

Членкиня НСЖУ (2002).

Володимир Савович Горлей – письменник, громадський діяч. Народився 1 січня 1951 р. в с. Яришів Могилів-Подільського району (нині Яришівської СТГ Могилів-Подільського району) на Вінниччині. Вищу філологічну освіту здобув у Вінницькому державному педагогічному інституті (1975). Працював у школах Жмеринського району. Відмінник народної освіти (1984).

Пише вірші: лірику, гумор і сатиру, твори для дітей. Друкувався в районній, обласній та республіканській пресі, антологіях, літературно-мистецьких і поетичних альманахах.

Займається громадською роботою та редагуванням творів молоді й початківців. Засновник районного літературного об'єднання «Калинове гроно» у Жмеринці (2013).

Лауреат літературних премій «Гранослов» (1993), імені М. Трублаїні (1995), «Кришталева вишня» (2017), імені В. Забаштанського (2018), «За подвижництво у державотворенні» імені Я. Гальчевського (2021), імені І. Нечуя-Левицького (2023), а також журналістського конкурсу «Золоте перо» (2016).

Член НСЖУ (2013), НСПУ (2019) та Національної спілки краєзнавців України.

Всеукраїнська літературно-мистецька премія імені Степана Руданського

Лауреатами премії стали:

- колектив **Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського** за збірку «Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури»

Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури : до 190-річчя від дня народж. укр. поета-класика, перекладача, фольклориста, лікаря, громад. діяча : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 4 січ. 2024 р., м. Вінниця / Упр. культури та креат. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського ; редкол.: Г. М. Слотюк (голова) [та ін.] ; упоряд. О. Ю. Антонюк ; відп. за вип. Г. М. Слотюк. – Вінниця, 2024. – 156 с.

- ансамбль «Кумасеньки» Центру культури та дозвілля **Калинівської міської ради**, керівник Володимир Борецький
- автор-виконавець **Віктор Шаповал**, ведучий «Сорочинського ярмарку» (Полтава)

Всеукраїнська літературно-мистецька премія імені Євгена Гуцала

Брендак, Л. Війна і ми : поезія / Людмила Брендак. – Вінниця : ТВОРИ, 2023. – 156 с.

Людмила Євстратіївна Брендак (Трачук) – прозаїк, поетеса, перекладач, дитяча письменниця, мисткиня. Народилася 25 травня 1949 р. в с. Дружне Калинівського району (нині Калинівської МТГ Хмельницького району) на Вінниччині. Навчалася в Полтавському кооперативному технікумі, працювала на Вороновицькому плодоконсервному заводі. Після закінчення Тернопільського фінансово-економічного інституту (1979) була

бухгалтером на цукро заводах Вінницької, Тернопільської та Черкаської областей. Від 2000 р. до виходу на пенсію 2006 р. – голова правління асоціації «Картопля та овочі Поділля».

Пише зі шкільної пори. Перша публікація – в калинівській районній газеті. Авторка понад двох десятків різножанрових книг. Друкується у періодиці, має публікації в альманахах «Калинівське намисто», «Калинівщина літературна», «Подільська пектораль», «Економічна ліра» та ін. Понад два десятки віршованих текстів стали піснями, які виконують О. Янушкевич та Т. Скомаровська.

Членкиня НСПУ (2024).

Всеукраїнська премія імені Івана Багряного

Новицький, С. Із молитовника осені : поезії / Станіслав Новицький. – Харків : ПРАВО, 2024. – 152 с.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

Всеукраїнська літературна премія імені Василя Кобця

Здобули премію:

- у номінації «Поезія» – **Жанна Дмитренко** за книги «Зорі Чумацького Шляху» та «Будьмо»,

- у номінації «Мистецтво» – **Володимир Оврах**, скульптор, живописець, член НСХУ, народний художник України.

Дмитренко, Ж. Будьмо! : вірші, оповідання, нариси / Жанна Дмитренко. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2024. – 252 с.

Дмитренко, Ж. Зорі Чумацького Шляху : поезії / Жанна Дмитренко. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2023. – 196 с.

Жанна Віталіївна Дмитренко – поетеса, журналістка, педагог, громадська діячка, відмінник освіти України. Народилася 25 листопада 1951 р. у с. Носівці (нині Кунківської СТГ

Гайсинського району) Вінницької області. Випускниця Вінницького державного педагогічного інституту (1972). Працювала в системі освіти та культури на Вінниччині, була на державній службі. Займається громадською та просвітницькою діяльністю, була депутатом Вінницької обласної Ради. Наразі – провідний методист Вінницького обласного центру народної творчості.

Авторка збірок громадянської лірики та віршів історико-краєзнавчої тематики, серед яких – «Берег щастя і надії» (2006), «Витава» (2008), «Дорогі мої земляки» у 3 томах (2010–2013), «Носовецька левада» (2011), «Дві райдуги» (2013), «Іменем Майдану» (2015), «Нитка Аріадни» (2016), «Благословен дух творчості людської» (2021), «Будьмо!» (2024), а також прозової книги «Від долі не втечеш» (2021); публікацій у фахових виданнях з питань історії та культури.

Нагороджена відзнакою «За заслуги перед Вінниччиною» (2017). Лауреатка низки літературних премій: «Кришталева вишня» (2010), імені В. Юхимовича (2021), імені В. Забаштанського (2023).

Членкиня НСПУ (2019).

Чернігівська обласна літературно-мистецька премія імені Михайла Коцюбинського

У номінації «Поезія» лауреатом став **Станіслав Новицький**.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

Літературно-мистецька премія імені Володимира Забаштанського

Микола Крижанівський отримав премію за цикл новел, присвячених героям російсько-української війни, та скульптурні твори патріотичної тематики.

Крижанівський, М. Безпілотник : оповідання / Микола Крижанівський // Вінниц. край. – 2014. – № 4. – С. 42–57.

Крижанівський, М. До невольника : [повість] / Микола Крижанівський // Україна в огні : зб. творів вінниць. письменників / упоряд. В. П. Сторожук. – Вінниця, 2016. – С. 123–180.

Куций, Л. М. Повне зібрання творів. Т. 3. Без ретуші. Політична сатира / Леонід Куций. – Вінниця : Твори, 2022. – 132 с.

Куций, Л. М. Повне зібрання творів. Т. 4. Пережитки. Сатира / Леонід Куций. – Вінниця : Твори, 2022. – 132 с.

Дєдова, І. Кохання, як воно є... : літературно-музична композиція за творами поетеси Світлани Травневої / Ірина Дєдова // Життя одвічна дивина : літ.-мист. альм. / упоряд.: **С. Травнева**, А. Хомчук, Р. Григор'єв. – Вінниця, 2021. – Вип. 3. – С. 5–18.

Новицький, С. Передмовчання : поезії / Станіслав Новицький ; худож. Т. Дудка. – Чернівці : Друк Арт, 2022. – 216 с. : портр., кольор. іл. – (Третє тисячоліття: українська поезія ; вип. 13).

Микола Миколайович Крижанівський – прозаїк, публіцист, поет, педагог, скульптор. Заслужений учитель України. Народився 27 липня 1952 р. у с. Сліди (нині Вендичанської СТГ Могилів-Подільського району) на Вінниччині. Закінчив Вінницький педагогічний інститут (1974). Працював у рідному селі директором спеціалізованої школи з розвитку творчих здібностей дітей (1983–1999), був редактором часопису «Слово Придністров'я» (1999–2009), учителював, потім – на творчій роботі.

Пише прозу, поезію, публіцистику, краєзнавчі розвідки. Автор книг: «Про козацький скарб» (2002), «Битим шляхом правда ходить» (2007), «Поезії» (2007), «Черепки» (2013), «Третя куля, Або Остап Гоголь – полковник Могилівський» (2016), «Мальована хата» (2018); публікацій у колективних збірниках і періодиці.

У 1970-ті рр. у Вінниці приватно навчався скульптури в Ю. Рожньова. Працює в станковій, монументальній та парковій скульптурі. Створив понад 50 монументальних скульптур та більш ніж сотню робіт у камені. Творчість переважно присвячена історії України. Основні роботи – монументальні скульптури Тараса Шевченка, Данила Нечая, Дмитра Чечеля, пам'ятники українській витинанці, українській пісні та ін. Учасник

мистецьких виставок і пленерів від 1974 р. За його ініціативи в рідному селі проведено міжнародний симпозіум «Мальована хата» (2012).

Займається громадською діяльністю.

Лауреат літературних премій імені М. Стельмаха (2012), «Кришталева вишня» (2016), імені О. Черногуза (2019), імені Є. Гуцала (2020), імені Л. Гавриша (2020). Кавалер відзнаки НСЖУ «Золоте перо».

Член НСЖУ (1991), НСПУ (2017).

Леонід Миронович Куций – поет-гуморист, сатирик, публіцист. Народився 12 листопада 1940 р. в с. Великий Лазучин (нині Теофіпольської СТГ Хмельницького району) Хмельницької області. У 1957 р. закінчив Базалійську середню школу, 1961 р. – Вольське авіаційне військово-технічне училище. У 1977 р. закінчив Московську військову політичну академію. Обіймав посади заступника командира з виховних питань у військових частинах РВСН. Після звільнення зі збройних сил у 1985 р. у званні підполковника – на педагогічній роботі в училищі цивільної авіації, в автомобільній школі з підготовки водіїв-механіків пересувних ракетних комплексів. Працював викладачем на обласних та республіканських курсах ЦО при Управлінні з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Вінницької облдержадміністрації. З 2002 по 2007 рр. – помічник народного депутата України. З 2008 р. – на творчій роботі.

Свої ранні твори та статті публікував у військовій пресі, у місцевих цивільних газетах. Друкувався в журналі «Перець», газетах «Віта», «Камертон», «Вінниччина», «Громада і закон» та ін. Автор півтора десятка гумористичних, сатиричних і ліричних поетичних збірок, а також книг для дітей.

Член Всеукраїнської асоціації сатириків-гумористів «Весела Січ», керівник (курінний отаман) Вінницького куреня гумористів імені Степана Руданського.

Дипломант Всеукраїнського конкурсу «Байка-2001». Лауреат премій: імені С. Руданського (1997), імені Є. Гуцала (2011), «Кришталева вишня» (2015), імені С. Олійника (2019).

Член НСЖУ (2001), НСПУ (2003).

Світлана Миколаївна Травнева (Єлісєєва) – поетеса, журналістка, педагог. Народилася 22 травня 1950 р. у с. Неменка (нині Іллінецької МТГ Вінницького району) Вінницької області. Закінчила філологічний факультет Вінницького педінституту. Працювала в школах Іллінецького району. З 1978 р. – учитель загальноосвітньої школи I-III ст. № 11 Вінницької міської ради (нині Вінницький ліцей № 11). З 2003 р. – головний редактор літературно-мистецької збірки «Стожари Поділля». Від 1995 р. друкувалися поетичні збірки авторки. Шрифтом Брайля у 2020 р. вийшла книга «Кохання, як воно є...».

Як учитель-методист, вона розробляла та впроваджувала нові методи навчання. Розробки її уроків вміщували в навчальних посібниках, збірниках, альманахах, професійній пресі: «До проблеми нетрадиційних форм навчання на уроках української мови та літератури» (2006), «Філологічні студії» (2003, 2006), «Стожари Поділля», «Українська мова й література в середніх школах, ліцейх та колегіумах», «Вивчаємо українську мову та літературу», «Джерело», «Слово педагога», «Освіта Вінниччини» та ін.

Лауреатка Подільської літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2005), Аркадійської літературної премії (2006); лауреатка перших премій літературно-мистецьких фестивалів та конкурсів: «Алуштинські розсипи» (2013), «Українська родина» (2014), Всеукраїнського конкурсу ім. П. Глазового (2015) та ін.

Нагороджена почесним знаком НСЖУ (2005), відзнакою «Золота медаль української журналістики» (2010), Почесною грамотою Верховної Ради України (2019), медаллю «За збереження національних традицій» (2020).

Членкиня НСЖУ (1996), Спілки слов'янських письменників України (2020), НСПУ (2024).

Про **Станіслава Сергійовича Новицького** див. вище.

**Літературна премія імені Михайла Стельмаха
журналу «Вінницький край»**

Кислиця, І. Моє Поділля! Ти – свята земля! : [вірші ; корот. автобіогр.] / Іван Кислиця // Вінниц. край. – 2024. – № 1. – С. 54–57.

Мартинюк, А. Бранці хреста... : поема в прозі / Анатолій Мартинюк. – Житомир : Бук-Друк, 2024. – 112 с. : портр., кольор. фот. – (Твої люди, Вінниччино! ; вип. 18).

Іван Кирилович Кислиця – аграрій, краєзнавець, публіцист, поет, прозаїк, гуморист. Народився 1941 р. у с. Руданське Шаргородського району (нині с. Руданське Шаргородської МТГ Жмеринського району) Вінницької області. Після закінчення Шаргородського сільськогосподарського технікуму (існував до 1963 р.), Української сільськогосподарської академії він, як пише сам, «почав і закінчив трудову кар'єру в місцевому колгоспі: від обліковця до головного економіста колгоспу».

Перші вірші написав ще в шкільні роки, деякі з них пізніше були надруковані в районній газеті. Іван Кислиця все своє трудове життя поєднував з нестримним прагненням до творчого слова. Після виходу на пенсію почав активно писати. Вийшли друком його книги: «Жорнівка – Довгівці – Руданське (Літопис села в історіях та долях людей)» (2016), «Душею писані рядки» (2018), «У вічній полоні : [поезія, проза, публіцистика]» (2024).

Анатолій Іванович Мартинюк – підприємець, поет. Народився 9 травня 1966 р. у с. Скоморошки (нині Оратівської СТГ Вінницького району) Вінницької області. Випускник Вінницького державного педагогічного інституту (1989), Міжрегіональної академії управління персоналом.

Автор книг: «Вірші для нот Анни: лірика» (2003), «Жити в тобі один сон: лірика» (2004), «Коли сіль несолоною стала» (2013), «Поетичні Уславлення: вірші» (2014), «Розкритий Імажинізм: поезії» (2016), «Скоморошки – як сайти, відкриваються небесам...» (2019), «Модерн по вертикалі: сто поезій» (2020),

«Сенсеї Побожжя : нариси з історії спортивної боротьби на Вінниччині» (2023). Автор публікацій у газеті «Літературна Україна», журналі «Вінницький край», колективних регіональних альманахах і збірках.

Ініціатор проведення з 2013 р. у Вінницькому літературно-меморіальному музеї М. М. Коцюбинського «поетичних п'ятниць», які згодом перетворилися на засідання клубу поезії «Поетичний чайник».

Лауреат літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2003), Всеукраїнського фестивалю поезії на Поділлі «Підкова Пегаса» (2015), Всеукраїнського літературного фестивалю «Відродження поезії» (Одеса, 2016, 2017).

Член НСПУ (2016).

Літературна премія імені Тодося Осьмачки

Герасименко, О. Соло для цвіркуна : поезії / Олена Герасименко. – Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 140 с. : іл.

Олена Василівна Герасименко – поетеса. Народилася 18 травня 1958 р. у с. Носачів (нині Ротмістрівської СТГ Черкаського району) Черкаської області. Закінчила Чернігівський юридичний технікум (нині Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»). Працювала у системі соціального захисту населення на Тепличчині Вінницької області. Від 2010 р. – керівник Теплицького районного літературно-творчого об'єднання «Дивослово».

Дебютувала 1978 р. статтями, віршами в періодиці. Авторка поетичних збірок, публікацій в альманахах, часописах, обласній та республіканській пресі. Упорядник і літературний редактор низки регіональних альманахів та книг поезій інших авторів, зокрема літературно-мистецького альманаху «Джерела – з теплицьких глибин».

Лауреатка Теплицької районної премії імені М. Леонтовича (2003), літературної премії імені М. Стельмаха (2009),

літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2017). Нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України (2017). Членкиня НСПУ (2011).

**Львівська обласна літературна премія
імені Катерини Мандрик-Куїбиди**

У номінації «Молода надія» переміг **Станіслав Новицький**.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

**Літературно-мистецька премія
імені Марка Вовчка**

Новицький, С. Із молитовника осені : поезії / Станіслав Новицький. – Харків : ПРАВО, 2024. – 152 с.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

**Подільська літературно-мистецька
премія «Кришталева вишня»**

Бондаренко, А. Незрима : поезії / Аліна Бондаренко. – Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 144 с.

Войт, П. П. Україна родом із села : новели, есе, оповідання / П. П. Войт. – Хмельницький : Стасюк Л. С., 2024. – 132 с.

Войт, П. П. Хто ти є, Україно? / П. П. Войт. – Хмельницький : Стасюк Л. С., 2023. – 104 с.

Гранатова, В. Життя з ароматом книг та присмаком полину : збірка / Віра Гранатова. – Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 32 с. : іл., портр.

Аліна Петрівна Бондаренко – журналістка, поетеса, педагог. 2015 р. закінчила Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського за спеціальністю «Журналістика», де з вересня 2021 р. – асистент кафедри

журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю. Ведуча програм у КП «Радіокомпанія «Місто над Бугом».

Викладає навчальні дисципліни: «Основи журналістики», «Жанри журналістики», «Журналістська етика». Сфера наукових інтересів – жанрова своєрідність сучасних медіа, журналістська творчість в інтернет-медіа. Брала участь у наукових конференціях.

Членкиня НСЖУ (2014).

Петро Павлович Войт – письменник, громадський діяч. Народився 4 вересня 1949 р. в с. Метанівка (нині Соболівської СТГ Гайсинського району) Вінницької області. Після закінчення Вінницького політехнічного технікуму (1968) і служби в армії 40 років пропрацював на Ладижинській ТЕС. З виходом на пенсію присвятив себе письменництву та громадській діяльності. Дописувач на сайті «Блоги Ладизина». Учасник міського літературно-мистецького об'єднання «Стожари», історичного клубу «Гіпаніс». Проживає в Ладизині.

Автор книжок малої прози «Джерела України» (2019), «По стерні босоніж» (2020), «Там, де ангел ходить босим» (2021), «Посіяне – вродить» (2022), «Хто ти є, Україно?» (2023), «Україна родом із села» (2024); публікацій у періодиці. Пише краєзнавчі розвідки, також вірші, деякі з яких стали піснями.

Лауреат літературної премії ім. Стельмаха (2019).

Член НСПУ (2023).

Віра Іванівна Гранатова (Лебедєва) – поетеса, громадська діячка. За професією – бібліотекар. Народилася в Тульчині на Вінниччині. Там і закінчила школу та Тульчинське культурно-освітнє училище з відзнакою. З 1980 р. живе та працює у Вінниці. Зараз – завідувачка бібліотеки-філії № 13 Вінницької міської централізованої бібліотечної системи, співорганізаторка поетичного клубу «Поезія незламних».

Писати вірші почала з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. За цей період видала поетичні збірки: «Вірю. Надіюсь. Люблю...» (2023), «Я інша, я тепер не та!»

(2023), «Незримо» (2024), «Життя з ароматом книг та присмаком полину» (2024).

Бере участь у поетичних проєктах, зокрема «Під спалахи сирен та блискавиць» і «Поетичний чайник». Велику увагу приділяє патріотичному вихованню молоді в умовах повномасштабної війни.

Премія імені Леоніда Гавриша

Премію отримали:

Людмила Літвінова за значний внесок у вивчення та популяризацію етнографічної спадщини України, розвиток волонтерського руху на Наддністрянщині на користь ЗСУ, патріотичне спрямування в авторській поезії;

Микола Дорош за послідовне вивчення та популяризацію подій історичного минулого Поділля, створення переконливих гіпотез стосовно ключових етапів історичного минулого України, популяризацію краєзнавства серед молоді.

Людмила Борисівна Літвінова – поетеса, публіцистка, етнограф, краєзнавець. Народилася 4 листопада 1972 р. в с. Попова Гребля (нині Чечельницької СТГ Гайсинського району) Вінницької області. У 1993 р. закінчила Тульчинське училище культури. Працювала художнім керівником у будинку культури с. Біляни. Нині – завідувачка БК с. Біляни – філії КЗ «Центр культури і дозвілля» Чернівецької селищної ради. Досліджує та відроджує старовинні родинно-побутові, обрядові пісні с. Біляни. Колекціонує, реставрує, презентує старовинний одяг та прикраси різних регіонів України, зокрема Поділля. Є керівником резонансних волонтерських, краєзнавчих, культурно-освітніх, мистецьких проєктів. У 2019 р. ініціювала створення фольклорно-етнографічного ансамблю «Ткана веретина».

Перші вірші надруковані в краєзнавчій збірці «Біляни : історія та сучасність» (2008). У 2025 р. видала першу збірку авторських поезій «Кишенька до серця близенько». Поезії та етнографічні розвідки вміщено в пресі, в журналі «Вінницький край»,

альманасі Спілки слов'янських письменників «На олтар Перемоги» (2024), а також у мережі «Інтернет».

Має активну громадянську позицію. У 2002 р. ініціювала встановлення пам'ятника «Безвинним жертвам Голодомору». Ініціатор громадського проєкту висадження Алеї Небесної Сотні в с. Біляни. З перших днів повномасштабного вторгнення очолила волонтерський центр громади села.

Нагороджена грамотами управління культури Вінницької ОДА, обласного центру народної творчості та Верховної Ради України, подяками за волонтерську діяльність від громадських організацій і військових частин.

Членкиня НСЖУ (2024).

Микола Никифорович Дорош – поет, публіцист, педагог, краєзнавець. Народився 1 січня 1951 р. у с. Воронівці (нині Уланівської СТГ Хмільницького району) Вінницької області. Випускник Вінницького державного педагогічного інституту (1976). Працював учителем історії, директором школи в рідному селі. Член Вінницького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, обласного літературно-мистецького об'єднання імені Василя Стуса.

Автор близько 40 різножанрових книг, зокрема: віршованих – «Перевесло» (2001), «Свічадо рідної землі» (2007), «Обруски рідної землі» (2014), «В полоні сонця і води» (2015), «Край волошковий» (2020), поеми «Кам'яна Буша» (2020); нарисів «Роде наш красний» (2008), публіцистичних творів про Голодомор 1932–1933 рр. – «Зламани колоски» (2003), «А пам'ять жива» (2005), «Чорні покоси» (2007), «Запланований мор» (2008), «Червоний терор» (2008), «Барвінковий шепіт» (2018). Автор кількох книг про битву на Сніводі 1362 р., історію Хмільницького краю, публікацій у періодиці, колективних альманахах та збірниках. Упорядник збірника вибраних творів поета-земляка Валер'яна Тарноградського (2015).

Відмінник освіти України, заслужений учитель України, почесний громадянин Хмільницького району, кавалер відзнаки «За заслуги перед Вінниччиною» (2023). Лауреат премії

ім. В. Вовкодава (2020), премії ім. М. Стельмаха журналу «Вінницький край» (2023).
Член НСПУ (2023).

Премія імені Леоніда Пастушенка

Карина Волошина отримала премію за статті та виступи, що викликали суспільний резонанс.

Карина Волошина – журналістка, мистецтвознавиця. Працює в газеті «Вінниччина».

Премія імені Івана Волошенюка

Нагороджений **Василь Вербецький** за об'єктивне висвітлення соціально-важливих тем.

Василь Ілліч Вербецький – журналіст. Народився 21 квітня 1961 р. в с. Шумилів (нині Бершадської МТГ Гайсинського району) Вінницької області. Закінчив Ленінградське вище військове інженерно-будівельне училище (1983), чверть століття віддав службі в армії, та його все життя вабила журналістика. Співпраця з медіа тривала і під час служби (був позаштатним кореспондентом багатьох газет), і після її завершення. Навчався на відділенні журналістики Ростовського державного університету. З 2005 р. певний час працював заступником редактора районної газети «Бершадський край».

Друкувався в різних виданнях України: «Освіта України», «Сільські вісті», «Молодь України», «Вінниччина», «Перець», на сторінках «Бершадського краю», особливо після переїзду в рідний район.

Лауреат премії ім. В. Думанського (2005), премії обласної журналістської організації «Золоте перо» (2015).

Член НСЖУ.

Вінницька обласна літературна премія імені Павла Добрянського

Любацька, Л. Майя Руда: Космічне та Земне : [літ. портр.] / Людмила Любацька. – Вінниця : ТВОРИ, 2022. – 367 с. : іл., портр.

Людмила Вікторівна Любацька – письменниця, есеїстка, публіцистка, краєзнавець. Народилася 28 лютого 1961 р. в с. Мурафа (нині Мурафської СТГ Жмеринського району) Вінницької області. Вищу освіту здобула у Вінницькому державному педагогічному інституті (учитель біології) та Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти (практичний психолог).

Автор збірок віршів «Кровообіг» (2016), «Неначе молитву, несучи хризантеми» (2019); літературознавчих розвідок «Ласкава зірка України» (2011) про М. Коцюбинського, «Михайло Каменик: Post scriptum» (2019); малої і документальної прози «Татове небо» (2013), «Ягоди для тата» (2017), «Вікно в Пеньківку» (2019); публікацій в альманахах та періодиці.

Працює в галузі культури, займається громадською діяльністю, зокрема літературно-мистецьким проектом «Русалка Дністровая».

Лауреатка низки премій: «Кришталева вишня» (2015), імені Л. Гавриша (2018), імені В. Тимчука (2019), імені М. Коцюбинського (2020).

Член НСЖУ (2010), НСПУ (2020).

Літературна премія імені Григорія Костюка

Ярослав Стешенко : епістолярний монолог / упорядник **Євген Пшеничний**. – Дрогобич : Коло, 2020. – VIII + 440 с.

Євген Вікторович Пшеничний – літературознавець, дослідник, бібліофіл. Кандидат філологічних наук. Народився 4 липня 1946 р. у м. Борислав Львівської області. Від 1947 р. жив у містечку Іллінці Вінницької області. Навчався в Чернівецькому державному університеті. З 1970 р. працював учителем

української мови і літератури Іллінецької середньої школи № 1. Із жовтня 1982 р. – асистент кафедри української літератури Дрогобицького державного педагогічного інституту (нині Дрогобицького державного університету імені Івана Франка). Після захисту кандидатської дисертації обирався завідувачем кафедри там же. У 2009 р. – директор Інституту Франкознавства. Нині проживає у Вінниці.

Автор та упорядник низки видань, тематикою яких є дослідження української книги, життя та діяльності визначних постатей української культури, зокрема життя та творчості Івана Франка.

Ініціював і видав серію наукових збірок, з-поміж яких «Франкознавчі студії» (Дрогобич, 2001–2015, шість томів) та «Славістика» (Дрогобич, 2003–2010, 2 томи). Упорядник і редактор збірників на пошану Олекси Мишанича «Верховина» (Дрогобич, 2003) та Михайла Шалати «Непідвладний часові» (Дрогобич, 2007), знакового видання «Альманах бібліофілів» (Дрогобич, 2015–2023, 3 томи). Науковий редактор третього тому фундаментальної праці Мирослава Мороза «Літопис життя і творчості Івана Франка» (Львів, 2017). Опублікував низку джерелознавчих досліджень, зокрема розвідок «Іван Франко і Герман Барац: діалог, який не відбувся», «Дмитро Чижевський і Наукове товариство імені Шевченка», підготував до друку та прокоментував листи Василя Сімовича до Дмитра Чижевського, увів у науковий обіг невідому працю Івана Франка «Причинки до культурної історії Західної України XVII–XVIII вв.».

Конкурс імені Олександри Бурбело «Струна на арфі України»

Номінація «Проза»

Переможці

1 місце – **Семен Кравченко**, учень 6-А класу Вінницького ліцею № 21;

2 місце – **Владислав Засць**, учень Северинівського ліцею Северинівської СТГ Жмеринського району Вінницької області.

Дипломанти

Дипломи за публікації прозових творів у журналі «Вінницький край» отримали учениця Жмеринського ліцею № 1 **Софія Сладковська** та учениця Жмеринського ліцею № 2 **Анастасія Мельник**.

Поетичний конкурс ТОМ – 2024 «ПОЕЗІЯ ВІДРОДЖЕННЯ»

Бондаренко, А. Незримо : поезії / Аліна Бондаренко. – Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 144 с.

Про *Аліну Петрівну Бондаренко* див. вище.

Підготувала С. Ф. Коваль

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

З історії вивчення клімату Поділля

(до 100-річчя із часу друку книги Леоніда Данилова
«Клімат Поділля»)

У 2024 р. виповнилося 100 років із часу виходу у світ книги професора Леоніда Данилова «Клімат Поділля» (Вінниця, 1924). Вона була першим виданням Кабінету виучування Поділля, що діяв при Вінницькій філії Всенародної бібліотеки України при ВУАН і де автор був науковим консультантом з метеорології.

Метеорологічна мережа на Поділлі виникла за ініціативи місцевих діячів і державних закладів ще в дорадянську епоху. Метеорологічні станції організовували насамперед завдяки поширенню агрономічних досліджень у Подільській губернії. У зв'язку з цим виникла потреба у вивченні метеорологічних умов, які впливали на зростання й урожай сільськогосподарських культур.

Швидке відновлення та розвиток метеорологічних спостережень на Поділлі розпочалися після того, як Рада Народних Комісарів УСРР ухвалила декрет (19 листопада 1921 р.) про створення Української метеорологічної служби – Укрмет. А 7 жовтня 1924 р. рішенням засідання Президії Подільського губвиконкому у Вінниці було відкрито губернський відділ цієї служби. Очолив його професор Леонід Григорович Данилов.

Народився Леонід Григорович 14 березня 1874 р. у родині вчителя. У 1890 р. закінчив Уфимську чоловічу гімназію із золотою медаллю, того самого року вступив на перший курс фізико-математичного факультету Казанського університету. У 1898 р. Л. Данилов склав іспит на ступінь магістра фізичної географії та став приват-доцентом Казанського університету.

У 1899 р. Л. Данилова прийнято на посаду приват-доцента Новоросійського (Одеського) університету, де йому доручили читати курс фізичної географії, а згодом – кліматології та динамічної метеорології. Паралельно він почав працювати штатним спостерігачем Метеорологічної обсерваторії університету. 1921 року переїхав до Вінниці, де працював спочатку завідувачем Служби

погоди Подільського відділу сільського господарства. Одночасно у 1923–1925 рр. був головою Подільського відділу Сільськогосподарського наукового комітету України. У 1924 р. очоливши губернський відділ Української метеорологічної служби, активно сприяв відновленню метеорологічних спостережень на Поділлі.

1924-го Леонід Григорович брав участь у створенні регіональної громадської краєзнавчої інституції – Кабінету виучування Поділля, під егідою якого побачила світ монографія «Клімат Поділля», що була удостоєна премії Всеукраїнської комісії з преміювання наукових праць при Укрнауці Наркомату освіти.

Праця «Клімат Поділля» складається із шести розділів. У першому подано короткий нарис розвитку кліматографічних дослідів на Поділлі, описано занепад метеорологічної справи під час Першої світової війни та революції. Саме під час цих історичних подій було зруйновано метеорологічну мережу Поділля й знищено архіви більшості метеорологічних станцій, тому надалі стало «дослідження в метеорологічній царині надзвичайно тяжким».

У другому висвітлено загальну характеристику клімату Поділля залежно від його географічного положення, режиму вітрів, впливу південних морів.

Цікавим є третій розділ, де описано опади на Поділлі, їх річний хід та географічний розподіл: град, сніг та сніговий настил, посухи та їхній зв'язок із загальним станом атмосфери й довготривалими баричними хвилями. Зокрема, змальовано подільську зиму: «...дуже змінна й нестійка, довгі періоди відлиги... Найстійкіший тут сніг у січні (коло 20–25 днів) та лютому (від 15–20 днів)...». Про Південний Буг сказано: «водний режим Бога в межах Поділля квалітативно є подібний до режиму більшості річок східньо-європейської рівнини. Лід стає тут у другій половині листопаду й льодова поволока держиться коло 100 днів, – до початку березня».

У четвертому розділі увагу приділено хмарності, її розподілу. Автор досліджує тумани: «...тумани на Поділлі трапляються тепліє пори року дуже рідко: найчастіше їх можна спостерігати тільки ночами й ранішніми годинами, та й то в

місцевостях з умовами особливо сприяючими конденсації пари – балках, низинах, заливних луках, у долинах...». Тема роси представлена так, що вона може замінити дощ, коли його немає, або допомогти рослинам під час посухи.

П'ятий розділ описує температуру повітря, її річний хід та географічний розподіл. Роль Дністро-Бузького вододілу, неперіодові коливання температури, хвилі тепла й холоду, довготривалі аномалії температури, температура ґрунту. Як пише автор у своїх дослідженнях: «...найжаркіший місяць – липень, по ньому йде серпень, потім червень... Перевищення вересневої температури над травневою є типове явище середньо-європейського клімату... Січень та лютий – найхолодніші місяці...». Певну увагу приділяє аномаліям температури та від чого вони залежать.

Останній шостий розділ – це висновки, висвітлення чотирьох кліматичних районів губернії, питання про мікрокліматичні відмінності. Автор визначає такі кліматичні райони на Поділлі: Північно-Придністрянський – надмірно вогкий та м'який за температурою; Південно-Придністрянський – з тенденцією до посухи, але м'який за температурою; Північно-Бузький – вогкий та порівняно холодний і Південно-Прибузький – «найприкріший температурою з виразно виявленою посушливою тенденцією».

Книгу супроводжують графіки, діаграми, таблиці та карти.

У своїх висновках автор пише, що «тепер, на руїнах старого ми будуємо нову сітку і, хоч матеріальні можливості далеко тяжчі тепер, ніж були тоді, як утворювалася стара Південно-Західна сітка, ми віримо в краще майбутнє...».

Вказано дату закінчення цього дослідження – січень 1924 р., а завершує видання бібліографія.

Працю Леоніда Григоровича Данилова «Клімат Поділля» було рекомендовано як посібник для навчальних закладів регіону, а самого автора вважають першим синоптиком Поділля, який на початковому етапі діяльності Укрмету розробив нову методику довгострокових прогнозів погоди.

Первинно власником книги був Д. Мартинюк, що засвідчує його власницький напис. До фонду ВОУНБ ім. В. Отамановського вона потрапила 06.11.1965 р. з міського

букіністичного магазину. Зберігається у відділі рідкісних і цінних видань.

Вона й досі має заслужену популярність у фахівців і краєзнавців.

Підготувала Н. В. Березюк

Книжкова золотарська оправа як явище української культури

*(до 100-річчя виходу книги Данила Щербаківського
«Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні»)*

Золотарська оправа видань здавна привертала увагу і дослідників, і поціновувачів книги своєю красою та осмисленістю кожної деталі оздоблення. Розуміння того, що літературний шедевр повинен мати належне зовнішнє оформлення, сягає глибокої давнини. Українські землі не стали винятком.

Витвори ремісничого натхнення XVI–XIX ст. описав Данило Щербаківський (1877–1927). Він першим у праці «Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні» спробував окреслити основні етапи художньо-стилістичного розвитку золотарських оправ. У 2024 р. виповнилося 100 років із часу її друку. Автор був знаним істориком і мистецтвознавцем української старовини. Він досліджував історію українського мистецтва, розмаїття етнічної матеріальної культури, завідував історико-побутовим відділом та відділом народного мистецтва Музею старожитностей і мистецтв (1910–1927), був членом Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтва. Науковий доробок Данила Щербаківського здобув визнання, і його запросили стати почесним членом Української академії мистецтв (1918) та Етнографічної комісії ВУАН (1920), ученим секретарем секції мистецтв Українського наукового товариства в Києві (1921), заступником голови Всеукраїнського археологічного комітету (1922), дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка. Видатний український учений-гуманітарист

Сергій Єфремов писав про науковця: «Енергія, завзяття і відданість праці в Данила Щербаківського були колосальні. Він не жалував себе на роботі, увесь віддаючись їй, і того ж чекав і вимагав від інших, органічно не розуміючи, як можна робити щось наполовину. Сам він просто не вмів цього; коли робив щось, то віддавався роботі увесь, забуваючи про свої власні інтереси і не дбаючи про них. Не гребував і «чорною» роботою, коли це могло посунути справу...».

Д. Щербаківський чимало зробив для повернення з Москви до Києва культурних надбань України. Зараз найбільша колекція виробів золотарства зберігається у філії Національного музею історії України – Музеї історичних коштовностей України. Значна частина експонатів – це церковні цінності музейного значення, які були повернуті в Україну у 1922 р. саме вченим. Результати дослідження, які Щербаківський виклав у книзі «Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні», уперше розкривали красу українських золотарських оправ.

Учений подав описи та короткі відомості про оправи, які на той час зберігалися в київських музеях та наочно демонстрували високий рівень ювелірного мистецтва на українських землях. Авторський текст доповнили фотографії. Дослідник вважав, що зібрано надто мало інформації про українські оправи, щоб остаточно визначитися з їхньою оригінальністю, проте вже можна міркувати про візантійський та західноєвропейський впливи, а також почасти – мусульманський. Він звернув увагу на конструкцію металевої оправ, зокрема роль корінця, вказуючи, що суцільний корінець за технологією оздоблення – це суцільна металева пластина (прорізна, суцільна карбована, гравірована) або кольчуга. Останню як окремий тип відзначив саме Д. Щербаківський. Він писав також, що на оформлення оправ українських видань пізнього часу впливали гравюри зі стародруків.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського зберігається примірник згаданої публікації, що є відбитком із журналу «Бібліологічні вісті» Українського наукового інституту книгознавства. Книга надійшла до фонду Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при ВУАН, що

підтверджується характерним топографічним шифром. Вочевидь, керівництво філії потурбувалось про набуття відбитку, попри наявність передплаченого журналу.

На бібліотечному примірнику виявлено також відбиток овальної печатки «Вінницька / бібліотека / ім. Коцюбинського», який засвідчує подальшу долю друку. Після ліквідації філії на її базі планували створити бібліотеку ім. Коцюбинського. Цей етап відбито на титульному аркуші примірника, який надалі зберігався вже в нашій обласній бібліотеці.

Відбиток має добрий стан збереженості, наявна оригінальна обкладинка, хоча потребує реставраційного втручання її згин. Традиційно малий тираж відбитків змушує нас уважніше ставитися до кожного збереженого примірника, тим паче такого бурхливого часу, як перші роки радянської влади.

Підготувала Н. Г. Стойко

ХРОНІКА. ПОДІЇ

Пропонований перелік найцікавіших, на наш погляд, подій, дотичних до книжкового всесвіту, допомагає уявити повсякденне життя Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського впродовж 2024 р.

Січень

До 86-ї річниці від дня народження українського поета й дисидента, лауреата Шевченківської премії, Героя України Василя Семеновича Стуса структурні підрозділи бібліотеки провели низку заходів з метою вшанування пам'яті земляка. Зокрема, презентували бібліотечні виставки: у відділі краєзнавства – книжкову виставку-пам'ять «Його слово – послання у вічність»; у секторі газетної періодики – виставку-дату «Неповторний лицар правди»; у відділі абонементу – книжкову виставку «Василь Стус – журба і гордість України».

6 січня працівники бібліотеки організували акцію вшанування пам'яті поета. Традиційно біля пам'ятника Василю Стусу на площі його імені разом із викладачами та студентами Донецького національного університету імені Василя Стуса (ДонНУ ім. В. Стуса), офіцерами й курсантами Національної академії Національної гвардії України, громадськими діячами, письменниками, науковцями та поціновувачами Стусової поезії вшанували пам'ять видатного митця.

18 січня в межах щорічних Стусівських читань у читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбувся літературно-мистецький вечір «Життя, віддане Україні». Традиційно на початку вечора директор ВОУНБ ім. В. Отамановського Лариса Сенік разом з Ольгою Дерновою, начальником управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА, і Вадимом Вітковським, головою Вінницької обласної організації НСПУ, біля портрета Василя Стуса запалили свічку пам'яті поету й усім українцям, які віддали життя за свою Батьківщину, та вшанували разом з усіма присутніми хвилиною мовчання.

У літературно-мистецькому заході взяли участь: Валентина Сторожук, письменниця, член НСПУ, заступник головного редактора журналу «Вінницький край», заслужений працівник культури України; Ольга Пуніна, стусознавиця, кандидат філологічних наук, доцент ДонНУ ім. В. Стуса; Вадим Вітковський, письменник-публіцист, голова Вінницької обласної організації НСПУ, заслужений журналіст України; Володимир Лазаренко, історик, завідувач відділу українознавства Вінницької академії безперервної освіти; Жанна Дмитренко, поетеса, член НСПУ; Станіслав Новицький, поет, член НСПУ, військовослужбовець.

На заході прозвучав відомий поетичний твір Василя Стуса «У цьому полі, синьому, як льон», покладений на музику, у виконанні Ніни Бегас, засновниці народного вокального ансамблю «Оберіг» ВДПУ ім. М. Коцюбинського.

Творча молодь декламувала поезії видатного митця та співала пісень на його слова, які в нинішніх умовах російсько-української війни актуальні й близькі українцям та набувають особливої гостроти.

Поезії Василя Стуса, присвячені дружині Валентині, прочитали Альона Баланда та Марія Шелепало, студентки 3-го курсу театрального відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича.

Листи Василя Стуса, написані синові Дмитру, прочитав Артур Костянтинов, актор Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру імені М. Садовського.

Декламували поезію поета-земляка і курсанти Національної академії Національної гвардії України Дар'я Мантя і Тарас Редзій, учениця 9 класу Вінницького ліцею № 3 Соломія Кобець.

На завершення Стусівських читань поет і бард Олександр Рак виконав музичний твір на слова Василя Стуса «Як добре те, що смерті не боюсь я...» та власні патріотичні пісні.

Для всіх поціновувачів творчості митця експонувалася книжкова виставка «Людина совісті та кришталево чистої душі», підготовлена фахівцями відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук ВОУНБ ім. В. Отамановського.

1 січня у відділі абонементу влаштовано книжкову виставку-портрет «Сузір'я літераторів Вінниччини».

4 січня в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулися урочистості з нагоди нагородження лауреатів щорічної літературно-мистецької премії Вінницької обласної Ради імені Степана Руданського 2023 р. та Всеукраїнська науково-практична конференція «Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури» (до 190-річчя від дня народження українського поета, перекладача) у змішаному форматі (офлайн та онлайн). У форумі взяли участь представники влади, місцевого самоврядування, науковці, бібліотечні фахівці з міста Вінниці та області, Києва, Житомира, Тернополя, м. Дунаївців Хмельницької області. У відділі краєзнавства було представлено книжкову виставку-ювілей «Живе слово правди Степана Руданського».

У січні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук презентував книгу О. Я. Кониського «Семен Жук і його родичі» та зробив медійний огляд видання Юлії Смаль «Як я бота ботом».

У січні влаштовано книжкові виставки:

- «Англомовна література XVII – початку XX ст.» – відділ рідкісних і цінних видань;

- «Найкращі книги про бізнес: література для бізнесменів і підприємців» – відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук;

- «Майстер коротких оповідань – Едгар Аллан По» («The Master of Short Stories – Edgar Allan Poe») (до 215-річчя від дня народження американського письменника); «Культура думки і слова Вільяма Сомерсета Моєма» (до 150-річчя від дня народження англійського драматурга) – відділ документів іноземними мовами;

- «Я сів те, що Бог послав...» (до 185-річчя від дня народження Павла Платоновича Чубинського, українського фольклориста, етнографа, поета) – відділ художньої культури та мистецтв.

Лютий

7 лютого відділ документів іноземними мовами провів літературну годину «Читання польської літератури українською мовою» (до Всесвітнього дня читання вголос).

7–14 лютого проведено загальнобібліотечну акцію до Міжнародного дня дарування книг «Даруйте книги заради Перемоги».

21 лютого в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук з нагоди Міжнародного дня рідної мови відбулося літературно-мистецьке свято «Рідна мова – роду основа». Захід організовано обласною бібліотекою спільно з управлінням у справах національностей та релігій Вінницької ОВА в межах культурно-мистецького проекту «Мови різні – душа одна».

З Міжнародним днем рідної мови всіх присутніх привітали Галина Пасека, заступник начальника управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА, Алла Ратинська, заступник начальника управління у справах національностей та релігій Вінницької ОВА.

Олена Марценюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», у своєму виступі зауважила, що в кожній людини є мова, з якої почалося її буття в цьому світі. Наголосила також, що сьогодні, під час війни, українська мова об'єднує всіх, хто проживає в Україні, є мовою свободи та могутньою зброєю українського народу в боротьбі за незалежність і перемогу.

Українську сторінку на святі представили вінницька поетеса Діана Перейма, яка прочитала вірш про рідну мову, учні театального відділення Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька» Єлизавета Сандацян і Дар'я Козачишина продекламували патріотичну поезію сучасних українських поетес Олександри Бурбело й Олесі Василенко. А Вероніка Хващевська створила гарний настрій присутнім на святі, привітавши всіх піснею з репертуару співачки Ярослави Хоми «Сила роду».

Кримськотатарську сторінку відкрила Юлія Піскунова, представник Вінницької кримськотатарської громадської організації «Ветан» (голова Ескандер Анафієв) та подарувала для

читачів бібліотеки книгу Наталії Беліцер «Кримські татари: історія корінного народу». У режимі онлайн виступила на святі Людмила Коротких, представниця ГО «Кримськотатарський ресурсний центр» (м. Київ), яка розповіла про становище кримських татар, що проживають у Криму та на півдні України, про становище кримськотатарської мови в окупованому Криму, а також зазначила, що зі свого боку організація робить усе задля збереження та розвитку мови корінного народу та заради того, щоб Крим повернувся до України та відновилася територіальна цілісність нашої держави.

Представляючи на святі єврейську сторінку, директор Вінницького музею Голокосту Леонід Трахтенберг прочитав вірш мовою ідиш про загиблих єврейських дітей і подарував у фонд обласної книгозбірні книгу Джона Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі». Леонід Михайлович вивчає й береже історію та культуру єврейського народу, є членом правління Вінницького обласного товариства єврейської мови і культури (голова Олександр Цодікович). Марія Колтонюк, голова Хмільницької міської єврейської громади, бард і композитор, виконала пісні в авторській обробці мовами ідиш, іврит та українською.

Польську сторінку уособлювали Алла Ратинська, голова ГО «Спілка поляків Вінниччини», та представники цієї організації – учасники вокального ансамблю «Подільнянка» (художній керівник Діана Пташинська), які виконали польські пісні, та Софія Понятовська, яка прочитала вірш польської поетеси Віслави Шимборської «Нічого двічі».

Вірменську сторінку представили Наїра Давоян та Анаїт Овакимян, представниці Вінницької обласної ГО «Вірменська діаспора Вінниччини» (голова Самвел Єгоян), та презентували відеоролик про культуру, звичаї і мову вірменського народу. Також вони привітали всіх присутніх рідною вірменською.

Грузинську сторінку презентував незмінний учасник свята рідної мови Гіоргі Сванідзе, представник Вінницької обласної грузинської громадської організації «Арго» (голова Мерабі Нарсія). Гіоргі декламував вірш грузинською про рідну мову Іосіфа Нонешвілі, заспівав грузинську народну пісню «Гірськими стежками» та пісню на слова Ладі Асатіані «Якщо ти грузин»

під особисте акомпанування на грузинському народному музичному інструменті – пандурі.

Азербайджанську сторінку відкрили представники ГО Вінницька міська громада азербайджанців «Атеш» (голова Теймур Абушов) Гадір Бабаєв, який виконав пісню азербайджанською мовою «Dostum» («Мій друг»), та Акбар Шахбандаєв, який прочитав поезію Самеда Вургуну «Азербайджан», передаючи національну вдачу і волелюбність свого народу.

Чеську сторінку озвучили представники ГО «Освітньо-культурний центр «Чехи Поділля». Голова організації Юрій Василюк розповів про діяльність центру, а його сини, Михайло і Володимир, прочитали чеською мовою гімн Чехії та поезію Яна Скацеля «Попелюшка і горіхи».

Хорватську сторінку представив голова ГО «Альянс Україна-Хорватія» Сергій Ямковенко, який розповів про діяльність організації, привітав усіх присутніх хорватською та презентував відеоролик «Хорватська рапсодія».

Завершилося свято рідної мови символічно – українською патріотичною піснею за свободу та незалежність нашої країни з репертуару відомого співака О. Пономарьова «Заспіваймо пісню за Україну» у виконанні Вероніки Хващевської та всіх учасників заходу.

Усім учасникам, які представляли свої національні мови, організатори свята вручили подяки та пам'ятні подарунки.

Захід супроводжувала книжково-ілюстративна виставка «Мова без кордонів», підготовлена фахівцями відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук.

Інформаційна година «Мови міжнародного спілкування: вчора, сьогодні, завтра» відбулась у відділі документів іноземними мовами.

Бібліотечні виставки були організовані: у секторі газетної періодики – виставка газетних публікацій «Кращої, ніж рідна, мови не буває...»; у секторі правової інформації – «Мовна політика в законодавчому просторі України»; у відділі абонементів – «Плюсує українську!».

28 лютого в межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» у читальній залі відділу документів

із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася лекція-презентація «Митці за Україну» (лектор – Ольга Коляструк, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського).

У лютому було організовано:

- виставку-привітання «Сатирик-гуманіст епохи Ренесансу» (до 530-ї річниці від дня народження Франсуа Рабле) – відділ документів іноземними мовами;

- книжково-ілюстративну виставку «Друкар книг, перед тим небачених...» (до 450-річчя з початку книгодрукування в Україні) – відділ рідкісних і цінних видань.

19 лютого відділ абонементу на сайті бібліотеки, сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського та групи «Вінницьк@ ОУНБ інформує» в соціальній мережі «Фейсбук» представив буктрейлер на книгу «Майдан. Пряма мова» (Книга 1; упорядники: О. Ю. Чебанюк, О. Ю. Ковальова) (до Дня Героїв Небесної Сотні). 20 лютого презентував відеоогляд книги Оскара Бреніф'є «Що добре, а що погано?».

Березень

Заходи до 210-ї річниці від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, українського поета, мислителя, художника (в межах Шевченківських читань «Ми – з Кобзарєвого роду»):

4 березня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук влаштував книжково-ілюстративну виставку «Вічними шляхами Кобзаря»; сектор газетної періодики – виставку газетних публікацій «Шлях Кобзаря – це шлях народу».

5 березня сектор газетної періодики на платформі для відеоконференцій ZOOM провів пізнавальну годину «Тарасове слово – то правда жива» для вихованців КЗ «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій».

Відділ рідкісних і цінних видань на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» презентував віртуальну виставку «Тарас Шевченко – геній і пророк українського народу».

7 березня відділ краєзнавства влаштував книжкову виставку-ювілей «Тарас Шевченко у творчості вінницьких письменників»; відділ документів іноземними мовами – книжково-ілюстраційну виставку «Велика особистість великого народу: Тарас Шевченко» («The Great Personality of the Great Nation: Taras Shevchenko»); відділ художньої культури та мистецтв – виставку однієї книги Володимира Яцюка «Шевченківська листівка як пам'ятка історії та культури 1890–1940».

Відбулося літературно-мистецьке свято «Відомий і незначний Кобзар». У заході взяли участь письменники, науковці, творчі колективи, студенти вінницьких закладів освіти та курсанти Національної академії Національної гвардії України. Курсанти Михайло Кинька та Владислав Токар декламували вірші Тараса Шевченка «І досі сниться: під горою...», «Не женися на багатій...». Станіслав Новицький, письменник, член НСПУ, військовослужбовець, розповів про Шевченка – поборника української національної ідеї, процитував відомих українських митців, які писали про Тараса Григоровича, зокрема Івана Деркача, та зауважив, що майже через півтора століття після смерті Великого Кобзаря його твори хвилюють, навчають, тривожать душі.

9 березня відділ наукової інформації та бібліографії влаштував виставку-портрет «Бібліографічна Шевченкіана».

* * *

6 березня відділ рідкісних і цінних видань організував круглий стіл «Валентин Отамановський – український історик, бібліограф, краєзнавець, громадський і політичний діяч» (до 60-ї річниці вшанування пам'яті) за участі відомих науковців, краєзнавців, дослідників життя і творчості відомого діяча, чиє життя і діяльність пов'язані з Подільським краєм.

17 березня відбулися заходи до Всесвітнього дня поезії в межах Національного тижня читання поезії «Ріки незмінно течуть додому»: відділ краєзнавства презентував книжкову виставку-колаж «В сузір'ї слів, і квітів, і зірок» (вінницькі поети-ювіляри 2024); у відділі абонементу відбулася творча зустріч з поетесою Оленою Вітенко; в межах проєкту «У поезії живе людина» відділ маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності на платформі для відеоконференцій Google Meet провів

годину патріотичної поезії з Олександром Костюк; відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук провів краєзнавчу годину «Слово поета: від земного до вічного» та організував відкритий мікрофон читання патріотичної поезії «Слово, моя ти єдина зброе».

20 березня в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук пройшла презентація книги дружини загиблого Героя Юлії Гаврилюк «Мій Джміль з брунатними очима». На захід завітали курсанти Національної гвардії України, друзі родини, посестри Юлії та військовослужбовиця, волонтерка, голова ГО «Введені серцем» Юлія Щербань, яка особисто знала Володимира та підтримує родину загиблого.

Відділ абонементу підготував книжкову виставку «Духовний материк митця» (до 95-річчя від дня народження Юрія Михайловича Мушкетика, українського прозаїка).

У березні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів іноземними мовами представив віртуальний літературний глобус «На літературних просторах» (до Всесвітнього дня письменника); відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук презентував книгу Євгена Гребінки «Чайковський»; відділ абонементу представив відеоогляд серії книг Люсі Гокінг, Стівена Гокінга «Джордж і скарби космосу»; відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук провів віртуальний огляд книги Андрія Куркова «Рух «Емаус»; відділ абонементу в межах центру обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM» представив відеоогляд книги Олени Осмоловської «Сонце в озері твоєму».

Квітень

4 квітня відділ абонементу презентував книжкову виставку «Таємниці книжкової полиці» (до Міжнародного дня дитячої книги).

Відділ рідкісних і цінних видань провів тематичну годину «Книгознавчі студії» і влаштував виставку однієї книги «Ярослав Стещенко: епістолярний монолог» (до 120-річчя від дня народження українського книгознавця і бібліографа).

10 квітня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук провів презентацію художньо-документальної повісті «Окупація, або Правда про український Київ 1941–1942 рр.» Богдана Червака, українського громадського й політичного діяча, голови Організації українських націоналістів.

20 квітня відділ документів іноземними мовами підготував книжкову жанрову виставку «Безсмертя Шекспіра ховається у книгах» (до 460-річчя від дня народження англійського драматурга, поета).

23 квітня організовано загальнобібліотечний День інформації «Історія української книги та книгодрукування». У програмі підготовлено та представлено: книжкову виставку «Про книгу – з любов'ю і повагою» (відділ абонементу); виставку однієї книги «Стара вища освіта в Київській Україні XVI – початку XIX ст.» (до 100-річчя виходу з друку) (відділ рідкісних і цінних видань); віртуальну книжкову виставку «Авторське право: правові основи сучасного захисту» (сектор правової інформації); рекомендаційний бібліографічний список «Розвиток книговидавничої справи та книгодрукування в Україні» (відділ наукової інформації та бібліографії); книжкову виставку «Медицина минулого століття (книги-ювіляри 2024)» (відділ медичних наук); віртуальну виставку «Аграрна наука України у виданнях: історичний аспект» (сектор аграрних наук); книжково-ілюстративну виставку «Європейські книги, які читають в Україні» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук); віртуальну виставку «Від ери Гутенберга до ери комп'ютерів» (відділ документів іноземними мовами).

Фахівці відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук провели флешмоб «Що читають українці?», щоб дізнатися, які книги цікавлять користувачів бібліотеки. Відділ художньої культури та мистецтв організував книжковий подіум «Під шелест сторінок мистецьких». Відділ краєзнавства представив краєзнавчий коментар «Авторське право у краєзнавстві: виклики та перспективи при цифровій передачі даних». У читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулося творче побачення з книгами вінницької письменниці Олександри Костюк.

До Всесвітнього дня книги та авторського права в межах загальнобібліотечного Дня інформації «Історія української книги та книгодрукування» пройшла акція «Через книгу – до добра і знань» (безкоштовне оформлення читацьких документів з видачею квартального читацького квитка).

25 квітня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури факультету філології й журналістики імені М. Стельмаха ВДПУ ім. М. Коцюбинського, письменниця Ірина Зелененька в межах інтелектуально-просвітницького проекту «На перетині культур» виступила з лекцією-візуалізацією «Література і війна: національний вимір», а також презентувала антологію воєнної лірики «Весна озброєна» (2022), альманахи «Вічність трива цей день», «Художні хроніки війни» (2022). На заході були присутні працівники бібліотеки та студенти Національної академії Національної гвардії України. Студент Артем Книш читав вірші сучасних поетів.

У квітні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив книгу Івана Липи «Війна, Смерть і Любов»; відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук зробив віртуальний огляд книги Євгена Жигілія «Майстер дзвінка. Як пояснювати, переконувати та продавати телефоном».

Травень

8 травня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук провів літературну годину «Образ матері в українській літературі» (до Дня матері та до Міжнародного дня сім'ї).

20 травня відділ документів іноземними мовами влаштував виставку-калейдоскоп «Життя, насичене пригодами» (до 165-річчя від дня народження Артура Конан Дойла, англійського прозаїка).

20 травня відділ маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності на платформі Google Meet провів годину поезії з

вінницькою поетесою Оксаною Лихогляд у межах проєкту «У поезії живе людина».

23 травня відбулася презентація книги волонтерки Світлани Пенькової «Українські Колібри». Видання присвячене загиблomu під час виконання бойового завдання чоловікові авторки – борттехніку однієї з авіаційних бригад Повітряних Сил України Віктору Пеньковому. Ідея написати книгу виникла у Світлани майже одразу після того, як вона дізналась про загибель чоловіка. Через деякий час, коли жінка потрохи знаходила в собі сили повертатися до життя, вона пройшла курс письменницької майстерності від провідних українських майстрів слова. Книга «Українські Колібри» розповідає про історію родини, щирі емоції, події війни та життя. Презентацію супроводжувала книжково-ілюстративна виставка «Борці за волю».

30 травня в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» відбулася презентація на тему «Деокупація свідомості в умовах російсько-української війни», яку представив головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах Українського інституту національної пам'яті Олексій Серветнік.

У травні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив книгу Осипа Маковея «Ярошенко»; відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук провів віртуальний огляд книги Олексія Іванова «Як придумати ідею, якщо ви не Огілві»; відділ наукової інформації та бібліографії продемонстрував віртуальну виставку «Українські письменники над плином часу».

Червень

13 червня відділ рідкісних і цінних видань влаштував виставку однієї книги Олександра Красовського «Гідро-геологічна основа Поділля» (до 100-річчя виходу з друку).

17 червня відділ абонементу підготував відеоогляд добірки книг «У світі пригод разом з Астрід Ліндгрен».

27 червня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук підготував виставку-портрет «Неперевершена Олена Пчілка: грані таланту» (до 175-річчя від дня народження української поетеси, прозаїка, драматурга, перекладачки, літературного критика).

27 червня відбулася презентація видання Костянтина Завальнюка та Валерія Рекрута «Державний архів Вінницької області у документах епохи» у межах засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю».

У книзі автори представили архівні документи та матеріали періодики із фондів Державного архіву Вінницької області, Державного архіву Хмельницької області, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України у м. Києві, Галузевого державного архіву Служби безпеки України з історії створення та діяльності провідної архівної установи Вінницької області з другої половини XIX ст. до 2018 р. У виданні вміщено біографічні нариси про людей, які здійснили значний внесок у розвиток архівної галузі на Вінниччині. Книга розрахована на всіх, кому небайдужа історія України та нашого краю.

У заході взяли участь: Костянтин Завальнюк, кандидат історичних наук, головний спеціаліст відділу інформації Державного архіву Вінницької області, почесний краєзнавець України, член НСЖУ, Асоціації письменників України, Історичного клубу «Холодний Яр»; Валерій Рекрут, кандидат історичних наук, заступник директора Вінницької філії Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка, почесний краєзнавець України; Олександр Петренко, кандидат історичних наук, заступник директора Державного архіву Вінницької області; Сергій Гальчак, доктор історичних наук, професор кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю ВДПУ ім. М. Коцюбинського, заслужений працівник культури України, голова Вінницької обласної організації НСКУ; Сергій Гула, кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи КЗ «Музей Вінниці».

Захід супроводжували книжкові виставки «Відкриваючи сторінки історії», «Науковий доробок Костянтина Завальнюка та Валерія Рекрута», підготовлені фахівцями відділу краєзнавства.

У червні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук презентував книгу Євгенії Ярошинської «Твори».

Липень

1 липня відділ рідкісних і цінних видань підготував книжкову виставку «Вирій життя у творчості» (до 220-річчя від дня народження Жорж Санд).

2 липня відділ краєзнавства влаштував книжкову виставку-ювілей «Зоря, яку вимріяв Володимир Рабенчук» (до 80-річчя від дня народження поета, прозаїка, кінодраматурга, журналіста, заслуженого працівника культури України).

11 липня відділ документів іноземними мовами влаштував книжкову виставку «Літературний дотик. Класики польської прози».

29 липня у відділі наукової інформації та бібліографії презентовано виставку книг-номінантів на здобуття Всеукраїнської літературної премії ім. Михайла Коцюбинського.

У липні на сайті бібліотеки, сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського та групи «Вінницьк@ ОУНБ інформує» в соціальній мережі «Фейсбук» відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук презентував віртуальну виставку «Книжковий мікс: що варто почитати влітку».

Серпень

1 серпня відділ абонементів влаштував книжкову виставку творів письменників Криму «Сонця й моря на межі».

6 серпня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук провів літературну годину «Провісник правди і життя» (до 205-ї річниці від дня народження Пантелеймона Куліша, українського прозаїка, поета, драматурга).

12 серпня відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук у рубриці «Книжкова знахідка» здійснив огляд книги Н. Є. Кудли «Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності».

22 серпня відділ краєзнавства влаштував книжкову виставку «Життя та творчість у відлунні слів та образів»

(до 105-ї річниці від дня народження Аріядни Стебельської-Шумовської, української поетеси, літературного критика, мистецтвознавця, журналіста, маляра, скульптора).

25 серпня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук розгорнув книжкову виставку «Павло Загребельний. Творча доля митця» (до 100-річчя від дня народження).

Вересень

4 вересня відбулися вересневі Стусівські читання «І в смерті з рідним краєм поріднюсь...». Захід присвячений дню пам'яті Василя Стуса – поета і дисидента.

Відкрили читання Ольга Дернова, начальник управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА, та Галина Слотюк, заступник директора з наукової роботи та інформатизації ВОУНБ ім. В. Отамановського. На заході виступили: письменниці Ольга Пуніна, Ірина Зелененька, Віктор Крупка, кандидат філологічних наук, доцент ВДПУ ім. М. Коцюбинського, поет, член НСПУ та НСЖУ; Олексій Серветнік, головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах Українського інституту національної пам'яті, та інші.

Відділ краєзнавства влаштував книжкову виставку-вшанування «Земний та незламний...» (до дня пам'яті Василя Стуса).

7 вересня у відділі документів іноземними мовами відбулися «Національні читання» («Narodowe Czytanie») за твором Юліуша Словацького «Кордіан», організовані бібліотекою спільно з ГО «Конфедерація поляків Поділля – XXI століття».

23 вересня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук відбулася презентація поетичної збірки «37» відомої вінницької дизайнерки, художниці, поетеси Світлани Теренчук. Книга «37» – більше, ніж просто збірка віршів. Вона є глибоким зануренням у світ думок, емоцій та переживань. Усі присутні переглянули презентаційний відеоролик, послухали історію створення книги та авторське виконання поезії.

24 вересня відбулася презентація книги Наталії Андрійчук «Мужність жити». Це п'ята книга авторки. Видання присвя-

чене її матері Ганні Леонтіївні. Книга вчить оптимістичному та філософському ставленню до життя: вмінню тримати удар, гідно виходити з непередбачуваних ситуацій, подоланню ризиків сьогодення та вихованню емоційної стійкості, а також приймати з вдячністю все, що посилає доля, та вміти радіти життю й ні на що не нарікати.

26 вересня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у Вінницькому фаховому коледжі мистецтв ім. М. Д. Леонтовича провів виїзну літературну годину «Моє життя і творчість обертаються навколо України» (до 95-ї річниці від дня народження Дмитра Васильовича Павличка, українського поета, перекладача).

У вересні в бібліотеці діяли книжкові виставки:

- «Наскрізь новочасний письменник» (до 160-річчя від дня народження Михайла Коцюбинського) – відділ рідкісних і цінних видань;

- «Письменницьким маршрутом місцевих авторів» (до Дня міста Вінниця) – відділ краєзнавства;

- «Книги-ювіляри зарубіжних авторів» – відділ абонементу;

- «Я – України син» (до 130-річчя від дня народження Олександра Петровича Довженка, українського кінорежисера, сценариста, письменника) – відділ художньої культури та мистецтв;

- «Шляхами долі та творчості Анатолія Свидницького» (до 190-річчя від дня народження українського письменника-класика, фольклориста); «Сторінками подарованих книг: книги з автографом» (до Всеукраїнського дня бібліотек) – відділ краєзнавства;

- «Палкий шанувальник книг» (до 130-річчя від дня народження польського поета Юліана Тувіма) – відділ документів іноземними мовами;

- «Книги-ювіляри 2024 року» (до Всеукраїнського дня бібліотек) – відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук.

У вересні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив книгу Л. Старицької-Черняхівської «Діамантовий перстень».

Жовтень

7 жовтня у відділі рідкісних і цінних видань відбулася презентація книжкової виставки «Музичні раритети з фонду відділу рідкісних і цінних видань» (до Міжнародного дня музики).

16 жовтня відділ наукової інформації та бібліографії підготував виставку-інформацію «Історія українського словникарства» (до Дня української писемності та мови).

17 жовтня у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» відбулася презентація на тему «Освічена нація – відновлена Україна: просвітницькі центри для молоді та дорослих», яку представив проректор з науково-педагогічної роботи, молодіжної політики та розвитку ДонНУ ім. Василя Стуса, кандидат політичних наук Максим Прихненко.

22 жовтня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук розгорнув книжково-ілюстративну виставку «А ми народ, що народився з мови!» (до Дня української писемності та мови).

23 жовтня відділ рідкісних і цінних видань влаштував виставку однієї книги «Клімат Поділля» (до 100-річчя з дня друкування видання професора Леоніда Григоровича Данилова).

24 жовтня традиційно до Дня української писемності та мови відбувся літературно-мистецький вечір «Українська мова – твоя перемога!». Під час заходу із цікавими повідомленнями про мову, її становлення, сучасний стан, зокрема й про українську мову в медіа, виступили: Аліна Сорочан, викладач української філології, заступник декана філологічного факультету Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу; Вадим Вітковський, письменник-публіцист; Світлана Бусілкова, директор телерадіокомпанії «Вінниччина». Валентина Сторожук, письменниця, член НСПУ, заступник директора Видавничого дому «Моя Вінниччина», та Альона Нікітіна, вінницька поетеса, вчителька Вінницько-Хутірського ліцею, прочитали авторську поезію та закликали присутніх шанувати, любити, вивчати, вдосконалювати нашу мову, спілкуватися й творити українською! Також було представлено присутнім книжково-ілюстративну виставку

«А ми народ, що народився з мови!». На заході були присутні студенти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, курсанти Харківського національного університету внутрішніх справ, Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

До Дня української писемності та мови сектор газетної періодики презентував виставку публікацій за назвою «Наша мова солов'їна – радість та журба».

25 жовтня колектив бібліотеки взяв участь у написанні Радіодиктанту національної єдності.

29 жовтня відділ рідкісних і цінних видань та редакційно-видавничий сектор провели тематичну годину «Видавнича діяльність бібліотеки та знайомство з фондом відділу рідкісних і цінних видань».

31 жовтня на базі ВОУНБ ім. В. Отамановського в онлайн-форматі на платформі ZOOM відбулася IX Міжнародна науково-практична конференція «Усна історія: пізнавально-документальний потенціал і громадська архівістика».

На конференції були представлені доповіді та повідомлення з теоретичних, методологічних і прикладних проблем усної історії в умовах триваючої війни; обговорено чимало проєктів з регіональної, локальної, етнічної історії; відбулися презентації видань.

Відкрила засідання Галина Слотюк, в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського. Привітали учасників Лілія Гончарук, начальник відділу креативних індустрій управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА; Олексій Серветнік, Ольга Коляструк, Олександр Федоришен, директор КЗ «Музей Вінниці». Модерувала захід Оксана Антонюк, завідувачка відділу краєзнавства.

У роботі конференції взяли участь науковці, краєзнавці, освітяни та бібліотечні фахівці з Вінниці, Києва, Львова, Дніпра, Рівного, Івано-Франківська, Калуша (Івано-Франківської області), Чернігова, Кривого Рогу, Запоріжжя, а також із Республіки Польща, Німеччини, США та Ірландії.

Доповіді та інтерв'ю підготували фахівці ВОУНБ ім. В. Отамановського, зокрема: в. о. директора Г. Слотюк – «Чайковський

Василь Миколайович: “Я хочу, щоб молодь не забувала, що йде війна, що люди гинуть, що ці уламки, з яких я роблю вироби, не тільки ранять, калічать, вони вбивають. Кожен уламок – це чиєсь життя”»); головний методист науково-методичного відділу Т. Кристофорова – «Усноісторичні дослідження: роль та досвід бібліотек Вінниччини»; учений секретар П. Цимбалюк – «Російсько-українська війна в наукових дослідженнях, спогадах учасників подій» (дайджест за книгою В. Розуменко «Лютий рік незламності» (2023)); зав. сектору створення краєзнавчих баз даних Н. Березюк – «Куций Леонід Миронович: “Життя було напружене, але люди вижили”»).

У жовтні на сайті бібліотеки та сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив віртуальну виставку «Життєвий шлях і творчі здобутки Михайла Драй-Хмари» (до 135-річчя від дня народження українського поета, літературознавця, перекладача).

Листопад

7 листопада відбулася презентація бібліографічного покажчика «Юзеф Аполінарій Ролле (Dr. Antoni J.)» у межах засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю» відділу краєзнавства. Захід присвячений 195-річчю від дня народження польсько-українського дослідника, лікаря, письменника, громадського діяча Юзефа Аполінарія Ролле (1829–1894).

Покажчик вміщує понад 500 назв прижиттєвих, посмертних видань автора українською, польською мовами, переклади його творів. Окремим розділом представлено список літератури про Ю. А. Ролле, також вміщено додатки.

У заході взяли участь: упорядники видання – Василь Черняк, учитель історії Білянської гімназії Чернівецької селищної ради; Анатолій Войнаровський, кандидат історичних наук, доцент кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського; Оксана Антонюк, завідувачка відділу краєзнавства; Степан Дровозюк, доктор історичних наук, професор, ректор Вінницької академії безперервної освіти.

На презентацію завітали науковці, бібліотечні працівники, студенти факультету історії і міжнародних відносин ВДПУ ім. М. Коцюбинського.

Захід супроводжувала книжкова виставка «Славетний краєнин», підготовлена фахівцями відділу краєзнавства.

8 листопада у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася презентація книги заслуженого журналіста України Василя Кізки «Подих Янгола». Видання розповідає про героїчного воїна-добровольця Владислава Побережного, який загинув 16 квітня 2023 р. поблизу населеного пункту Хронове Бахмутського району Донецької області.

Захід відкрила заступник директора з основної діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського Ольга Коновальчук. Автор поділився спогадами про Владислава, з яким вони були друзями, та розповів про створення книги. Присутні мали можливість почути пісні Владислава Побережного у виконанні оркестру Одеської військової академії та двоюрідної сестри, талановитої співачки Ольги Самойлюк, акомпанувала їй Наталія Ревуцька. Наталя Побережна, сестра Героя, зачитала зворушливий вірш, який вона присвятила брату. На захід також завітала мати Ярослава Терземана, побратима Владислава, пані Яніна. Вона розповіла про свого сина та їхню дружбу з Владиславом. Через платформу для відеоконференцій ZOOM із міста Суми долучилися Раїса Вороненко, директорка видавництва «Корпункт», фахівці Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки та представники Сумської ОВА.

Виступили також викладачі Тульчинського фахового коледжу культури та Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, у яких навчалися Герої. Захід вела Оксана Зінковська, зав. відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. У презентації взяли участь рідні та друзі полеглих захисників, викладачі та студентська молодь, що створило атмосферу єднання.

12 листопада у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася літературна імпреза «Прожити життя з усмішкою», присвячена 135-річчю від дня

народження Остапа Вишні, відомого українського письменника, сатирика та гумориста.

13 листопада у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук ВОУНБ ім. В. Отамановського поет Віктор Крупка прочитав лекцію «Метафора письменницької праці».

19 листопада проведено літературні читання «В товаристві Кобця Василя», приурочені до 81-ї річниці від дня народження відомого вінницького письменника, журналіста та громадського діяча.

Захід відкрив українською народною піснею «Пожену я воли» відомий фольклорний гурт «Мокоша» Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича (керівник Юлія Васюк).

Щирим словом Василя Кобця згадали Оксана Ткачук, головний спеціаліст управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА, та Ольга Коновальчук, заступник директора з основної діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Модерували захід письменник Віктор Крупка та провідний бібліотекар відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності Ніна Артапук. Поділилася з присутніми своїми дослідженнями про життя і творчість Василя Дмитровича письменниця Ірина Зелененька. Теплі слова про письменника, його багатогранний талант, невичерпну енергію, меценатство в культурі та книговиданні висловили Вадим Вітковський, письменник-публіцист; Віктор Мельник, поет, перекладач, секретар НСПУ; Андрій Стебелев, поет, голова Вінницької міської письменницької організації. Спогадами про спільні творчі та життєві історії поділилися Василь Петрук, директор Інституту екологічної безпеки та моніторингу довкілля ВНТУ, доктор технічних наук, професор, заступник голови Конгресу української інтелігенції Вінниччини та Степан Дровозюк, ректор Вінницької академії безперервної освіти, доктор історичних наук, професор.

Під час заходу декламували поезію нашого талановитого письменника-земляка Віталій Кирницький, громадський діяч, військовослужбовець ЗСУ; студенти театрального відділу Вінни-

цького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича (керівник Жанна Паламарчук, заслужена артистка України). Авторську присвяту Василю Кобцю прочитала Жанна Дмитренко.

Музичними творами вшанувала пам'ять свого дідуся онука Соломія Кобець, нині студентка Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, яка написала музику на вірші Василя Кобця, та її однокласник Артем Мокринський. Вони виконали пісні «Любове моя, мій вітер, хурделиця...», «Гімн трудового Донбасу», «Студентські вечори» та ін. (керівник Ярослава Ліхачова).

Родзинкою літературного вечора стало нагородження переможців Всеукраїнської літературної премії імені Василя Кобця. Цьогоріч журі премії розширило номінації й визначило лауреатів у трьох. У номінації «Проза» відзначено знаного українського письменника Мирослава Дочинця за роман «Діти папороті», у номінації «Поезія» – Жанну Дмитренко за книги «Зорі Чумацького Шляху» та «Будьмо», у номінації «Мистецтво» – Володимира Овраха, скульптора, живописця, народного художника України.

Захід супроводжувала книжкова виставка із фондів ВОУНБ ім. В. Отамановського «Прийти в цей світ – зорею спалахнути...», підготовлена фахівцями відділу краєзнавства.

21 листопада відбулася презентація книги Марини Гримич «Умерови: історія родини на тлі кримськотатарського національного руху ХХ–ХХІ століття». Марина Гримич – доктор історичних наук, професор. Авторка понад 200 наукових праць, близько 20 різножанрових романів. На захід був запрошений і виступив зі спогадами один із героїв книги – український кримськотатарський політик, член Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умеров.

Презентована книга стала літературною спробою відтворити історичні сюжети боротьби кримських татар за право жити й працювати на власній батьківщині через участь у ній кількох поколінь відомої і шанованої родини Умерових. У центрі уваги перебувають два її представники – український кримськотатарський політик Ільмі Умеров та його брат Бекір Умеров – натхненник та організатор протестних акцій кримських татар «Москва-1987».

У книзі викладено маловідомі факти: про спосіб і стиль життя кримських татар в депортації; про своєрідні організаційні форми на ранніх етапах національного руху, про неоднозначні ситуації й відверті подробиці акції «Москва-1987»; про звичаєво-правові форми вирішення земельного та житлового питань у Криму після повернення кримських татар і про те, як практично був анексований Крим.

На презентації виступила заступниця голови ГО «Ветан» Юлія Піскунова, яка коротко розповіла про діяльність організації та поділилася своїми враженнями про книгу.

Захід супроводжувала книжкова виставка «Марина Гримич: творча і видавнича діяльність», підготовлена фахівцями відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук, а також відеозаписи із родинного архіву Умерових.

26 листопада відбулася презентація альманаху «Жити попри все. Розповіді жінок про війну 2014 та 2022». Книга видана за ініціативи ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», яка з 2014 р. документує грубі порушення прав людини, пов'язані з війною. 11 українок різних професій, з різних регіонів України розповіли про пережитий травматичний досвід війни. Їхні історії охоплюють події 2014-го та 2022-го років. Авторки щиро та відверто написали про життя в російській окупації, втрату через війну рідних, майна та здоров'я, полон тощо. Вагома частина історій – розповіді про те, що їх підтримувало під час цих потрясінь і продовжує допомагати переживати болісний досвід. Вони пишуть про злочини з боку росіян, бо знають, що це необхідно для перемоги над ворогом і гарантій неповторення. Книга спонукатиме своїх читачів озирнутися навкруги і побачити, як багато у нас, українців, сили та стійкості! Підсумком видання є розділ від психологині, присвячений питанням ментального відновлення.

На презентації виступили: Ірина Борзова, депутат Верховної Ради України; Ольга Дернова, начальник управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОВА; Галина Слотюк, в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського; Надія Нестеренко, представниця ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», яка

ініціювала створення книжки; Юлія Гаврилюк, кримчанка, волонтерка, голова ГО «Степанівські бджілки», дружина загиблого воїна ЗСУ та співавторка альманаху; Сталіна Чубенко, вчителька з Краматорська, 16-річний син якої у липні 2014 р. був затриманий і закатований окупантами в Донецьку за українську позицію, співавторка альманаху; Олександра Довгань, поетеса, бард, донька загиблого воїна ЗСУ.

28 листопада в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» відбулася творча зустріч із поетесою, художником-графіком, ілюстратором, лауреаткою Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського 2024 р. за збірку поезій «Сепія» – Юлією Броварною.

Поетеса розповіла про свою творчість, прочитала вірші із книги «Сепія» та нові поезії, ще не надруковані, поділилася планами на майбутнє, подарувала бібліотеці нові книги. Попри відсутність світла, тривалу тривогу, зустріч пройшла в дружній, теплій атмосфері.

У листопаді на сайті бібліотеки, сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ рідкісних і цінних видань представив віртуальну книжкову виставку «Український романтик» (до 200-річчя від дня народження українського поета Якова Івановича Щоголіва); відділ абонементу продемонстрував буктрейлер на книгу Івана Багряного «Тигролови» (до 80-річчя виходу з друку); відділ наукової інформації та бібліографії показав буктрейлер на книгу «Подвижники енциклопедичної справи».

Грудень

11 грудня відбулася презентація нової дитячої книги «Про що співають цвіркуни?» в гостинній атмосфері ВОУНБ ім. В. Отамановського. Авторка видання – Лілія Когут із села Тарасівка Жмеринського району. З вітальним словом на заході виступили в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського Галина Слотюк та поет-краєзнавець, педагог Володимир Горлей. Уже багато років Володимир Савович очолює в Жмеринському

районі літературне об'єднання «Калинове гроно», допомагає молодим поетам і прозаїкам видавати книги, друкуватись у літературних журналах і газетах, популяризує славу про рідний край та його видатних особистостей. Теплими словами підтримали поетесу її родина – чоловік Володимир, доньки Наталя, Альона та Христина. Модератором заходу була Олеся Швайдецька.

19 грудня відділ абонементу презентував книжкову виставку «Життя коротке, нація – вільна, а я щаслива – тут і вже» (до 65-річчя від дня народження Марії Матіос, української письменниці та політичної діячки).

23 грудня відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив віртуальну презентацію бібліографічного покажчика «Окрилена народною піснею», присвяченого 130-річчю від дня народження видатної української фольклористки Насті Андріанівни Присяжнюк.

У грудні на сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук продемонстрував віртуальну виставку «Топ-10 кращих книг з маркетингу»; відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук представив книгу Петра Карманського «Кільця рожі».

Упродовж року було представлено виставки: «Найкращі книги від українських видавництв» (Державна програма поповнення фондів публічних бібліотек від Українського інституту книги); «Істина в книгах. Від А до Я» – відділ абонементу; «Край мій – моя історія жива», «Валентин Отамановський – вчений та красзнавець»; «Герої не вмирають, вони живуть, доки живе пам'ять суспільства про них» – відділ красзнавства; постійну виставку-реквієм «Вінничани, які віддали життя за Україну» – сектор газетної періодики.

Відділ маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності в рубриці «Книга тижня» на сайті бібліотеки, сторінках ВОУНБ ім. В. Отамановського в соціальній мережі «Фейсбук» презентував кращі книги за рейтингом читачів.

Підготувала О. М. Коновальчук

Відомості про авторів

Березюк Наталія Валеріївна – завідувачка сектору створення краєзнавчих баз даних відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Кароєва Тетяна Робертівна – доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

Коваль Світлана Флоріанівна – бібліограф I категорії відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Коновальчук Ольга Миколаївна – заступник директора з основної діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського

Сафронова Олена Вадимівна – завідувачка відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського

Слотюк Галина Миколаївна – заступник директора з наукової роботи та інформатизації, в. о. директора (з 2024 р.), директор (з 25 вересня 2025 р.) ВОУНБ ім. В. Отамановського

Соколов Віктор Юрійович – кандидат історичних наук, доцент, головний бібліотекар науково-дослідного відділу Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого (Київ)

Стойко Наталія Григорівна – провідний бібліограф відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського

Цимбалюк Поліна Іванівна – учений секретар ВОУНБ ім. В. Отамановського, заслужений працівник культури України

Зміст

Від укладача	3
З книжкових колекцій бібліотек Поділля	
<i>(за фондами ВОУНБ ім. В. Отамановського)</i>	5
<i>Сафронова О. В. Книжкові проєкти випускників</i>	
<i>Немирівської гімназії середини XIX ст.</i>	5
<i>Стойко Н. Г. Ювілей Великого Сонцепоклонника</i>	
<i>(до 160-річчя від дня народження М. Коцюбинського)</i>	17
Бібліотеки і бібліофіли	31
<i>Каросва Т. Р. Польська книга з родового зібрання</i>	
<i>Руссановських з Якушинців</i>	31
Екологія книжкової культури	49
<i>Соколов В. Ю. Місце рукописних і друкованих</i>	
<i>альбомів у книжковій культурі:</i>	
<i>історіографічний начерк</i>	49
Постать у книжковому просторі	71
<i>Цимбалюк П. І. Пів століття служіння книзі та</i>	
<i>бібліотеці (про колеганок, які віддали бібліотечній</i>	
<i>справі понад 50 років професійного життя)</i>	71
<i>Слотюк Г. М. Марія Карягіна та Павліна Цимбалюк –</i>	
<i>керівники / професіонали / особистості</i>	
<i>(до 50-річчя професійної бібліотечної діяльності)</i>	85

Сторінками архівних документів	93
Звіт Подільської губполітпросвіти за 2-й квартал 1924 р. (<i>фрагмент</i>). Бібліотечна робота. <i>Примітки та переклад з російської Т. Р. Кароєвої</i>	93
Вінницький «THE BEST»	98
Наші земляки – лауреати літературних премій України 2024 року. <i>Підготувала С. Ф. Коваль</i>	98
Книжкова полиця	118
З історії вивчення клімату Поділля (до 100-річчя із часу друку книги Леоніда Данилова «Клімат Поділля») <i>Підготувала Н. В. Березюк</i>	118
Книжкова золотарська оправа як явище української культури (до 100-річчя виходу книги Данила Щербаківського «Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні») <i>Підготувала Н. Г. Стойко</i>	121
Хроніка. Події. <i>Підготувала О. М. Коновальчук</i>	124
Відомості про авторів	149

Наукове видання

ПОДІЛЬСЬКИЙ КНИЖНИК

Альманах

Випуск 17
(2024 р.)

Відповідальна за випуск *Г. М. Слотюк*,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач *Т. Р. Кароєва*

Редактор *С. В. Лавренюк*

Верстка, оригінал-макет *А. В. Зубко*

У дизайні обкладинки використано малюнок *М. Жука*